

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YÜKSEL IŞIK

TÜRK SOLU VE SENDİKAL HAREKET • YÜKSEL IŞIK

TÜRK SOLU VE SENDİKAL HAREKET

ÖTEKİ SENDİKA

Kapak Tasarım: Öteki Ajans

Dizgi: Seza Dizgi, Tel. 229 97 19

Baskı : Ayrıntı matbaası, 1995, ANKARA

© Yüksel Işık - Öteki Yayınevi

Öteki, Açık Yayıncılığın kuruluşudur.

Yönetim Yeri:

Dr. Mediha Eldem Sok. No: 52/1

06420 Kızılay/ANKARA

Tel : 435 38 33

Fax : 433 96 09

ISBN 975 - 7782 - 89 - 0

Yüksel Işık

TÜRK SOLU VE SENDİKAL HAREKET

YÜKSEL IŞIK : ÖZGEÇMİŞ

1961 yılında doğdu. Tüm Döküm İş Sendikası'nda yöneticilik yaptı. 1987 yılında Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Çeşitli gazete ve dergilerde, sendikal harekete ilişkin araştırma, röportaj ve makaleleri yayınlandı. Yazarın, ikinci baskısı, yayınevimizce yapılan, "**Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri**" adlı bir kitabı daha bulunuyor.

İÇİNDEKİLER

Önsöz/7

Giriş/13

Birinci Bölüm

Devrimci Yol: "Devrimci İşçiler Sendika Yönetimine"
Belgisinden, "Devrimci Sendikal Yapılar
İçin İleri" Belgisine/63

İkinci Bölüm

Kurtuluş: "Sosyalist İşçiler Sendika Yönetimine"
Anlayışından, "Devrimci Sendikal Merkezler"e!/93

Üçüncü Bölüm

Parti Bayrağı Ve Özgürlük Dünyası Geleneği: Sınıf
Sendikacılığı ve Volan Kayışı Teorisi/115

Dördüncü Bölüm

Toplumsal İlerleme Geleneği: Sınıf ve Kitle
Sendikacılığından Çağdaş Sendikacılığa/149

Beşinci Bölüm

Troçkist Eğilimler Açısından Sendikalar: Günlük
Mücadelelerden İktidarın Fethine Uzanan Köprü/177

Sonuç/203

** Sağır yürekli
bir toplumun
gözü önünde,
Ankara
Büyükşehir
Belediye Meclisi'nde
vahşice
dövülen
işçilere!*

** Bu çalışma
sırasında
desteğini
bir an bile
esirgemeyen
o güzel
insana,
sana!*

1.

Karıncayı bilirsiniz. Günün birinde Hac'ca gitmeye karar vermiş. Hazırlıklarını yapmış, yola çıkmış. Yolda kendisine rastlayanlar, sormuşlar; "Nereye böyle?" diye.

"Hacca" demiş karınca.

"İyi ama-demişler- "böyle nasıl ulaşırsın, çok uzak!"

"Olsun-demiş karınca- "ulaşamazsam da bu uğurda ölürüm ya!"

2.

Her mevsimin ayrı bir güzelliği var. Hepsini özleriz; hepsinden bıkarız. Bembeyaz karın altında, çocukluğumuzun güzelliklerini, belki bir kez daha yaşayabiliriz kanısıyla kışın gelmesini, soğuktan kurtulmak için de gitmesini isteriz. Bu, bütün mevsimler için böyledir. "Keşke gelse" dediğimiz bir mevsim için, bir başka zaman da "keşke gitse" deriz.

Sınıfsızlık ütopyası da dört mevsime benziyor. Her mevsimin güzelliklerini, olumsuzluklarını da içinde taşıyor. Örneğin Uludağ'da tatil yapmanın keyfiyle Hakkari'de yakacaksınız kış geçirmenin zahmeti, ne kadar da karışık duygular uyandırır! Bir yanda mutluluk, diğer yanda hüzn...

"Teşbihte hata olmaz!" derler. Uludağ-Hakkari benzetmesi, sermaye ile emek arasında yaşanan ilişki ve çelişkileri anımsatmak içindir. İçinde bulunduğumuz koşullarda, ne yazık ki bütün güzelliklere sermaye el koyuyor. Emeğe ise "yakacaksız kış geçirmek" kalıyor.

Doğrusunu söylemek gerekirse, işçi sınıfı, çetin bir kış mevsiminden geçiyor. Hani deyim yerindeyse hava soğukluğu eksi kırkları zorluyor. Buna rağmen işçi sınıfına "itidal"den başka bir şey önerilmiyor. İnsanoğlu ya da kızı, bu tarz olumsuz koşullarla karşı karşıya kaldığında el yordamıyla da olsa bir çıkış yolu arar. Gerekeni bulabilmek için aklının sınırlarını zorlar. İşçi sınıfı, bu koşulları yaşamak zorunda bırakılmış. Deniyor ki, "eğer bu çetin koşulları yaşamazsan, dünya yok olur. O zaman kimsenin kurtulma şansı olmaz!". İsteniyor ki Uludağ'daki mutluluğun sürmesi için Hakkari'deki cehennem devam etsin.

3.

Bu gidişi tersine çevirmek olanaksız mı? Yani bütün ülke Uludağ gibi olamaz mı? Mutlu bir azınlığın, Uludağ'daki güzelliklerin tadını çıkarabilmesi için bütün ülkenin Hakkari koşulları mı yaşaması gerekiyor? Ben bütün ülkenin Uludağ güzelliği taşıyabileceğine inananlardanım. "Nasıl?" diyenlere, karınca olmayı öneriyorum.

Ancak, bunun da bir koşulu var. Bizlere dayatılanları reddetmek.. Denilebilir ki uzun ve çetin bir kış mevsimi yaşanıyor ve bitecek gibi de görünmüyor. Bitmesi için önce hayal etmek gerekiyor. Ütopyalarımızın sınırlarını zorlamak... Bunun için öncelikle kurguyu bozmayı öneriyorum. Azınlığın Uludağ'larıyla birlikte yaşadığı güzellikleri, çoğunluğun da Hakkari'leriyle birlikte taşıdığı mutsuzlukları yaşamasını dayatan koşulları değiştirmek...

Bunun için de, çalışanların baharı istemeleri gerekiyor.

Bahar, bazı zorlukları olan bir mevsimdir. Ancak bir farklılaşmanın yaşandığı, kardelenlerin, değişmez diye kabul edilen kış örtüsünü yırtıp çıktığı bir mevsimdir. Kış örtüsü yırtılıp atıldığında, renkahenk bir güzelliğin, her tarafı kaplayacağının bilinçlere yazıldığı bir dönemdir. Bahar, bir umut mevsimidir. Bu nedenle emekçiler için şimdi baharı isteme zamanıdır.

Bu çalışma, işçi sınıfına ve bütün emekçilere, baharı yaşama çağrısı olarak da değerlendirilebilir. Bunun için önce bahar temizliğine gereksinim vardır. Bahar temizliği için de başlangıç noktası sendikalar olmalıdır. Çalışanların güncel yaşamlarını çekilebilir kılmak için ortaya çıkan, ancak, süreç içinde kirlenmiş bulunan sendikalar, silkelenmeli ve tozu alınmalıdır. Artık, bu bürokratik-hantal yapılara mahkum olmadığımızı herkese ilan etmemiz gerekiyor. İşimize yaramayanları çöpe atalım. Bütün çalışanlar için hapisaneye dönüşmüş bulunan bürokratik-hantal sendika modellerini sandık odasına kaldıralım ve bahara yakışan modelleri yaşama geçirelim. Artık kavramak gerekiyor. Şimdi baharı yaşamak zamanıdır.

Her şey bir gereksinmeye yanıttır. Bu kural, elinizdeki çalışma için de geçerlidir. Emegin sermayeye kısa vadeli yanıtı olan sendikaların bir kriz yaşadığı biliniyor. Öyle ki sendikalar, artık, üyeleri için bir hapisane görevi görmenin ötesinde bir işe yaramıyor. Elinizdeki çalışma da işçi hareketinin güncel mücadele örgütlerinin içine düştüğü krizden kurtulabilmesinin yollarını arıyor.

Bu açıdan herkesten çok, sosyalist sola büyük görevler düşüyor. "Kışı atlatıp, baharı yakalamak" için sosyalistlerin de silklenmeleri gerekiyor. Bu nedenle solun sendikal perspektiflerini incelemeye çalıştım. Göstermek istedim ki pratikte birbirinden uzakta bir yerlerde duran sosyalist solun, aslında "yoktur birbirinden farkı"...Umuyorum; işe yarar ve bu çalışmanın muhatapları, bilineni tekrarlamaktan vazgeçerek, yeni çıkış yolları aramaya koyulur.

Uzunca bir önsöz oldu. Ancak, gerekli olduğuna inandığım bir kaç noktayı daha belirtmek istiyorum. Birincisi, bu çalışma, Türk solunun belli başlı akımları eksen alınarak hazırlanmıştır. Bu, incelenen çevrelerin belli başlı gelenekleri bütünüyle temsil ettiği anlamına gelmiyor. Her gelenekten iki çevrenin incelenmeye alınmış olması, sözkonusu geleneklerin bakış açısının okur tarafından öğrenilmesi,amacını taşıyor.

Bu açıdan Sovyetçi gelenekleri incelerken, TİP'i mi Toplumsal İlerleme geleneğini mi tercih etmek gerektiği konusunda epeyce zorlandığımı itiraf etmeliyim. Sonuçta, tarihi, Türkiye Cumhuriyeti ile yaşıt olan TKP geleneğinde karar kıldım. Çalışmam tamamlandığında, TİP'e değinilmemesi, bir eksiklik olarak değerlendirildi. İlgili uyarıları yerinde ve ciddi buluyorum. Özellikle DİSK'in oluşumunda büyük rol oynamış birinci TİP'i anmadan geçmek olmaz. Ancak, bu çalışmanın esas amacı, solun sendikalara bakışını aktarmak değildir. Bu bakış açılarındaki eksikliklere dikkat çekerek, sendikaların demokratik sınıf örgütleri haline gelmesinin ve böylece içine düşülmüş bulunan kriz sürecinden kurtulmasının önünü açmaktır. Bu nedenle TİP'i ve diğer sol çevreleri, özel olarak

incelememiş olmamın çalışmanın bütünlüğünü bozmayacağı ve asıl amacına ulaşmasında bir eksiklik olmadığı inancını taşıyorum.

9.

Araştırma yapabilmek, herşeyden önce, kaynaklara ulaşabilmek demektir. Türkiye'yi bilirsiniz. Bırakın okumayı, araştırmayı teşvik etmek; bilim adamlarından sendikacılara, aydınlardan sanatçılara kadar uzanan çok geniş bir yelpazede insan topluluğunu cezalandırmak gibi talihsiz bir süreçten geçiyor.

Buna rağmen, araştırmam sırasında, istediğim kaynaklara ulaşabilmem için, hiçbir özveriden kaçınmayan, çok sayıda dostumun yardımlarını aldım. Onlara teşekkür ediyorum. Bunlardan biri olan Umut'u anmadan geçemeyeceğim. Hasta yatağında yardımlarını esirgemeyen Sevgili Umut'un şahsında, herkese buradan teşekkürü etmeyi bir borç biliyorum.

14 Ekim 1994, Ankara

Yüksel Işık

A-Sosyalistler-Sendikalar

Sendikal örgütlenmeler, her zaman sosyalistlerin ilgi odaklarından biri olmuştur. Bu durum dünyada da Türkiye'de de böyledir. Sosyalist hareketin tarihi, işçi sınıfının sosyalizme kazanılması için yürütülen çalışmalar ve harcanan çabalarla doludur. Bu çabaların bir bölümünün boşa gittiği bir bölümünün de zaman içinde etkisini yitirdiği söylenebilir. Buna rağmen sosyalistlerin sınıfın kendiliğinden hareketiyle olan ilgisi azalmamış; tam tersine her seferinde yeni yol ve yöntem arayışlarına gidilmiştir.

Sosyalist hareket, sınıfın kendiliğinden veya kendisi için örgütlenmeleriyle tarihin her döneminde ilgili olmuştur. Bu ilginin tarihsel süreç içinde karşılıksız kaldığı söylenemez. İşçi sınıfı da hangi çeşit mücadeleyi yürütüyor olursa olsun yanında görmeye alıştığı sosyalistlerle dönem dönem dil birliği dahil olmak üzere paralel süreçler geliştirmiştir.

Sosyalist hareket, bir yandan sendikal hareketi, kapitalizme karşı mücadelesinde yanına çekmek isterken, işçi örgütleri de varlıklarını sosyalist hareketle paralel eylemlilikler geliştirmekle pekiştirmişlerdir. Küçük ve yerel işçi birliklerinden orta düzeyde bir devletin bütçesine ve personeline sahip, devasa boyutlara ulaşan sendikal konfederasyonlara kadar genişleyen işçi örgütlenmelerinin dünya ölçeğinde sosyalist harekete paralel bir eylem ve söylem çizgisi izlemelerinin, ideolojik olarak, "işçi sınıfının dünya görüşü"nü paylaşmış olmaları önemli bir nedendir. İşçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirmek için ortaya

çıkılmış bulunan kendiliğinden örgütlenmelerle küçük kazanımların sömürüyü ortadan kaldıramayacağı gerçeğinden hareket ederek, sınıfsız-sömürsüz bir dünya önermesinde bulunan sosyalist hareketin tarihsel olarak böyle bir ideolojik teğetleşme noktası bulunmaktadır.

Kapitalizmin ortaya çıkmasına paralel olarak işçi örgütlenmeleri de çeşitli varyasyonlarda ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan işçi örgütlenmelerinin politik ya da ekonomik mücadelelerinin sınırının nerede başlayıp nerede bittiği, çok belirgin olduğunu söylemek zordur. İşçi hareketi tarihine 1. Enternasyonal olarak geçen örgütlenmenin ilk adının Uluslararası İşçi Derneği olması ve bu örgütlenme içerisinde politik veya sendikal eğilimler taşıyan her oluşumun bulunması, bunun en iyi kanıtıdır.

Feodalizmi yenmesinin ardından gelen süreç içinde karmaşık bir gelişim gösteren kapitalizmin gelişimine paralel olarak işçi hareketinin de giderek gelişkin örgütlenmeler oluşturduğu söylenebilir. İşçi hareketinin mücadele ve örgütlenme yöntemlerinin de süreç içinde evrilerek geliştiği bilinmektedir. Dev boyutlarda gelişen kapitalist devlete karşı politik mücadelenin yürütülebilmesi için siyasal parti örgütlenmelerine giden işçi sınıfı hareketi, bir yüzyılı aşan örgütlenme ve mücadele deneyine sahiptir.

Kapitalizmin komplike yapısı, işçi hareketinin de çok yönlü mücadele yöntem ve örgütlenmeleri geliştirmesinin başlıca nedenlerinden biridir. Kapitalizmin soygun ve sömürü düzenine karşı her alana ilişkin sınırları ve görevleri farklı örgütlenme modelleri geliştiren işçi sınıfının kendiliğinden örgütlenmelerinin çok çeşitli biçimlere büründüğü bilinmektedir. Bu örgütlenmelerin en tanıdık biçimleri olan sendikalar, 170 yıllık bir mücadele geçmişine sahiptir. Yaklaşık iki yüzyıllık bir

mücadele ve örgütlenme deneyine sahip olan işçi sınıfının bu kendiliğinden örgütlenmeleri, günlük çıkarları koruma, çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirme ve bu hedefleri genişletme uğraşında, eylemli veya söylemli olarak her zaman sosyalist hareketin müdahaleleriyle karşı karşıya kalmıştır. Sosyalist hareket hem kapitalist düzene karşı alternatif bir güç olduğunu gösterebilmek hem de ideolojik perspektifini yaşama geçirebilmek amacıyla gerekli olan maddi temeli edinebilmek için işçi sınıfının her türden örgütlenmesine ve dolayısıyla sendikalara da ilgi göstermiştir.

İşçi sınıfının kapitalizme karşı günlük çıkarlarını koruma ve geliştirme mücadelesinin, ilk işçi birlikleri gözönüne alınırsa 250 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu süre boyunca, işçi hareketi, en ütopyikenden en "reel"ine kadar çeşitli sosyalist varyasyonların eylemli veya söylemli müdahalelerine uğramıştır.

B- Bağımlı Sendikacılık

Kimi tarihsel dönemler vardır ki işçi sınıfının kendiliğinden örgütlenmeleriyle sosyalist siyasal örgütlenmeler, birlikte anılır olmuşlardır. Kızıl Sendika örgütlenmeleri, bunun en iyi örneklerinden biridir. Ekim Devrimi'nin yarattığı coşkun etkiyle sosyalistlerin çağrılarına uyan dünya işçi sınıfının önemli bir bölümü, Kızıl Sendikalar Enternasyonalı içinde toplanmışlardır. Kızıl Sendikalar örneğinin en can alıcı yanı, bu tarz sendikaların, işçi sınıfını temsil ettiklerine inandıkları partiye kendilerini bağımlı olarak görmekte hiçbir sakınca bulmamasıdır.

Bu durumun sosyalist siyasal örgütlenmelerle sendikal örgütlenmelerin birlikte anılmasına yol açtığı bilinmektedir. Kuşkusuz, bunda sosyalist siyasal örgütlenmelerin, kendisini işçi sınıfı adına hareket eden bir politik güç olarak algılaması ve

açıklamasının da büyük payı vardır. Tarihsel, toplumsal ve güncel olarak kapitalizme karşı yürütülen mücadelenin her düzeyinde sendikal örgütlenmelerin sosyalizm amaçlı örgütlenmelerle birlikte anılmasının, tarihsel süreç içinde, eylemlerin ve söylemlerin çakışmış olmasıyla güçlü bir ilişkisi vardır.

Uzun ve zahmetli bir mücadele dönemini, zaman zaman birlikte, zaman zaman birbirinden ayrı ve paralel zaman zaman da birbirinden ilişkisiz yürüten sosyalist siyasal örgütlenmelerle sınıfın sendikal örgütlenmelerin birbirlerine gereksinmesi olduğunu söylemek, abartı olmayacaktır. Sosyalist siyasal örgütlenme, işçi sınıfı zemininde beslendiği zaman, teorik olarak sağlıklı bir maddi zemine oturacağına inanırken, sendikal hareket de teorik gıdasını sosyalist literatürde bulur. Sendikal hareket, sosyalist siyasal hareketin can damarlarından biridir; sosyalist hareket de sendikal hareketin ufkunun açılmasında önemli işlevleri üstlenir.

Kısacası, sosyalist hareketle sendikal hareket, tarihsel olarak "birbirine mahkum edilmişlerdir", denilirse abartılmış olmaz. Bu iki hareket arasında kurulması öngörülen bu "zorunlu" ilişki, doğal olarak sınıflar mücadelesi sahnesinde yerini almak isteyen her sosyalist örgütlenmeyi, öncelikle ve özellikle sınıfın kendiliğinden hareketiyle ilişkiye koşullandırmış bulunmaktadır. Bu koşullanmışlığın doğal uğrağı da sendikalar olmuştur.

Uluslararası ölçekte böyle işleyen ilişkinin seyri, Türk sosyalistleri için de aynı rotayı izlemiştir. İşçi sınıfının kendiliğinden hareketiyle ilişki kurmak ve bu hareketi kendi rotasına oturtmak isteğini ortaya çıktığı günden bu yana içinde taşıyan Türk-solu, bu açıdan çok başarılı olmuştur.¹

Bilindiği gibi 12 Eylül öncesi, Türk solu için en geniş kitlesel ilişkiler ve mücadele deneyi açısından en verimli dönemdir. Bu

dönemde sosyalistler tarafından çıkartılan çok sayıda yayına rastlamak mümkündür. 12 Eylül öncesi çıkan bütün sosyalist eğilimli yayınların ortak vurgusu, "sosyalist hareketle işçi hareketinin birliğini sağlamak" noktasında olmuştur. Sosyalist hareketin gençliği ve kitlesel ilişkiler açısından deneyimsizliği, zaman zaman sendikal hareket içinde elde edilen başarıların abartılmasına kadar uzamıştır. Sendikal hareket içinde elde edilen geçici başarılar, işçi hareketiyle sosyalist hareketin birliği açısından atılmış önemli adımlar olarak değerlendirilmiştir

Bu tarz, içinde bulunulan ortamı abartma alışkanlığı, Türk solunun hemen tamamında görülebilen bir özelliktir. Daha çok toplumsal muhalefetin yükseliş dönemlerinde görülen bu abartılı tutum, toplumsal dalganın geri çekilme ve dibe vurma dönemlerinde, işçi sınıfı hareketiyle arasında yaşanan kopukluğun gerçek nedenini anlayamama durumuna kadar ulaşmıştır.

C- Sendikal Kriz

Ekonomik mücadele örgütleri olan sendikaların, ikibinli yıllara girilmeye hazırlandığı şu günlerde genel bir krizin içinde olduğu söylenmektedir. Sendikal örgütlenmelerin kriz içine girmesinin nedenini, ulusal ve uluslararası boyutta yaşananlarla ilişkisini kurmak yerine, kendi sendikal anlayışının kabul görmemesine bağlama eğiliminin güçlü olduğu Türk solunun şu anki konumu itibarıyla işçi sınıfının kendiliğindenci hareketiyle en uzak bir dönemde olduğu söylenebilir.

Kuşkusuz, yaşanan krizi sendikal hareketin kriziyle sınırlamak mümkün değildir. Krizin boyutu, sendikal krizden çok daha boyutludur. Zira, uluslararası kapitalizm de krizdedir. Kapitalist sistem, içine düşmüş olduğu bunalımdan çıkmak için ideologları aracılığıyla yeni çıkış yolları aramaktadır. Keza,

uluslararası sosyalist hareketin içinde bulunduğu kriz de göz ardı edilebilecek gibi değildir. Bu açıdan bakıldığında, sendikal hareketin krizinin sosyalist hareketin dünya tarihsel ölçekte yaşadığı ideolojik düzeydeki krizle aynı döneme denk gelmesi, sadece bir rastlantı mıdır yoksa diyalektik bir zorunluluk mudur? Bu sorunun yanıtı, biraz da sosyalist hareketle işçi sınıfının kendiliğinden hareketi arasında kurulan bağla ilişkilidir. Sosyalizmin dünya ölçeğinde kapitalizmden yemiş olduğu ideolojik darbelerin altından kalkabilme mücadelesi, sendikal hareketin de yaşamış olduğu krizin aşılmasında önemli bir ana durak olacaktır.

Sosyalist hareket, her tarihsel dönemde, işçi sınıfının kendiliğinden hareketini kendisi için hareket haline dönüştürmeyi bir hedef ve sendikal hareketin mücadelesi sonucu gerçekleşebilecek yasal/anayasal değişikliklere omuz vermeyi de bir gelenek haline getirmiştir. Kuşkusuz, sendikal hareketin izlemiş olduğu çizgiye hakim olma tutkusu, sosyalist hareketin kimi eğilimlerini istenmeyen tutumlar takınma noktasına kadar da götürmüştür. Ancak, işçi sınıfının kendiliğinden hareketi, ister sosyalist hareketin istediğı mecrada aksın, isterse de kendine ayrı bir vadi bulsun, her koşulda, sosyalist hareketin yakın ilgisini görebilmektedir. Bu durumun da, kapitalist sistemin savunuculuğunu yapan burjuva partilerle sendikal hareket arasında kolayca kurulamayan ilişkinin, sosyalist siyasal örgütlenmelerle daha kolay kurulabilmesinin nedenidir. Elbette ki bu ilişkiler de sorunsuz kurulan ilişkiler değildir. Özellikle sosyalist hareketin meşruluğunun tartışıldığı tarihsel süreçlerde, işçi hareketi, sosyalist harekete uzak durmayı tercih etmiştir.

Türkiye sosyalist hareketinin, emekçilerle bağlar kurabilme beceresini gösterememe nedeniyle bir meşruiyet sorunsalı bulunmaktadır. Türk solunun, uluslararası sosyalist hareketin ye-

nilgisine koşut gelen, 12 Eylöl yenilgisinin etkisinden henüz kurtulamadığı bir gerçekliktir. Yenilginin de etkisiyle bir dibe vuruş sözkonusudur.

Bu dibe vuruşun hiç kuşkusuz birden fazla etkeni vardır. Konumuz gereği bizi ilgilendiren nedenlerini şöylece sıralamak mümkündür: Sosyalist hareketin sendikal örgütlenmelerle ilişkilerinin dibe vurmasında en önemli etkenlerin başında sosyalizmin içine düştüğü bunalım gelmektedir. Kapitalizmin dönemsel olarak kazandığı ideolojik üstünlük, yönünü sosyalizme ve sınıfsız toplumun oluşumuna çeviren işçi sınıfı başta olmak üzere bütün emekçilerin yeniden geri çekilmesine yol açmıştır. Özellikle yüzyılın ilk çeyreği içinde gerçekleşen 17 Ekim Devrimi'nin coşkusuyla yığınsal bir biçimde sosyalize olan kitlelerin, daha sonra yaşanan deneyimlerin ışığında geri çekilmeler içinde bulunduğu gözlenmiştir. Ekim'in coşkusu, yüzyıl bitmeden hayal kırıklığına dönüşmüştür. Yaşanan "reel" sosyalizm deneylerinin yarattığı bürokratik ve hantal yapılanmalar, kitlelere özgürlük yerine, açlık, sefalet ve kendi iktidarına yabancılaşmadan başka bir şey sunamamıştır. Burjuva ideologlarının eline son derece sayısız malzeme veren "reel" sosyalizm uygulamaları, işçi sınıfını ve bu sınıfın rotasına girmeye hazır diğer emekçi katmanları, sosyalist hareketten uzaklaştırmıştır.

Sosyalist dünya görüşünün kurucusu olarak değerdendirilen Marks, işçi sınıfını, "kendisiyle birlikte bütün sınıf ve tabakaları yadsıyarak, sınıfların ortadan kaldırılmasını sağlayacak tek devrimci güç" olarak tanımlamıştır. Marks ve izleyicilerinin işçi sınıfına dayanarak geliştirdiği sınıfsızlık ütopyalarının gerçekleşmesi mümkünken, "reel" sosyalizm uygulamaları işçi sınıfı üzerinde tam bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Vaadedilen, sınıfsız, sömürsüz, yaşanabilir bir

dünya yerine "reel" uygulamaların bürokratik ve militer bir yapıya bürünmüş olmasının yaratmış olduğu hayal kırıklığının aşılması hiç de öyle kolay değildir. 70 yıllık deneylerin sonucunda ortaya çıkan realitenin işçi sınıfı içinde ve bu sınıfın dünya görüşünden etkilenen aydınlar üzerinde bir nemelazımcılık yaratmıştır. "Reel" sosyalizmlerin yarattığı dev bürokratik-hantal yapıların değişmesi için uluslararası ölçekte mücadele bayrağını yükseltmekten çok bir nemelazımcılık içine girilmesinde, her türden sosyalist hareketin uzun yıllar ideolojik mücadeleden kendi içindeki çekişmelerle zaman geçirmesinin büyük etkisi olduğu inkar edilemez. Sınıfsız ve sömürsüz bir dünya önermesinin yerine doğmuş bürokratik yapıları kendisine yakıştırmayan bir işçi sınıfının kendiliğinden "reel" uygulamalara karşı bayrak açması beklenemezdi.

Nitekim öyle oldu. Açıkça ifade edilebilir ki bugün dünyanın bütün coğrafyalarında işçi sınıfının sendikal örgütlenmeleri, kendisiyle sosyalist hareketler arasına bir sınır koyma gereksinimi duymuşlardır. Üstelik, sosyalist harekete uzak duran güçler, yalnızca işçi hareketleriyle de sınırlı değildir. "Reel" sosyalizmlerin uygulaya geldiği bürokratik-militer yapı, çıkarlarını ezilenlerin başarısında gören diğer emekçi katmanları da baskıya ve sömürüye karşı çıkma mücadelesinde ya uzaklaştırmış ya da kapitalist dünyanın, çıkarları birbiriyle çelişen, farklı emperyalist ülkeleriyle ilişki içine girmeye zorlamıştır. "Reel" de olsa varolan sosyalizmler döneminde ulusal kurtuluş hareketlerinin başarılı bir biçimde sonuçlanmalarına rağmen, bugün yaşananlar göz önüne getirildiğinde söylenmek istenen şey daha kolay anlaşılabilir.

İnsanı nesneye dönüştüren kapitalizmin çözümsüzlüğüne ve çürümüşlüğüne karşı, insanın insana yabancılaşmasına son vermeyi ve kapitalizmin bataklığını kurutarak, insanı yeniden

güzelleştirmeyi vaadeden sosyalizmin böyle bir tarihsel duraktan geçmesi zorunlu muydu, bilinmez. Ancak, insanlık tarihinin seyri, sınıf mücadelesinin gidişatı, kitlelere mutluluk ve özgürlük öneren sosyalizm düşüncesini böyle bir tarihsel durğa ulaştırmıştır.

Dibe vuruşun bir diğer etkeni de şudur; önce iki büyük paylaşım savaşı, ardından da geliştirilen soğuk savaş ideolojisi ve lokal sıcak savaşlar, kapitalizmi hem ideolojik olarak hem de fizik olarak eğemen kılma mücadelesinin farklı tarihsel duraklarıdır. Kapitalizmin bu süreç içinde, "reel" sosyalizm uygulamalarının yaratmış olduğu ortamdan da yararlanarak, ideolojik üstünlük sağladığı söylenebilir. Çarlık Rusyası ve sömürgelerinde başlayarak, Doğu Avrupa ülkelerini içine alan sosyalizm dalgasının "reel" uygulamalarının kapitalist burjuva ideolojisine gereğinden fazla malzeme sağladığını söylemek, abartı olmaz. Hiç kuşkusuz, burjuvazinin de gerçekleşmiş devrimlerin başarısızlığa uğraması için her türden gelişmeyi ideolojik saldırısına malzeme ettiğini de eklememiz gerekmektedir. Yaşanan sosyalizmlere karşı yürütülen amansız ideolojik mücadele ve fiziki tahribat uğraşında, kapitalist burjuvazinin, "coca cola"dan bile yararlanabilmiş olması, durumun vehametini göstermek açısından acı ama trajik bir örnektir.

Sosyalist hareket, 20. yüzyılın başında, ideolojik üstünlüğü ele geçirerek, kapitalizmi fiziki yenilgiye uğratmış ve dünya kapitalist sisteminin içinde Sovyetler Birliği kadar bir coğrafyada sosyalizm adacağı açmayı başarabilmiştir. Buna rağmen, süreç içinde kapitalizmin yalan ve demagojisine boyun eğmek zorunda kalışı da kitlelerin sosyalist hareketlerden kopuşunun bir başka nedenidir. Bugün, uluslarötesi konuma ulaşmış kapitalizmin ideolojik mücadele eksenli "soğuk savaş stratejisi"nin dünya emekçileri üzerinde moral bozucu etkisi, daha da art-

masına yol açtığı bilinen bir gerçektir. Sendikaların, süregiden yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğu fikrini taşıyarak, ısrarla örgütlenmekten yana olanların, burjuva ideolojik araçlar kullanılarak, "tembel, işbilmez" kimseler olduğu lanse edilmektedir. Bunun da işçi hareketinin kendiliğinden veya kendisi için olan örgütlenmeleri üzerinde inkar edilemez bir etkisi bulunduğu kuşku götürmez bir gerçekliktir.

Burjuva ideologlar, sendikaların çağdaş yaşamda yerlerini korumaları gerektiğini, ancak, varlıklarını sürdürebilmeleri için üretimin planlanmasında ve üyelerin daha verimli bir hale getirilmesinde görev alması gerektiğini savunmaktadırlar. "Yeni dünya düzeni" yutturmacalarıyla birlikte işçi hareketinin gündemine sokulan "toplumsal uzlaşma" teorileri, sınıflararası ilişkilerin geliştirilmesini öngörmektedir. Burjuva ideologlar, yenilmiş ve yıkılmış "reel" sosyalizmleri de anımsatarak, "herkesin kendi bacağından asılacağı" tezini de her fırsatta çalışanlara dayatmaktadır.

Türkiye'de de durum, uluslararasıda yaşananlardan pek de farklı değil. Üstelik, Türkiye'nin özgün bir durumu da söz konusudur. Bu özgünlük, kaynağını 12 Eylül darbesinden almaktadır. Bilindiği gibi 12 Eylül darbesi, başta sosyalist hareketler olmak üzere, örgütlü her kesime yönelik fiili bir saldırı başlatmış ve bu saldırısını hem fiziki hem de ideolojik olarak gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de de "tarihin sonu" ilan edilmiştir.

Henüz fiziki bir yenilginin yaşanmadığı ve ideolojik yenilgi sürecinin de farkına varılamadığı, 12 Eylül öncesi dönemde, sosyalist hareket, başta sendikalar olmak üzere her türden kitlesel ve demokratik örgütlenmelere özel önem vermiştir. Ancak, bu "özel önem", kendisini "ikamecilik" olarak göstermiştir. Sosyalist hareket, işçi sınıfının canlı ve diri bir biçimde kendi ör-

gütlenmesine sahip çıkmasını sağlamak yerine, onun adına hareket etmeyi tercih etmiştir. 12 Eylül'ün fiziki ve ideolojik saldırıları karşısında, işçi sınıfının içinde tutunabilmek, mümkün olamamıştır. Sözcüğün tam anlamıyla 12 Eylülcüler, sosyalist hareketi, bulundukları mevzilerden söküp atmışlardır. Sökülüp atılmak deyiminin gerçek karşılığı şudur ki darbe, karşısında direnen ne bir işçi sınıfı görmüştür ne de diğer emekçi sınıf ve katmanlar... Kendisine yönelen fiziki ve ideolojik haksız saldırılara karşı direnememek ayrıdır; direnme gereğine inanmak ayrıdır. Çubuğun ucunu biraz bükerek şu söylenebilir; kitlesel ve demokratik örgütlenmeler, darbeye karşı direnmemişlerdir. Direnme gerekliliğini bilincine çıkarmamış olan kitlelerin, darbeciler tarafından, başta DİSK olmak üzere örgütlenmelerine yöneltilen saldırılara karşı sessiz kaldıkları biliniyor. Türkiye işçi hareketinin tarihine geçen bu acı durumdan daha acı ve acıklı bir başka durum var ki 12 Eylül darbecilerinin bildirileri, Radyo ve Televizyondan okunmaya başlar başlamaz, sendikal hareketin liderlerinin gözaltına alınmak için kuyruğa girdikleri bilinmektedir. Yıllarca gözde olan "direnme" sözcüklerinin, "dünyayı burjuvaziye zindan etme" nutuklarının ne kadar boş ve ne kadar kitle tabanından uzak edilmiş sözler olduğu, Metris kapılarında beyaz bayrak çekilmesiyle görülmüştür. Bu durum, trajik bir anı olarak, emekçi örgütlerinin tarihsel belleğindeki yerini koruyor.

12 Eylül öncesinin ortamında yaşananların, darbeye birlikte bıçakla kesilmiş gibi ortadan kalkmış olması, sendikal örgütlenmelerin, esasında, nasıl da bürokratizmin batağına battığının çarpıcı bir örneğidir. Sosyalist hareketle sendikal hareket arasında zayıf olan bağlar, darbeye birlikte tamamen kopmuş; darbecilerin yarattığı panik ve bunu izleyen teslimiyet eğiliminin ardından gelen sosyalist sola yönelik saldırı da, kopuş sürecini hızlandırmıştır. Diğer yandan darbe karşısında yal-

nızca sendikal hareketin önderleri kötü sınav vermiş değillerdir; sosyalist sol da darbe karşısında, kendisinin deklere ettiği tarzda davranmayı becerememiştir. Bu durum da, zaten zayıf olan işçi hareketiyle sosyalist hareket arasındaki bağların kopmasını hızlandıran bir başka etkidir. Bilindiği gibi, 12 Eylül'ün hemen öngününde, solun bir kesimi siyasal iktidara "hodri meydan" çekmekteydi. Siyasi iktidara meydan okuyan, Tekel'de, Tariş'te, Aşkale'de, Antbirlik'te gerçekleştirilen direnişler sırasında işçi sınıfıyla teğetleşme şansını yakalayan sosyalist hareket, darbeyi takibeden günler içinde yediği darbelerden abandone olmuştur.

Darbeden sonra kendine yaşam olanakları arayan sosyalist hareketin bir bölümü yurtdışını seçmiş, bir bölümü faaliyetlerini askıya almış, çok küçük bir kesimi de sınıfın içine çekilme taktiğini denemiştir. Yaşanan olumsuzluklar, sonuncu taktiği deneyenleri de başarısız kılmış ve sonuç olarak, 12 Eylül darbesi, sosyalist hareket ile sınıfın sendikal örgütlenmesi arasında varolan zayıf bağları bıçak gibi kesip atan önemli bir etken olmuştur.

12 Eylül tarihi, işçi hareketiyle sosyalist hareket arasındaki ilişkiler açısından da bir dönüm noktası olmuştur. O tarihten sonra, sosyalist hareketle işçi hareketi arasında olması gereken ilişki, bir türlü beklenen düzeyde olmamıştır. İşçi hareketiyle teğetleşememenin nedeninin araştırılması, kriz sonucuna ulaştırmıştır. Bilinenin tekrarlanmasıyla işçi hareketinin hem sendikal örgütlenmeye hem de sosyalist hareketin mecrasına akması sağlanamamıştır. Zira, sendikal hareket, başlı başına bir sektör haline dönüşmüş; sendikacılık da bir meslek olarak kabul edilmiştir. Bürokratik ve hantal yapılar halinde varlıklarını sürdüren sendikaların, 15 milyon olan çalışan nüfusun sadece

1.5 milyonunu örgütleyebilmesi, sınıfın sendikalara uzak durmak isteğinin net bir ifadesidir.

Bu durum, hayati kaynağını işçi hareketinden alan sosyalistlerin sendikal örgütlenmeye bakışlarını gözden geçirmesine yol açmıştır. Sendikal hakları olduğu halde örgütlenme fikrine uzak duran işçilere paralel olarak bir de kamu çalışanlarının sendikalaşma mücadelesi gündeme gelmiştir. İşgüçlerinden başka satacak bir şeyleri olmadığını, hak ve taleplerini gerçekleştirmek için örgütlenmeleri gerektiği fikrinin coşkuyla doğan kamu çalışanları sendikaları da işçi hareketinin yaşadığı sendikal örgütlenmeye ilişkin sorunlarla kısa sürede tanışmak zorunda kalmıştır. Görünen o ki işçilerin sendikal örgütlenmeye uzak duruşlarına benzer bir durum da yeni ve yeniliğine paralel olarak canlı olan kamu çalışanlarının sendikalaşma çabalarında da yaşanmaktadır.

Kitlelerin kendiliğinden mücadele araçlarına dahi uzak durduğu bir dönemde, kendisi için mücadele bilincinin geliştirilmesi için "dışardan bilinç taşıyıcı" konumunda olan sosyalist harekete yakın durması da beklenemez. Sosyalist hareketin genel olarak dünyaya bakışı ve kapitalizmle hesaplaşması bir yana, sendikal örgütlenmenin yaşadığı krize ilişkin yeni açılımlara gereksinmesi olduğu açıktır. Nitekim, sendikal örgütlenmeye ilişkin geleneksel teorilerin yetersiz olduğu, aşılması gerektiği, artık tartışma konularının başında gelmektedir. Hayat kaynağını çalışanlardan bulan sosyalist hareketin, sendikal hareketle ilişki kurmakta zorlanmasından dolayı, daha fazla titiz olmaya ve doyurucu bir çerçeve ortaya koymaya gereksinmesi vardır.

DISK'in yeniden sendikal yaşamda boy göstermesi, kamu çalışanları sendikalarının TÜRK-İŞ'ten sonra en güçlü kitlesel ilişkiler ağına sahip olması, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ'in varlığı, sos-

yalist hareketi, bu alana ilişkin yeni açılımlar yapmaya itmiştir. Ya geleneksel sendikacılık aşılacaktır ya da sosyalist hareket, teorik olarak kabul ettiği kendisini zaatlardan korumanın güvencesi olan işçi hareketiyle bağlar kuramayacaktır. Bu konuda en büyük görev, sosyalistlere düşmektedir. Çünkü, sendikal örgütlenmelerin filiz verdiği günden beri, sosyal yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline geldiği günümüze kadar, kitlesel ve demokratik örgütlenmelerle ilgili olarak önermelerde bulunmakta, perspektif genişletici teoriler geliştirmekte, kapitalist sistemin sınıfın birliğini bozmak için geliştirdiği her türlü oyuna karşı ideolojik setler oluşturmakta sosyalistlerin büyük payı vardır. İşçi hareketinin sosyalist hareketle teğetleşme olasılığının genellikle büyük olması, kapitalist dünyayı her zaman tedirgin etmiştir. Öyle ki kapitalist dünyanın bir numarası konumunda bulunan ABD, sendikal hareketi denetim altında tutabilmek için her yıl milyonlarca dolar harcamaktan geri kalmaz.

E- Toplumsal Mutabakat Kavramı

Yalnızca kapitalist metropollerde değil, geri bırakılmış ülke sendikacıları da ABD'de eğitimden geçirilir ve hepsine "partiler üstü politika" zihniyeti yerleştirilir. Bilindiği gibi bu "partiler üstü politika"nın hedefi, işçi hareketinin sosyalist hareketin rotasına girmesini önlemektir. Türk sendikacılığı da aynı süreçten geçmiştir. Bilindiği gibi TÜRK-İŞ - ki varlığından beri en büyük işçi konfederasyonu olma özelliğini korumaktadır- yöneticileri de ABD'de sendikal eğitimden geçirilmişlerdir. Kuruluşundan bu yana izlediği "partiler üstü politika", ABD'nin sendikal alanda yerleştirmeye çalıştığı işbirlikci-uzlaşıcı sendikacılığın üstünü örten örtüden başka bir şey değildir.

Geleneksel olarak izlenen işbirlikçi-uzlaşıcı sendikacılığa, günümüzde bir de "toplumsal mutabakat" kavramını içeren yeni bir anlayış eklenmek istenmektedir. Sermayeye işbirliği kavramının, sendikaları üyelerinin karşısında, özellikle toplu sözleşme dönemlerinde, zor durumda bıraktığı bilinmektedir. Yanılğılardan ders çıkarmayı, aynı hatayı tekrar etmemeyi bilen ve bu durumlara karşı titizlikle önlemler alan kapitalist sistemin, "yeni dünya düzeni" teorileriyle birlikte gündeme soktuğu "toplumsal mutabakat" kavramı, kaynakların kıt, tüketimin fazla oluşu bahanesiyle sınıfların çıkarlarının işbirliğine gitmek zorunda olduğu tezine dayanmaktadır. Kapitalizmin "reel" sosyalizme karşı sağlamış olduğu ideolojik ve fiziki başarı, sendikacılık alanında yaşanan geleneksel ilişkilerin de sorgulanmasına kadar uzamıştır. Durumun bilincinde olan ve gelişmelerden dersler çıkarmasını bilen kapitalizm "iş sürecinde ve yaşamda toplumsal mutabakat" kavramını gündeme getirerek, sendikal örgütlenme alanında olması beklenen değişime erken başlama anlayışının ürünüdür. Sendikal alanda yaşanan krizin aşılabilmesi için geleneksel sendikacılığın, üyelerini yok sayan mantık silsilesini parçalamak yerine, gündeme getirilmek istenen, "toplumsal mutabakat" kavramı sınıfı yanılğılara sürükleyen, yanılısamlarla dolu bir ideolojik öne çıkış sürecidir. "Başka dünya yok" gibi çarpıcı sözlerle sınıf hareketinin üzerine gelen kapitalist dünya bir taşla iki kuş vurmayı amaçlamaktadır; sanki dünyanın kaynaklarını hovardaca kullanan kendisi değilmiş gibi, toplumun diğer kesimlerini de işçi hareketine karşı yanına çekebilecek bir ideolojik zemin hazırlamaktadır.

Sosyalist hareketin sendikal alanda yaşanan krizi, uluslararası ölçekte kendi yaşadığı krizden ayrı ele alıp, çözmesi, hiç kuşkusuz beklenemez. Bu açıdan, burjuva ideolojik hegemonyasının köşe taşlarını yerinden oynatamayan işçi sı-

nıfının dünya görüşü, sendikal alana ilişkin de içinde bulunduğu açmazdan kurtulabilecek önerilerde bulunma şansına, şimdilik sahip değildir. Soruna böyle bakınca, kapitalist sistemin, sosyalist harekete yönelttiği, "sendikaları kendi güdümlerine sokmak istiyorlar, bağımsızlığa karşı çıkıyorlar" türü suçlamaların altından kalkmak ve her türden demokratik ve kitlesel örgütlenmelerin, devletten, partilerden bağımsızlığı fikrini savunmak ve böyle bir düşünce yapısının temel taşlarını oluşturmak, sosyalistlerin çözmesi gereken en önemli sorunların başında gelmektedir.

Kapitalist sistemin, sosyalist harekete yönelttiği, "sendikaları partilerine bağlamak istiyorlar" türü suçlamalar, kaynağını, işçi sınıfı tarihinde rastlanan, ideolojik bağımlılık tezinden alır. Bilindiği gibi sosyalist hareketin bir bölümü, işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin başarıya ulaşabilmesi için "sınıfın partisi"nin önderliğini kabul edilmesi gerektiğini savunur. İşçi sınıfı partilerinin işçi sınıfının dünya görüşü çerçevesinde oluşan politik örgütlenmeler olduğunu ve işçi sınıfının kapitalist sistemin yerine kendi sistemini kuramazsa, sömürü çarkının arasında ezileceği iddiasında alır. Ekonomik mücadele, işçi hareketinin günlük yaşamında küçük iyileştirmeler sağlayabilir. Ancak, bir bütün olarak, sömürü sisteminin ortadan kalkabilmesi için sınıfın politik örgütlenmeye ve politik mücadeleye gereksinmesi vardır. Sosyalist dünya görüşüne göre, "zincirlerinden başka kaybedecek birşeyi olmayan tek sınıf" olan işçi sınıfı, mülk sahibi sınıfları alaşağı ederek, mülkiyeti toplumsallaştırıp, sınıfsal farklılıkların maddi zemini ortadan kaldırır. Bu durum, bir politik devrimle gerçekleşebilir ve bu devrimin motoru(ki kimine göre yalnızca ideolojik, kimine göre de hem ideolojik hem de fiili önder olarak), işçi sınıfı olarak tanımlanan toplumsal güçtür. İşçi sınıfı tarafından gerçekleştirileceği öngörülen bu politik ve toplumsal devrim sa-

yesinde mülk sahibi sınıflar, müksüzleştirilecek ve işçi sınıfı da dahil olmak üzere bütün sınıf ve katmanlar yadsınacaktır. Bu iddia ve tez, sosyalist hareketin farklı kanatları arasında farklı yorumlara yol açmıştır

Bu tezin ana kaynağı, sosyalist hareketin bütün kanatları arasında bir önkabul görmektedir. Böyle bir önkabulün oluşu, mücadelenin seyrine göre sosyalist hareket içinde farklı beklentilerin oluşmasına neden olmuştur. Sosyalist hareketin böyle bir teorik zemini de mevcuttur. İşçi sınıfı hareketinin izlediği seyre göre, farklı tutumlar takınan Komintern'in 5. Kongresi'nin almış olduğu karar, bu duruma örnektir. 5. Kongrenin sonuç bildirgesinde, "Sendikalar, devrimin hazırlanmasında önemli bir rol oynamaktadırlar ve proletaryanın zaferinden sonra...sosyalist inşaaanın en önemli görevi onlara düşecektir....Sendikaların kazanılması kitlelerin kazanılması demektir."² ifadesi kullanılmıştır. Bu ve benzeri kararların şablonculuk ve dogmacılıkla malül Türkiye sosyalist hareketini başından beri etkilediğini belirtmek gerekir.

Yeri gelmişken, Türkiye sosyalist hareketinin önemli özelliklerinden birini buraya aktarmak istiyorum. Türkiye sosyalist hareketi, yüzyılın başından beri harekete eğemen olan sağ çizgiye karşı bir çeşit tepki olarak, kitap özetleme anlayışı taşımıştır. "Ustalardan aktarma" anlayışı, herkesin birbiçimiyle rahatsız olduğunu açıkladığı ve bir başkasını suçlamakta kullandığı şablonculuğun yaygınlaşmasına neden oldu. Sosyalist hareketin başına musallat olan "ustalara dayanma" anlayışının, kendisini, en çok sendikacılık alanında gösterdiğini söylemek, abartılı olmaz. Farklı tarihsel koşullarda, farklı konumlanışlar için söylenen sözlerin teorik ve değişmez kurallar olarak algılanması ve türkçeye olduğu gibi aktarılması, sosyalist solun çeşitli sektlerinin, aynı kaynaklardan kendilerine referans bu-

labilmesine yol açmıştır. Zamandan ve mekandan koparılarak, ele alınan bu söylemler, işçi hareketinin kendiliğinden örgütlenmelerini kolaylaştırmaktan ve önünü açmaktan daha çok işini zor ve karmaşık bir hale getirmiştir. "Ustalardan aktarma" yöntemi, sosyalist hareketin yalnızca bir kesimine değil, bütününe ait olan bir davranıştır. Çünkü, her çevre, herkesin referans olarak kabul ettiği kaynaklardan kendini kanıtlama yöntemini seçmiş; öyleki aynı kaynaktan birden fazla düşünceye temel olan ibareler bulunabilmiştir. Bunun nedeni, Sovyet Devrimi'nin önderi Lenin'in de vurguladığı gibi, sosyalist literatürün tercüme edilmesiyle çevrilmesi arasındaki ince ayrımın kavranılamamasıdır. Lenin, söylediklerinin mekandan ve zamandan koparılıp, ele alındığında istenmeyen sonuçlara ulaşılacağına dikkat çekerek, "diğer ülkelerdeki yoldaşlarımızdan bizi tercüme etmelerini istiyoruz, çevirmelerini değil." demek zorunda kalmıştır. Türk solunun şabloncu bir karakter kazanmasında, "kitabî bilgiye bağlılık" anlayışının rolü çok büyüktür.

F- Üç Eğilim Üç Çizgi

Sendikal hareketin yerel fabrika boyutlarında örgütlenmiş küçük işçi birlikleri olmaktan çıkıp, önce ulusal, sonra da sermayenin uluslararasılaşmasına paralel olarak, aynı boyutlarda büyümesi ve buna uygun ölçütlerde örgütlenmesi, sosyalist hareket içinde sendikal örgütlenmeye ilişkin farklı yaklaşımların doğmasını da beraberinde getirmiştir. Başlangıcından bugüne değin, adlandırmaları farklı da olsa sosyalist harekette sendikal alana ilişkin üç çizgi varolagelmıştır. Bu çizgilerden biri, zaman zaman diğerlerine oranla daha fazla kitleselleşmiş; koşullara göre, biri diğerlerine üstün gelmiştir. Sağ veya "sol" olarak tanımlanan çizgilerin, yaratmış olduğu etki nedeniyle somut koşulların somut tahlilinden hareket ederek, sendikal alana yak-

laşmak gerektiğine inanan çizginin eğemen olması için Marks' tan başlayarak, sosyalist önderler zorlu uğraşlar vermişlerdir.

1.Enternasyonal'de çizgiler arasında süren sendikal anlayışa ilişkin tartışma, Marks ve diğerleri arasında uzun teorik tartışmalara yol açmıştır. Keza, 2. Enternasyonal'de yaşananlar da bilinmektedir. 2. Enternasyonal'e sağ çizginin eğemen olmasıyla birlikte, çizgiler arasında yaşanan şiddetli tartışmalar, işçi hareketini bölünmenin eşiğine getirmiştir. Özellikle 2. Enternasyonal çizgisinin 1. Büyük Savaş'ta kendi ülke burjuvalarıyla aynı politikayı izleme hatasına düşmüş olması, çıkarları, savaşla çelişen işçi hareketini, bu örgütlenmeden uzaklaştırmıştır. Bu durum, işçi sınıfı hareketinin kapitalist sistem karşısında daha etkin ve mücadeleci bir çizgi izlemesi amacıyla 3. Enternasyonal örgütlenmesini yaratmaya kadar götürmüştür.

3. Enternasyonal içinde de sosyalistlerin sınıfın kendiliğinden örgütlenmelerine ilişkin birbirinden farklılıklar içeren yorumlar ve açıklamalar getirilmiştir. 3. Enternasyonal'in Ekim Devrimi'ni izleyen bir dönemde ve Avrupa'da devrimci işçi dalgasının yükseldiğı bir tarihsel süreçte kurulmuş olması, işçi hareketinin de yönünü bu örgütlenmeye dönmesine neden olmuştur. Ancak bu durum da işçi sınıfının ekonomik çıkar örgütü olarak kurulan sendikal örgütlenmelere ilişkin tartışmaların sonuçlanmasına yetmemiştir. 1. Enternasyonal'de Marks'ın teorik ve pratik uyarıları gibi 3. Enternasyonal' de de Lenin'in ısrarlı uyarıları olmuştur.

Buna rağmen, sendikal harekete ilişkin, etkisi bugüne değin uzanan, çeşitli yalpalanmalar yaşanmıştır. Bu yalpalanmaların en somutunu, 3. Enternasyonal'in işçi hareketinin-seyrine ilişkin almış olduğı kararlara bakılarak görülebilir. Bir cümleyle şimdilik şu söylenebilir ki on yıllık bir süre içinde dört kez tutum

değiştirmeye gidilmiş; ikisinde Kızıl Sendikalar'da toplanması ögütlenmiş, ikisinde de çıkarları ortak olan herkesin aynı sendikal hareket çatısı altında toplanması önerilmiştir.

3. Enternasyonal'de diğer enternasyonal örgütlenmeler gibi kendiliğindenci bilince denk gelen örgütlenmelere ve doğal olarak sendikalara çok büyük önem vermiştir. Ancak, sınıfın ekonomik örgütlenmeleriyle sosyalist siyasal örgütlenmeler arasında ilişkinin nasıl kurulması gerektiği konusunda, dönem dönem yalpalamış, çıkarıcı bir çizgi izlemiştir. Çıkarıcılık ve yalpalama değerlendirmesinin ağır olduğunu kabul etmekle birlikte, belirtmek gerekir ki, 3. Enternasyonal, belirli bir tarihsel andan itibaren, kendisini Sovyetler Birliği'ni korumaya ve savunmaya endekslemiştir. Sovyetler Birliği'nin izlediği seyre göre, işçi hareketine politika önermiştir. Örneğin, 1920'li yıllar, kitlelerin kapitalizme karşı başkaldırılarının yoğunlaştığı yıllardır. Ekim'in coşkusuyla sosyalizan saflarda bir yığılma olmuştur.

Yığınların sosyalize oluşlarından cesaret alan 3. Enternasyonal'in Lenin sonrası çizgisi, Sovyetler Birliği'ni her ne pahasına olursa olsun yaşatmak gibi bir noktadan hareket ettiği için, doğrudan politik örgütlenmelerin ideolojik-politik önderliğini kabul eden sendikal çizgileri resmi olarak tanımıştır. Kendisini herhangi bir politik örgütlenmeye yakın bulmayan sendikal örgütlenmelerse "ya...ya..." ikilemi içinde bırakılmıştır. Aynı yıllarda, sınıfın sendikal örgütlenmelerini parçalayıcı etki yaptığı yıllar sonra kabul gören Kızıl Sendikalar çizgisi gündeme getirilmiştir. 3. Enternasyonal, 1924'ten 1934'e kadar geçen süre içinde, biri 1924'te, diğeri 1929-34 arasında olmak üzere, iki kez, yandaşlarına çağrı yaparak, Kızıl Sendikalar içerisinde toplanılmasını istemiştir. Kızıl Sendikalar'ın sosyalist siyasal örgütlenmelerin ideolojik ve politik önderliğini kabul eden bir

zihniyete sahip olduğu gözönüne alınırsa tarafsız örgütlenmelerin dışarıda bırakılması gibi "sol" bir çizgiye düşülmüştür. Bu "sol" çizginin etkisiyle 3. Enternasyonalci partilerin işçi hareketi içindeki ağırlığı giderek azalmıştır. İzlenen "sol" politika, işçi hareketiyle onun ideolojik görüşlerini formüle eden sosyalist siyasal örgütlenmeler arasındaki bağların koparılmasına yol açmıştır. 3. Enternasyonal, gelişmeler karşısında yeni değerlendirmeler yapmış ve 1924'lere kadar, sendikal örgütlenmelere ilişkin ısrarlı uyarılarından vazgeçmeyen Lenin'in çizgisine zaman zaman dönülmüştür. 1926-28 ve 1934 sonrası izlenen sendikal politikada ortak hareket noktası, herkesi kapsayan en geniş kitleyi içinde barındıran ve işyeri meclislerinin yaratılmasını hedefleyen politikalar gündeme gelmiştir. Hiç kuşkusuz, bu politikaların başarıyla uygulandığını söylemek, zordur. Çünkü, sosyalist siyasal mücadelenin seyri genellikle bir sarkaç gibi bir uçtan diğer uca kadar uzanmıştır. Yani "sol" bir çizgiye düşülen dönemin ardından sağ bir çizginin egemen olduğu dönem gelmiştir.

Anılan yıllar, koşulların uluslararası ölçekte hızla değiştiği bir dönemdir. Koşulların hızla değiştiği bir dönemde, 3. Enternasyonal'in politikalarının değişmesini de bir bakıma doğal karşılamak gerekir. Buna rağmen belirtmek gerekir ki 3. Enternasyonal, somut koşulları gözönüne almadan kimi kararlar almıştır. Özellikle sendikal alandaki kararları böyle değerlendirilebilir. Kısa aralıklarla iki kez sendikal alana ilişkin birlik tezini geliştirmesine rağmen, kısa süre sonra bu tezden vazgeçip, ayrı örgütlenme tezini benimsemiştir. Genişleme teorilerinin gündeme geldiği 1921-23 dönemi, Lenin'in her alanda olduğu gibi sendikal alanında da titiz olduğu dönemdir ve büyük bir olasılıkla, 3. Enternasyonal'de sendikalara ilişkin genişlemeci ve bütün kitleleri kucaklayan örgütlenme modelinin savunulmasını bizzat Lenin istemiştir. Teorik olarak 3. En-

ternasyonal'de kabul gören bu tezin pratikteki anlamı anlaşılamamıştır. Yükselen devrimci dalganın etkisiyle Kızıl Sendikalar önermesi yapılmıştır. Ayrı örgütlenme anlayışı, kitlelerin sosyalist hareketten uzaklaşmasını beraberinde getirince, Sovyetler Birliği'nde izlenen NEP dönemiyle birlikte de Kızıl Sendikalar önermelerinden geri adım atılmıştır. NEP döneminin Sovyetler Birliği için anlamı önemlidir. Zira, NEP politikası, "ileri atılmak için geri çekilmek" olarak tanımlanan politik bir adımdır.

Böyle bir dönemde, Kızıl Sendikalar fikri askıya alınması da doğal kabul edilmelidir. Sendikal örgütlenmelerde "sol" bir çizginin egemen olması gerektiği ve sendikaların kapitalizme ve sermayeye karşı mücadelecı bir çizgi izleyebilmeleri için sosyalist siyasal örgütlenmelerle doğrudan bir ilişki içinde-ki bu idolojik ve politik olarak bağımlılık anlamına geliyor- olması gerektiğini savunanlar, kendilerine yöneltilen, "sınıfın kendiliğinden hareketini bölmek ve zaafa uğratmak" suçlamasını reddetmektedirler. "Sol" çizgi, Kızıl Sendikalar Federasyonu'na üye sendikaların, diğerlerine oranla daha fazla kitleyi içinde barındırdığını savunmaktadır.

Kimi dönemlerde, Kızıl Sendikalar'ın böyle bir kiteselleşme yaşandığı kabul edilebilir. Ancak, bu bir hareket noktası olarak ele alınamaz. "Sol" çizgi, partiyle kitleler arasında bir volan kayışı rolü yükledikleri sendikalar konusunda Lenin'in Ne Yapmalı'da altını çize çize söylediklerini nedense dikkate almamıştır. Bilindiği gibi Lenin Ne Yapmalı'da işçilerin örgütü ile devrimcilerin örgütünü ayrı ayrı değerlendirdikten sonra sosyalistlerin bu alanda nasıl çalışmaları gerektiğini de belirtmektedir. Sendikalar konusuna geniş yer ayıran Lenin, "herkesi kucaklayan, mesleki ve geniş olması" noktasında ısrarla durmaktadır. "1... tüm parti örgütleri, parti dışı sendikalar ku-

rulmasını savunmalı ve tüm parti üyelerini içinde bulundukları işkollarındaki sendikalara katılmaya teşvik etmeli.”³

G- Dünden Bugüne Sendikal Yaklaşım

Uluslararası sosyalist hareketin yüzyılın başından bu yana üç çizgi halinde seyreden ve günümüze kadar devam edegelen tezleri, Türk solunu da aynen etkilemiştir. Türk solunu da başlangıcından bugüne dek üç ayrı grupta toplamak mümkündür. Bunlar, 3. Enternasyonal geleneğini muhafazakarca savunanlar, Troçkist 4. Enternasyonal savnucuları ve bu iki eğilime görece uzak duran ve bunlar tarafından "orta yolcu" veya "merkezci sol" olarak tanımlanan eğilimlerdir.

Muhafazakar solcular da, iki ayrı grupta toplanabilir. Sendikaların, partiyle kitle arasında volan kayışı rolünü üstlenmesini savunan "sınıf Sendikacılığı"; "dünya değişiyor, global sorunların önemi arttı" diyerek, sendikal mücadelede "toplumsal mutabakat" öneren çevrelerin savunduğu "çağdaş sendikacılık" anlayışıdır. "Merkezci sol" ya da "orta yolcu" olarak tanımlanan çevrelerin savunduğu sendikal anlayışlar da, "sınıf gerçeğini ve kitleselliği birbirinden ayırmayan ve birini diğerine tercih etmeyen sınıf ve kitle sendikacılığı" olarak tasnif edilebilir. Sosyalist solun sendikal yaklaşımı, tarihsel süreç boyunca her dönem üzerinde çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Bir başka ifadeyle Türk solunun sendikal perspektifi, özellikle sözkonusu üç çizginin egemenliği altında bulunmaktadır. Radikal solun ağırlığını hissettirdiği 71'e kadar geçen döneme ilişkin bu tarz net ayrımlar yapabilmek olanaklı değildir. 12 Mart sonrası kitlesel bir konuma yükselen sol hareket, 1980'e kadar sendikalara birer kadro devşirilecek zeminler olarak bakmıştır.

12 Eylül darbesi, solu kitlelerden tecrit eden bir politika izlemiştir. Bu dönemi zorluklar içinde atlatan Türk solu, sınıfla bağ kurma sorunsalını yaşarken, ister istemez teoriyle yeniden tanışmak zorunda kalmıştır. Bu tanışıklığın sosyal pratiğe yansması da yukarıda tanımlanan sendikal anlayışlara uygun olmuştur. Geleneksel solun bir bölümü, hala "ustalar"ın şablonlarını tekrarlayarak, yükün altından kalkabileceklerini iddia ederlerken; bir diğer bölümüyse, dünyanın hızlı bir değişim geçirdiğini, marksist literatürü referans alarak bir yere varılamayacağını iddia etmektedirler.

Teoriyle tanışmanın "sınıf sendikacılığı" ve "çağdaş sendikacılık" anlayışını savunanlarda farklı etkiler yapmış ve bu iki çizgi arasındaki açığı giderek büyümüştür. Bu arada teoriyle tanışma sürecinin, "sınıf ve kitle sendikacılığı" anlayışını savunanların sendikal yaklaşımlarında olumlu değişiklikler yarattığı söylenebilir. 12 Mart sonrası dönemde sendikalara bakışları, "kadro devşirmek ve anti faşist mücadelede aktif hale gelmesini sağlamak"tan ibaret olan ve yukarıda bahsedilen iki çizginin dışında kalan "orta yolcu-merkezci sol", 12 Eylül sonrasında sendikalara ilişkin tezlerinde olumlu bir aşama kaydetmiştir. Troçkist gelenek açısından önemli sayılabilecek çizgi değişiklikleri yaşanmamıştır.

Hep söylenir; sağ ve "sol" çizgiler madalyonun iki ayrı yüzü gibidir. Biri olmadan diğeri yaşamaya şansı yoktur. "Sol" sendikal yaklaşımlar, 12 Eylül öncesi izledikleri sendikal politikanın doğru olduğunu ve değişim savunanların "reformist ve revizyonist"ler olduğunu iddia ederek, "volan kayışlığı"nda ısrar etmektedirler. Buna mukabil, "dünya globalleşti ve artık yalnızca işçilerin sorunları yok; başka sorunlara karşı ilgisiz kılınmaz" diyen "çağdaş sendikacılık" zihniyeti de madalyonun diğer yanını oluşturmaktadır.

74-80 arasında sosyalist hareketin sendikalara bakışının 'en genel anlamıyla "kadro devşirmek" olarak özetlenebileceğini söylemiştik. Kendisini sınıfın temsilcisi olarak değerlendiren sol hareketlerin hemen hepsi, "en geniş kitle içinde en dar kadro çalışması yapmak" noktasında hareket etmişlerdir. Bu anlayış, partiye ya da harekete üye kazandırmak olarak da özetlenebilir. Kitlesele örgütlenmelerin üyelerinin kendi kendilerini yönetme alışkanlıklarının geliştirilmesi ve kurulması hedeflenen toplumsal projede aktif olabilmeleriye o kadar çok önemsenmemiştir. Kaç tane kadro kazanılabilir mantığını eksen alan bu anlayış, özellikle Türkiye'ye özgü yol arayışı içinde bulunan "orta yolcu-merkezci" solun sendikalarla bağ kurmasını güçleştirmiştir. Söz konusu sol açısından, başından sonuna kadar, politik örgütlenmeyle sendikal örgütlenme arasında kurulması hedeflenen ilişkinin biçimi, sorun olmuştur. "Devşirilebilecek kadro kaynağı" olarak bakılan işçi sınıfının günlük çıkarları için mücadelesine önderlik anlayışı bilinçlerde açığa çıkartılamadığı için, sendikal alan, 70 yıllık sağ çizginin eğemenliğine bırakılmıştır.

"Orta yolcu-merkezci sol", her alanda olduğu gibi sendikal örgütlenmelere ilişkin de uluslararası bölünmelerden uzak durmayı tercih etmiştir. Söz konusu solun sendikal perspektifini, eski anlayışın eğemenliğinde, yeninin embriyonu olarak tanımlamak olanaklıdır. Sosyalist solun, önce Stalin-Troçki, ardından da Sovyet-Çin(Arnavutluk) ayrışmasına uzak duran "orta yolcu-merkezci" solun, 12 Eylül öncesi kullandığı "devrimci sendikacılık" kavramının nasıl birşey olduğunu ilk bakışta kavramak kolay değildir. Bazen, "sol" sendikal anlayışa yaklaşan tutumlar içine girilebilirken, bazen de sağ çizgiyle çakışabilmiştir. 12 Eylül öncesi dönemde "orta yolcu" olarak da bilinen, özellikle parti cephe kökenli gruplar, sendikal perspektifleri itibariyle el yordamıyla doğruları yakaladıkları halde,

bunu geliştirememiş sağcı ya da "sol"cu olarak tanımlanan akımların sendikal anlayışlarından etkilenmiştir. Zaman zaman kitlelerin kendi kendini yönetme alışkanlıklarının kazandıracak eylemlilik ve örgütlülük çeşitleri önermelerine rağmen, bu çevreleri belirleyen çerçevenin geleneksel çizgiyle çakıştığı söylenebilir. Bugün, kendi anlayışlarını "sınıf ve kitle sendikacılığı" olarak daha net bir biçimde ifade eden bu çevreler, diğer iki anlayıştan farklılığını ortaya koymak için çok sayıda ürün ortaya koymuşlardır.

Yukarıda da değinildiği gibi uluslararası sosyalist hareket kriz içindedir. Kriz içinde olduğu kabul edilmiş ve krizden çıkışın yolları aranmaktadır. Kriz yaşayan yalnızca uluslararası sosyalist hareket değil; kapitalizmin merkezinde de kriz vardır. Kapitalist sistem, krizini atlatmak için özellikle çalışanları hedefleyen çok yönlü önlemler almaktadır. Bu önlemler, kapitalizmi içine düşmüş olduğu krize çözüm üretebilir mi, ayrı bir tartışma konusudur. Bununla birlikte kapitalist sistem, emekçi eksenli örgütlenmelere yönelik ciddi bir saldırı planı hazırlamış bulunmaktadır. İşçilerin ve emekçilerin ortak taleplerini elde etmek için oluşturdukları sendikal örgütlenmelerin dinamitlenmesi için geliştirilen karşı propagandayla sınıfın atomize edilmesi amaçlanmaktadır.

Kapitalizmin sınıfa yönelik bu tarz saldırılarına rağmen krizden çıkamamış olması, yükün daha çok emekçilere bindirilmesine neden olmaktadır. Krizin emekçilere yansıtılması eylemi, kendisini sendikal örgütlenme alanında da göstermiştir. Kapitalist sistemin evrenselliğini kabul eden sendikal örgütlenmeler yaratılmıştır. Bu örgütlenmelerin işçi sınıfının çıkarlarını savunmak yerine, sermayenin işçi hareketi içindeki uzantısı gibi davrandığı bilinmektedir. Öyle ki sendikaların üye sayılarında ciddi denebilecek bir düşüş gözlemlenmektedir.

Çalışan insan sayısının artmasına rağmen üye sayısının azalmasının nedeni, bir yarıyla kapitalist sistemin yürüttüğü karşı propagandanın etkisiyken, diğer yarıyla da sendikaların, üyelerinin sorunlarıyla ilgilenmemesi ve giderek bir resmi devlet kurumuna dönüşmesidir.

Bu alandaki kriz aşılabılır bir kriz olmasına rağmen, perspektif tutulmasından dolayı bir ilerleme görülememektedir. Bu konuda, öncelikle ve özellikle sosyalist sola büyük görevler düşmektedir. İşçi hareketinin içine düşmüş olduğu krizden çıkabilmesi, kendi çabalarıyla gerçekleştirebilecek bir durum değildir. Özellikle kendiliğinden mücadele örgütleri olan sendikaların, süreç içinde izlemiş oldukları seyir nedeniyle üyelerinde bir hoşnutsuzluk yarattığı gözönüne alınırsa, bürokratiklik ve hantallık sarmalından kurtulabilmenin yolu, sosyalist solun perspektif genişletici çabalarına bağlıdır.

İşçi hareketinin tarihine bakıldığında, görülecektir ki işçi sınıfı daha iyi yaşamak ve çalışma koşullarına sahip olabilmek için ekonomik mücadele örgütleri olan sendikaları yaratmışlar; bu örgütlenmeleri aracılığıyla kapitalizme ve siyasal iktidara karşı mücadele etmişlerdir. Buna rağmen süreç içinde, işçilerin, bizzat kendi bilinçleriyle oluşturdukları sendikal örgütlenmelerden uzaklaştığı görülmektedir. Üyelerle sendikal hareket arasında bir bağ kopukluğu- bir frekans ayarsızlığı- söz konusu olmuştur. Sendikal harekette yaşanan krize delalet eden bu durumla birlikte kitleler, sendikaların çağrılarına eskisi gibi heyecanlı bir biçimde yanıt vermemektedirler. Bürokratik ve hantal yapılar haline dönüşen işçi sınıfının ekonomik mücadele örgütlerinin yöneticileri de birer devlet görevlisi rolüne bürünmüşlerdir. Uzun yıllar, esas işlevlerinin tartışılması ve bilinçlerde yer edinilmesinin sağlanması gözardı edildiği için kitlel ve demokratik karakterleri de bir yana itilen sendikalar,

adeta politik örgütlenmelerin av sahası olarak algılanır olmuştur. "Kendisi için sınıf olma bilinci"ne dönük olarak çu-
buğun ucunun fazla bükülmesi, "kendiliğinden sınıf" olamama
gerçeğinin görülmesini de engellemiştir. Oysa, kabul etmek ge-
rekir ki işçi sınıfı kendiliğindenci örgütlenmelerin içine gir-
meden ve mücadeleye katılmadan kendisi için sınıf olma ge-
reğini kavrayamaz. İşte bu sorunun çözülmesi gerekliliği,
herkesten çok, maddi temelini işçi hareketinden alan sosyalist
hareket açısından önemlidir. Bir başka ifadeyle kendiliğinden
bilinçle kendisi için bilinç arasındaki diyalektik ilişki kav-
ranmadığı sürece, sosyalist solun içinde düşmüş olduğu kit-
lelerden yalıtık durumdan kurtulması zor olacaktır.

H- Ortak Saptama, Farklı Alternatif

Bu açıdan, sendikal örgütlenme konusunda Türk solunun
nasıl bir seyir izlediğini ve bugün hangi sendikal perspektife
göre hareket ettiğini ortaya koymak yararlı olacaktır. Bu çalışma
boyunca Türk solunun sendikal hareketle ilişkileri daha sıcak
olan sektlerinin sendikal yaklaşımları geçmişten bu yana belirli
bir seyir izleyerek, incelenecektir. Hiç kuşkusuz, incelemenin bir
sınırı olacaktır. 3. Enternasyonal'in Stalinci geleneğinden iki,
"merkezci-orta yolcu" soldan iki çevre, incelememizin konusunu
oluşturacaktır. Türk solu içinde yakın zamana kadar, pek fazla
ağırlığı olmayan, ancak, uluslararası sol platformda önemli bir
yer tutan 4.Enternasyonal geleneğiye bir bütün olarak araş-
tırmanın bir başka konusu olacaktır.Türk solunun 20 parça ol-
duğu gerçeği gözönüne alınırsa sınır koyma zorunluluğu an-
laşılacaktır. 20 parçalı sola, bu çalışmada yer vermek hem
olanaksız hem de gereksizdir. Olanaksızdır; çünkü, çalışmanın
boyutlarına sığmaz. Gereksizdir; çünkü, 20 ayrı parça gibi dur-
maları ağmen, Türk solu esas olarak, üç grupta toplanarak
incelenebilir.

Yukarıda da değinildiği gibi, Türk solunun sendikal harekete ilişkin kriz saptaması ortak, alternatifleriyse farklıdır. Her anlayış, sendikal hareketin diri, canlı, bürokrasiden arınmış bir hale gelebilmesi için kendi önermelerinin yaşama geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Sendikalara "volan kayışı" işlevini yükleyen sınıf sendikacılığı anlayışı işlenirken, 74-80 arasındaki dönem için Halkın Kurtuluşu, 80 sonrası dönem içinse Özgürlük Dünyası Dergisi çevresinin görüşleri baz alınacaktır. Sendikalara "toplumsal mutabakat" girişimlerinde önemli görevler yükleyen çağdaş sendikacılık konusunda, bugün sosyalist sol içinde hareket noktası olarak alınabilecek bir çevre yoktur. Bu nedenle 74-80 arası dönem için Ürün Dergisi'nin görüşleri dikkate alınacak. 80 sonrası dönemdeyse bu konuda fikir verebilecek çalışmaların üzerinde yürünecektir.

Sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı konusundaysa iki çevrenin geçmişte ve bugün sendikal alana ilişkin yaklaşımları incelenenecektir. Bunlardan biri Devrimci Yol çevresidir. Devrimci Yol çevresi, geçmişteki Direniş Komitesi önermelerini bugün işyeri komite ve konseyleri önermesine kadar geliştirmiş ve sendikal hareket içinde sözü en çok edilen çevrelerden biridir. Sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı işlenirken, incelenecek çevrelerden bir diğeri de Kurtuluş çevresidir. Aynı anlayışı birbirine yakın tanımlamalarla savunmuş olmalarına rağmen, bu iki çevreyi incelemenin zarureti, bugünkü sendikal hareket içinde Devrimci Yol gibi Kurtuluş çevresinin önemli bir yere sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Geçmişte, "sınıf hareketiyle sosyalist hareketin ayrılığı"na ilişkin rahatsızlığını her fırsatta dile getiren Kurtuluş çevresinin işçi sınıfını, ideolojik ve fiili önder olarak kabul etmesinden kaynaklı olarak, teorik tartışmalara önem vermiştir. Bu iki çevrenin hem DİSK ve kamu çalışanları sendikalarında belirgin

ağırlıklarının bulunması, hem de TÜRK-İŞ içindeki muhalif kesimlerin, bu çevrelerin jargonlarını kullanıyor olması, bu iki çevrenin özel olarak incelenmesini zorunlu kılmıştır. Sendikal hareket içindeki ağırlıklarının ötesinde, değişime en yakın çevreler olması da bu iki çevrenin dikkatle incelenmesinin yararlı olduğunu göstermektedir. Çünkü bu çalışmanın tek amacı, Türk solunun sendikal alanda nasıl bir seyir izlediğini ortaya çıkarmak değildir; aynı zamanda, sendikal alanda yaşanan krizin nasıl aşılabileceğinin ipuçlarını da açığa çıkarmak gibi bir görevi de yüklenmiştir.

Troçkist çevrelerse sendikal harekete ilişkin olarak demokrasi kavramını, literatüre taşıyan hareketlerin başında gelmektedir. İşçi denetimini ve sendikal bürokrasiye karşı örgütlü mekanizmalar öneren Türk Troçkistleri, işçi inisiyatifini öne alan bir perspektif çizmişlerdir. İlgili bölüm geldiğinde de görülecektir ki 74-80 arasındaki hengamede bile sendikal demokrasiyi gündeme getirebilmişlerdir.

I- 74-80 Arası Dönem: Koşullar, Olanaklar

Sendikal alana ilişkin perspektiflerinin anlaşılır olabilmesi için solun içinde bulunduğu koşulları ve dönemin karakteristiklerini genel hatlarıyla bilmek gerekmektedir. 74-80 arası dönemden başlayalım. Bu dönem solunun ilginç bir özelliği vardır. Herşeyden önce, içinden çıkıp geldikleri hareket/örgütlenmelerin işçi hareketiyle ilişkileri zayıftır. 12 Mart darbesinin hedefi olan radikal solun "gerillacılık veya öncü savaşı" teorilerinin işçi sınıfına pek gereksinim duymamış olması bu zayıflıkta önemli bir etkidir. 70 yıllık sağ çizginin, sınıfın gücüne güvenememesi de işçi hareketiyle sosyalist hareketin ilişkilerinin zayıflığının bir başka nedenidir. Sosyalist hareketin işçi sınıfından haberdar olduğu ilk işçi eylemi, 15-16 Haziran

kalkışmasıdır. Bu tarihten önce kurulan DİSK'e yönelik olarak sıradan bir yaklaşım sergileyen varlığından haberdar bile olmayan sosyalist hareket, DİSK'in kapatılmasına karşı gerçekleştirilen 15-16 Haziran eylemleriyle sarsılmıştır. Bu sap-tama, çalışmamız açısından önemlidir. Zira sosyalist hareket, daha sonraki yıllarda işçi karakteri taşımak ya da işçi sınıfı ideolojisinin önderliğini yaşama geçirmek gibi hedefleri önüne koymasına rağmen ayrı ayrı vadilerde akıp gitmekten kurtulamamıştır.

70 yıllık sağ çizginin Kemalizm'den etkilendiği, beslendiği ve Kemalizmi beslediği söylenebilir. Kemalizmle solun karşılıklı olarak birbirlerini etkilemeleri, sosyalist hareketin bağımsız bir çizgi izlemesinin önünü tıkamıştır. Kemalizmin etkisinden kurtulamayan solun devletçi geleneğin dışına çıkma girişimi olmuşsa da otoriter devlet yapısı buna toleranslı davranmamıştır. Sosyalist harekete egemen olan sağ çizgiye karşı ilk başkaldırı olarak değerlendirilen 71 çizgisi bile işçi hareketiyle 15-16 Haziran eylemi sayılmazsa, bir paralellik kuramamıştır. Buna rağmen 15-16 Haziran işçi eylemi, "Türkiye'de işçi var mıdır, yok mudur?" tarzında yürütülen bir tartışmanın yeniden alevlenmesine neden olmuştur.

Geçerken ilginç bir noktaya daha değinmekte yarar vardır. Ayrı bir inceleme konusu olmakla birlikte, Türk solu 15-16 Haziran eylemi gerçekleşene kadar geçen süre içinde işçi sınıfını yok saymıştır. 15-16 Haziran gerçekleştikten sonraysa sosyalist hareketin işçi sınıfına bakışında farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılığın nitel bir farklılık olduğu söylenemez. Küçük üretici mitingleri düzenleyen, bağımsızlık sloganları atan sol, DİSK'in oluşumu dahil olmak üzere sınıf hareketini ilgilendiren hiçbir konuda görüş belirtmemiştir. 15-16 Haziran eylemine dizilen bütün övgülere rağmen, Türk solu, çizmiş olduğu devrim stratejilerinde, işçi sınıfına, en iyimser ifadeyle "ideolojik ön-

derlik" rolü biçmekle yetinmişlerdir. İşçi sınıfını bir sınıf olarak görmeme anlayışının yansıması olan bu tutum, bir yandan kaynağını köylü devrimlerinden, diğer yandan da görünüşte işçi sınıfının rol almadığı zannedilen Küba Devrimi'nin yanlış değerlendirilmesinden almıştır. Küba Devrimi'nin oluşumunu Regis Debray'ın "Devrimde Devrim" adlı eserinden öğrenen Türk solunun, işçi sınıfının tarihsel ve toplumsal rolünü kavraması beklenemez. Çünkü, 71 dönemine damgasını vuran radikal sol, 70 yıllık sağ çizgiye tepki olarak, kendisini en "sol" noktada ifade etmiştir.

Bütün "halkla oligarşi arasında olan suni denge"nin kırılabilmesi için silahlı propagandayı eksen alan bir hareketin, sınıfın üretimden gelen gücünü hesaba katması büyük bir iyimserlik olur. Nitekim, işçi sınıfını dikkate almaktan çok "öncü"nün eylemlerini yükseltmesini önermişlerdir.

Türk solu, Küba Devrimi kadar, Çin Devrimi'nden de etkilenmiştir. Çin Devrimi, bir köylü devrimidir ve kırlardan kentlerin fethi biçiminde gerçekleşmiştir. Köylü devrimi olması dolayısıyla işçi sınıfına ideolojik önderlik rolü biçilen bu devrimin izlediği seyir de Türk solunun radikal kesimlerini hayli etkilemiştir. Radikal sol, ki diğer sol tarafından ya "orta yolcu" ya da "merkezci sol" olarak tanımlanmıştır, 70 yıllık sağ çizgiye tepki olarak doğup gelişmesine rağmen, sınıfa karşı izlemiş olduğu tutumu itibarıyla sağ çizgiyle aynı noktaya düşmüştür. 70 yıllık sağ çizginin genel karakteri, sınıfının özgücüne güvenmemek olarak ifade edilebilir. Türkiye'ye özgü devrimci yöntemi yaratma hedefi taşıyan radikal sol da sınıfı hesaba katmadığı için sağ çizgiyle aynı tutumu takınmıştır. Bu tutum da kaynağını, yönünü başka tarafa çevirmekten almıştır.

Bu tutumlarının 15-16 Haziran'da bir nebze değiştiği söylenebilir. Çünkü, sözkonusu eylem, Türk işçi hareketi tarihinde,

yalnızca büyük ve kitlesel bir eylem değil, aynı zamanda sınıf hareketinin seyri açısından da bir dönüm noktasıdır. Bu eylemle birlikte, Türkiye'de bir işçi sınıfı olduğu gerçeğini yalnız Türk solu değil, aynı zamanda burjuvazi de görmüştür. Burjuvazi, büyük olasılıkla Türk solundan önce neler olabileceğini görmüş ve ileride daha kesin önlemler almak kaydıyla TBMM'ne kadar gelmiş olan DİSK'i boğma yasasını anında geri çekmiştir. Kapitalist sistemi bir anda geri adım attıran bu eylem, Türk solunun, işçi sınıfından uzak bir biçimde dergi sayfalarında yürüttüğü, "İşçi sınıfı var mıdır yok mudur?" tartışmasını alevlendirmiştir.

15-16 Haziran eylemi, Türk solunu öylesine etkilemiştir ki, bu eyleme yönelik olarak bugün de methiyeler dizilmeye devam ediliyor. Eylem anında, küçük bir tereddütten sonra 15-16 Haziran'ı destekler bir tutum takınan Türk solu, hem bu eyleme ilişkin hem de benzeri eylemlerin gerçekleştiği daha sonraki dönemlere ilişkin olarak, işçi sınıfından "yabancı" muamelesi görmüştür. Bu konuya ilişkin ilginç olayların yaşandığı bilinmektedir.⁴

Hiç kuşkusuz, 15-16 Haziran direnişi, bizzat kapatılmak istenen DİSK tarafından ve hiçbir politik gücün etkisinde kalmadan düzenlenmiş, ulaştığı boyut itibarıyla DİSK yönetimini geride bırakmıştır. DİSK yönetimi, radyolarda okunan mesajıyla işçi sınıfına "itidal" önermiştir. Eylemin ardından Türk solunun methiyeleri devam etmesine rağmen, kitaplardan edinilen görüşlerin, somut koşullar göz önüne alınarak, yeniden yorumlanması gibi bir tutum içine girilmemiştir. Bu tutum, Türkiye'nin özgün koşullarının bir tahlilinin yapılamamasından kaynaklanmıştır. Türkiye'ye ilişkin bir sosyo-ekonomik araştırma çalışmalarına girilmezken, dünyanın değişik bölgelerinde gerçekleşen devrimci hareketlerin görüş ve düşünceleri,

değişmez doğrular olarak kabul görmüştür. Uluslararası ölçekte gerçekleşen ulusal kurtuluş ve devrim hareketlerine önderlik eden devrimci hareketler, Türk solu için değişmez doğruları dile getiren devrimci önderlikler haline gelmiştir. Özellikle köylü hareketlerinin güçlü olduğu, "kır" ögesinin önde bulunduğu, coğrafyalardaki gelişmeler, değişmez bir biçimde teori katına yükseltilmiştir. Türkiye coğrafyası, bu ülke coğrafyalarına benzetilmek istenmiştir.

İ- '80'den Günümüze: Koşullar, Olanaklar

Türk solu, 12 Eylül öncesinde kitlesel bir panoramaya sahiptir. Ancak, bu panorama, kısa sürede tersine dönmüştür. Kitleleri peşinden sürüklediğini iddia eden solun bu tarz iddialarının bir yanılsama olduğu, kısa sürede anlaşılmıştır. 12 Eylül darbesi, kitlelerle ilişkilerin kurulabileceği zeminleri parçalamıştır. Sendikal alanlardaysa yalıtılma durumları en üst boyutlarda gerçekleştirilmiştir. Darbenin ilk şok etkisi atlatıldıktan sonra sendikal hareketle bağlar kurma girişimleri, marjinallik duvarını aşamamıştır. Marjinallik tanımlamasının oturup oturmadığı bir yana, belirtmek gerekir ki Türk solu, varlığından bu yana, belki de ilk kez, sınıfın sendikal örgütlenmeleriyle sendikal hareketin gelişmesinin sosyalist hareketin manevra alanını genişleteceği düşüncesiyle ilgilenmiştir. 1983 sonrasında izlenen bu çizgi, uzun süre egemenliğini sürdürmemiş olsa da, Türk solu, ekonomik örgütlenmelerin güçlenmesini kendisi açısından yararlı bulmuştur.

Sosyalist hareket, bugün yeniden örgütlenme ve örgütlülüğünü geliştirme çabası içindedir. Yaşanan deneyler göstermiştir ki her sosyalist siyasal örgütlenme, kendisini işçi sınıfının içine mevzilemek zorundadır. İşçi hareketi, sosyalist hareketin manivelası olabilecek öneme sahiptir. Sendikal ha-

reketin gerçek anlamda bir manivela olabilmesi için sosyalistlerin, bu alana ilişkin perspektiflerini yeni baştan kurulumaları gerekmektedir.

'71 darbecilerinin "balyozu"nu yemek zorunda kalan radikal sol, '74 affını takiben, kendisini önce gençlik hareketi içinde arındırarak aktif anti-faşist mücadelenin merkezinde bulmuştur. '71'de düzeni değiştirmek ve sınıfsız sömürsüz bir dünya kurmak amacıyla yola çıkanların tamamına yakınının öğrenci olduğu düşünülürse, '74 affı sonrası mücadeleye bıraktıkları yerden devam etmeleri, yani, öncelikle üniversitelerin tercih edilmiş olması daha kolay anlaşılacaktır. Sosyalist sol, önce gençlik, ardından da faşist harekete karşı semtlerin savunulması gibi görevlerle karşı karşıya kalınca, tercihini bu yönde yapmış ve sendikal örgütlenmelerden uzak durmuştur.

Bu da sendikal alana ilişkin teorik açılımlar geliştirmelerine engel oluşturmıştır. Radikal sol, öğrenci gençliğe ve anti faşist unsurlara yönelirken, aynı dönemde 50 yıllık varlığı boyunca, "mülteci" olarak yaşamak zorunda kalan Toplumsal İlerleme geleneği de yurtiçinde siyasal faaliyet yürütme kararı almıştır. Toplumsal İlerleme geleneğinin bu kararının sendikal hareket alanında önemli dalgalanmalar yarattığı söylenebilir. DİSK içinde güç olmak için, işe sendikaların yöneticilerinin örgütlenmesinden başlayan Toplumsal İlerleme geleneği, "orta yolcu-merkezci" solun işçi hareketini(ister devrimin motoru olarak görme noktasına ulaşsın isterse de anti faşist mücadelede kazanılması gereken güç olarak değerlendirsin), farketmesine kadar geçen sürede epey yol almıştır.

Bir yandan sermayenin ve siyasal iktidarın diğer yandan da sendikal örgütlenmeleri tekelleri altında tutan Toplumsal İlerleme geleneğinin ideolojik ve fiili engellemeleriyle karşı karşıya kalan "orta yolcu-merkezci" sol, bir çıkış noktası olarak, çeşitli

işkollarında bağımsız sendikalar örgütlemiştir. Bağımsız sendikalar, genellikle küçük ve DİSK'e bağlı sendikaların gitmek istemedikleri alanlarda örgütlenmişlerdir. Bağımsız sendika anlayışı, "bizim olsun küçük olsun" deyiminde ifadesini bulabilirken, aynı zamanda, Stalinciliğin etkisinde oluşturulan Kızıl Sendikalar anlayışının bir devamı olarak da değerlendirilebilir.

J- Teslimiyet mi, Uzlaşma mı?

Kendi inisiyatifleriyle oluşturdukları veya içlerine girerek yönetimlerine kadar uzandıkları küçük sendikaları birer savaş örgütü olarak ilan etme tutumu, radikal solun sendikal perspektifindeki ilk ciddi gediktir. Sendikaları ekonomik çıkar örgütü olmaktan çok savaşkan bir örgüt olarak değerlendirme anlayışı, Yeraltı Maden-İş'te, Dev-Maden-Sen'de, Keramik-İş'te, Nakliyat-İş'te ya da Çukosen'deki uygulamalarda görülebilir. "Orta yolcu-merkezci" solun sendikalardaki radikalliğinin en önemli nedenlerinden biri, sendikal hareketi, uzlaşmayı reddeden bir örgütlenme olarak kabul etmesidir. İşçi sınıfının tarihsel ve toplumsal olarak kapitalist sistemle uzlaşmaz çelişkiler içinde olduğu tezi, radikal solun, güncel mücadele alanında çubuğu fazla bükmesine yol açmıştır. Öyle ki sıradan bir ücret artışı talebi bile, "orta yolcu-merkezci" solun inisiyatifinde, kimi zaman günlerce süren grev ve direnişlere neden olmuştur.

Oysa işçi sınıfı, tarihsel, toplumsal ve güncel olarak sermayeyle karşı karşıyadır ve en geniş anlamıyla uzlaşmaz çelişkiler içindedir. Ancak, uzlaşmazlık tanımlamasında, daha çok her iki sınıfın genel çıkarlarının birbirini dışladığı anlamı vardır. Bu dışlanmışlığın ifadesini bulduğu uzlaşmaz çelişkinin çözüm aracı da sendikalar değil, politik örgütlenmelerdir.

"Tüm ülkelerin tarihi göstermiştir ki, işçi sınıfı yalnızca kendi çabasıyla ancak sendikal bilinç geliştirebilir, yani ser-

dikalarda birleşme, işverenlere karşı mücadele vermek, gerekli işçi yasalarını geçirmesi için hükümeti zorlamaya gerektiği inancı" 5

Bu açıdan tarihsel, toplumsal ve güncel olarak sermayeyle karşı karşıya kalan işçi sınıfının, en geniş anlamda sermayeyle uzlaşmazlık içinde olsa bile ekonomik(yani güncel) mücadelesinde uzlaşmaz bir tutum içine girmesini beklemek, savunmak "sol" bir tutumdur. Üyelerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ekonomik ve sosyal yaşamının düzeltilmesi için mücadele etmek her sendikanın görevidir. Ancak, bu görev yerine getirilirken, dikkat edilmesi gereken husus şudur. Sendika yönetimleri ne kadar radikal olurlarsa olsunlar, sınıfın kendiliğinden mücadelesinin bir doyum noktası vardır. Bu doyum noktasını "uzlaşmazlık" tavrıyla çıkmaza sokmak, "sol" bir bakış açısıdır. Belirtmek gerekir ki Türk solu, bugüne değin uzlaşma ve teslimiyet kavramlarını hep birbirine karıştırmıştır. Sınıflar arasında süregiden mücadelenin tarihsel olarak birbiriyle uzlaşmaz bir çelişki içinde olması, güncel mücadelede de bu uzlaşmazlık hattını izlemeyi gerektirmez. Böyle bir zorunluluk, sınıflararası mücadeleyi düz bir çizgi olarak kabul etmek anlamına gelir. Ancak, güncel mücadelenin seyri itibariyle sınıflararasındaki güçler dengesinin sermayenin lehine olduğu durumlar vardır; böyle durumlarda sermaye, işçi sınıfı hareketini teslim almak ister. Her koşulda yaşama geçirmek istediği teslimiyet isteğini, işçi hareketinin zayıf ve rotasız olduğu durumlarda çok daha kolay yapabileceği için sınıfı bütün yönleriyle kuşatmaya alır, izlediği ekonomik ve sosyal politikayı yaşama geçirir. 12 Eylül gibi dönemler, böyle dönemlerdir. Teslimiyet politikası, bazen her iki tarafın da kendisini "özgür" bir biçimde ifade ettiği dönemlerde de olur. Ancak, sınıflar arasında güncel mücadelenin seyri itibariyle uzlaşmaya gitmek, teslimiyetten farklı birşeydir. Bu tarz bir mücadele sınıfın tarihsel,

toplumsal ve güncel mücadelesini zaafa uğratmaz. Tam tersine uzlaşmayla çözülmüş ekonomik alandaki başarı, hem sınıfın soluklanmasına hem de kısa süreli hedeflerin kazanılması açısından bir morallenmeye yol açar. Bir başka ifadeyle küçük başarılar, büyük kazanımlar için mücadelenin yolunu açar. Türk solunun kötü geleneklerinden biri de yapılan grev ve direnişler sırasında elde edilen başarılarla yetinmemek ve her anlaşmayı, "uzlaşma-teslimiyet" olarak değerlendirmektir. Bu konuda, son Gebze direnişi iyi bir örnek olarak verilebilir.⁶ İşten atılmalara karşı başlayan Gebze direnişinin bu hedef etrafında sürmüş olması, radikal sol çevrelerin şiddetli eleştirilerine maruz kalmasına neden olmuştur.

Teslimiyet ile uzlaşma arasındaki farkı görebilmek için yaşamın içinde olmak gereklidir. Bu konuda radikal solun faşizme karşı yürüttüğü aktif mücadele örnek verilebilir. Okullarda ve semtlerde yürütülen anti faşist mücadelenin dozunun ne olması gerektiğine, hangi taktiğin izlenmesine ve dönem dönem taktik değiştirilmesine karar veren radikal solun, bu mücadelesinde başarılı olduğu görülmektedir. Zamanı ve mekanı hesaba katan bu anlayış, mücadelenin içinden geldiği için hangi adımı ne zaman atacağını iyi hesaplamaktadır. Bu da mücadele edilen alanın özelliklerinin iyi bilinmesinden ileri gelen bir durumdur. Demek ki sendikalara yöneltilen, "teslimiyetçi-uzlaşmacı" suçlamalarının ayakları üzerine oturabilmesi için ekonomik mücadele perspektifinin nereye kadar uzanabileceğini bilebilmek ve zaman-mekan koşullarından koparmadan ele alabilmek gerekmektedir.

K- Ücret Sendikacılığının Etkisi

Bir diğer nokta da ücretlerle sınırlı sendikacılık anlayışıdır. Dar ücret sendikacılığı, öyle yerleşmiştir ki bir sendikanın ba-

şarısı ya da başarısızlığı toplu sözleşme görüşmelerinde almış olduğu ücretlerin yüksek ya da düşük olmasına bağlanmıştır. Bu da sendikal hareketin özünden çok biçimiyle uğraşıldığıının bir diğer kanıtıdır. Ücretlerin yüksek tutulması, işçi sınıfının lehinedir ve hiç kimse yüksek ücret alınmasından dolayı memnuniyetsizlik duyamaz. Ancak, ücretler yüksek olmasının yanında, sosyal haklar ve çalışma güvenliği gibi sınıfın yaşamını genel olarak kolaylaştıran diğer etkenler de önemlidir. Hatta, son sayılanların ücret artışlarından çok daha önemli olduğu zamanla kendisini göstermiştir. İşçi sınıfının genel çıkarları açısından çalışma güvenliği ve sosyal haklar önemli olduğu için, işçi hareketinin güçlü olduğu dönemlerde, kapitalist sermaye için bu istekler korkulu rüya olmuştur. Bu nedenle sermaye, görüşmelerde anlaşmaların kolaylaştırılması için ücretlerin yüksekliğinin kriter alınmasını istemiştir. Sermayenin bu korkusu, dönem dönem işçi sendikaları tarafından yüksek ücret alınması amacıyla koz olarak kullanılmıştır.⁷

Bu durum, süreç içinde öyle bir hal almıştır ki, işçi sınıfı, kendisinin toplu sözleşme görüşmeleri dışında, sınıfsal dayanışma gibi önemli nedenlerden dolayı bile harekete geçmeme sorunsalını yaşamıştır. Bu sorunsalın son yıllarda Türk işçi hareketinin genel karakteristiklerinden biri olduğu da söylenebilir. Bugün yüzbinlerce işçi sokağa bırakılırken, sıranın bir gün kendilerine geleceğini bildikleri halde, sessizliği tercih etmektedirler. Hatta ülkenin Başbakanı 625 bin işçinin işine son verdiklerini açıkladığı halde, sessizlik sürmektedir.

Hiç kuşkusuz, işçi sınıfının kendisine yönelik saldırılara karşı sessiz kalmasında bürokratik sendikacılığın rolü büyüktür. Çünkü, bürokratik sendikacıların yönetiminde bulunan sendikalar, genellikle dar ücret sendikacılığı yapmakta ve bu durum, işçilerin, sendikalarını, şverenle görüşmeleri yürüten

bir "vekil" gibi görmesine neden olmaktadır. İşçiyle ilişkiyi, iki yılda bir toplu sözleşme yapılacağı dönemlerde kurabilen sendikacıların, üyelerini sermayeye teslim etme riski yüksektir. Söz konusu "teslimiyet" kavramı bu noktada işçi sınıfının gündemine girmiş olur.

Ücretle sınırlı sendikacılık anlayışı, 12 Eylül'ün yürüttüğü ideolojik hegemonyanın etkisiyle bugün başat hale gelmiştir. Ancak, kökü eskilere dayanan bu anlayış, sınıf dayanışmasının önündeki en büyük engeldir. Bilindiği gibi 12 Eylülcüler, sendika yöneticilerinin hepsini gözaltına almış ve günlerce süren karşı ideolojik saldırıyla sendikacıların şahsında işçi hareketine saldırmıştır. Bırakınız, kendilerine yöneltilen dolaylı saldırıları, işyerinden gözaltına alınıp götürülen arkadaşına karşı sessiz kalan işçinin edinmiş olduğu kültür, bu noktada önemlidir. Darbenin ardından üç yıl boyunca sendikasız ve hepsinden önemlisi toplu sözleşmesiz geçirilen üç yıl boyunca sessiz kalmış ve beklenmiştir. Sessizlik ve beklenti içine girilmesi, yalnızca, 12 Eylül öncesinde, sosyal demokratların veya sosyalist hareketin sağ kanadının yönetiminde olduğu sendikalarda değil, "devrimci sendikacılık" yaptıklarını söyleyenlerin yönetiminde bulunduğu yerlerde de görülmüştür.

Ücret sendikacılığının sınıf hareketini getirdiği nokta, dayanışma duygusundan yoksunluk ve yaşananlara karşı duyarsızlık olmuştur. Sorun bu kadarla da sınırlı değildir. Sosyalist solun etkili olduğu sendikalarda önlerine koymuş oldukları bir diğer hedef de kadro devşirmektir. Yüksek ücret alınarak, mücadeleci sendikacı olunduğunu gösterme ve bu yolla ilişkiye girilmiş olan öncü işçilerin kazanılması çabası da başarısız kalmıştır. Bir bütün olarak sendikalarda etkili olmayan sosyalist sol, yaşanan sıkıntıyı, " işçi hareketiyle sosyalist hareketin çakışmaması" olarak ifade etmiştir. Sosyalist hareketin işçi hareketiyle çakışmamasında ve bundan dolayı

önlerine koymuş oldukları "kadro devşirmek" görevini yerine getirememesinde en önemli etkenlerden biri, uzun yıllar işçi sınıfının farkına varamamış olmasıdır. Diğer de sınıf hareketinin gerçek anlamını bir yana koyarak, faydacı bir tutum içine girmiş olmasıdır. Faydacı yaklaşımın yarattığı olumsuz etki, işçi hareketinin sosyalist harekete destek vermekten imtina etmesine yol açmıştır. İşçi hareketi, kimi dönemlerde, sosyalist hareketle paralelleşmesine rağmen, kent yoksullarının ve öğrenci gençliğin sosyalist harekete sağlamış olduğu desteği vermemiştir.

Bunun bir çok nedeni sayılabilir. Belki de bu duruma yol açan en önemli neden, kent yoksulları ve öğrenci gençliğin faşizme karşı can güvenliği sorunlarının bulunmasıdır. Böyle bir soruna karşı duyarlılığını gösteren sosyalist hareketin kent yoksulları ve öğrenci gençlikten destek görmesi anlaşılabilir bir şeydir. Anlaşılabilir olan bir şey daha vardır ki sosyalist hareketin sendikal harekete faydacı yaklaşım içinde bulunmasıdır. Açıkca iddia edilebilir ki sosyalist hareket, işçi sınıfının örgütlenmelerinden en önemlisi olan sendikalara, kitlelerin kendi kendini yönetme alışkanlıklarını kazanabilecekleri, kendiliğinden mücadeleyle nereye kadar gidilebileceğini bizzat yaşayarak görebileceği zeminler olarak görmemiştir. İşçi hareketinin kendi eylemliliğinin, sermayeyi sarsabilecek olmasını hesaba katamayan bir perspektife sahip olan sosyalist sol, sendikalara gösterdiği ilgiyi, "kadro devşirmek" noktasında odaklaştırmıştır. Sınıf hareketinin dışında ve ona "talimatlar" yağdırarak, "partinin kadroları haline gelmeleri"ni isteyen bir sosyalist hareketin sınıftan destek bulması olanaksızdır. İşçi sınıfının en küçük bir davranışı bile ince eleyip, sık dokuduğu gözönüne alınırsa, kendilerini örgütlemek ve partilerinin kadroları haline getirmekten başka bir önermesi bulunmayan sosyalist solu dikkate alması beklenemez.

Kuşkusuz sorun yalnızca işçi hareketinin sosyalist sola yakınlık göstermemesiyle sınırlı değildir. Bu ilişkinin bir de diğer boyutu vardır ki o da, sosyalist solun işçi sınıfına hiçbir zaman yeterince zaman ayıramamış olmasıdır. Kent yoksullarının ve öğrenci gençliğin faşizme karşı mücadelesinde, mücadelenin her aşamasında yanlarında ve önlerinde buldukları sosyalist hareketi, işçi sınıfı kerhen yanında bulabilmiştir. Kerhen tanımlamasının ağırlığı dikkate alınarak kullanılmıştır ki, faşist harekete karşı yürütülen mücadelenin içinde olmayı tercih eden sol, uzun dönem, işçi hareketini "talimatlar" ile saflarına çekmeye çalışmıştır.

Sosyalist hareket, günümüzde geçmişe oranla işçi hareketiyle daha yakından ilgilenmektedir. Bu ilgisinin çok çeşitli nedenleri olabilir. Herşeyden önce, sosyalizmin işçi sınıfının dünya görüşü olduğu ve esas olarak işçi sınıfına ulaşarak, onların kendisi için sınıf olması gerektiği bilincine ulaşması gerçeği kavranmış olabilir. Bu önemli gerekçenin yanında konjonktürün getirdiği gerekçeler olabilir. Örneğin, bugün kent yoksullarını ve öğrenci gençliği sosyalist hareketin yanına iten bir can güvenliği sorunu yoktur. Bu nedenle hem öğrenci gençlik hem de kent yoksulları, düzenle bağlarını sağlamlaştırmanın yollarını araştırmaktadır veya çıkış yolu olarak, islamcı hareketlere yönelmektedir. "Antici" bir perspektifin egemen olduğu sosyalist hareket de, söz konusu gerekçeler ortadan kalktığı için bu iki toplumsal kesimle bağlar kuramamaktadır.

Sosyalist solun 12 Eylül'ü yıllara denk gelen bu genel karakteristiklerini belirledikten sonra şimdi de konumuz açısından önemli olan kimi sol/sosyalist çevrelerin son 25 yıllık süreçte sendikal harekete yaklaşımlarını ve bu yaklaşımların süreç içinde izlemiş oldukları değişimin seyrini incelemeye başlayalım.

Giriş Bölümünün Dipnotları

- (1) Y.Kemal Gökçe, Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri, Başak Yayınları, Ankara, 1993
- (2) 3. Enternasyonal, Belgeler, Belge Yayınları, İstanbul, 1989
- (3) Age
- (4) 15-16 Haziran eylemlerine ilişkin ilginç; ilginç olduğu kadar da Türk soluyla işçi hareketinin ilişkisini resmeden bir anı vardır. 15-16 Haziran eylemleri patlak verdiğinde, kısa bir teraddütten sonra DEV-GENÇ de eyleme destek vermek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunur. Bu girişimlerden biri de Ankara'da gerçekleşir. DEV-GENÇ'liler, Ankaralı işçileri de eyleme katabilmek için Demir Sanayine giderler. Herkese propaganda yaparlar ve iş bırakmaya davet ederler. Çoğu kendi işinin sahibi bulunan veya iş kurma hayalinde olan usta ve çıraklar, DEV-GENÇ'lileri sopalarla kovarlar.
- (5) Y.Kemal Gökçe, Age.
- (6) örneğin Kızılbayrak ve Alınteri, bunların en tipik örnekleridir. İşten atılmalara karşı gerçekleştirilen eylemi, "işten atılmak gibi dar bir hedefe kilitlenmek"le suçlamışlardır.
- (7) Maden-İş tarafından gerçekleştirilen ünlü MESS direnişi, bunun için iyi bir örnektir. İki önemli istekle başlatılan MESS grevi, bu iki talepten de vazgeçilerek, yüksek bir ücretle bağitlanmıştır. Maden-İş üyeleri için yüksek bir ücret sağlamış iken, MESS'in de istediği olmuştur.

Birinci Bölüm
Devrimci Yol:
"Devrimci İşçiler
Sendika Yönetimine"
Belgisinden
"Devrimci Sendikal Yapılar
İçin İleri!"
Belgisine

A-Sendikalar, Kadro Devşirme Mekanları mı?

Devrimci Yol, Türk solu içinde en fazla iz bırakan çevrelerin başında gelmektedir. 12 Eylül öncesi sosyalist solun en kitlesel ve bir o ölçüde de hareketli grupları arasında birinci sıradadır. 12 Eylülcülerin başarılarının ölçütünü Devrimci Yol hareketini çökertmek olarak açıklamaları da bunun en çarpıcı örneklerinden biridir.

Devrimci Yol, Türkiye'ye özgü bir harekettir. Bir halk hareketidir. Türkiye özgü oluşuyla övündüğü de bilinmektedir. Geleneksel marksizmin kitabi kalıplarına da çok uyduğu söylenemez. Kendisine yöneltilen eleştirilerin başında da, kaynağını marksizmden almadığı ve beslenmediği şeklindeki eleştiriler gelir. Kendisini sosyalist hareket içinde değerlendiren

diğer çevrelerin sayısız eleştirilerine maruz kalan Devrimci Yol, bu çevrelerden kimi tarafından, "marksizmden etkilenmiş küçük burjuva radikalizmi" olarak, kimi tarafından da "sivil toplumcu" veya bir "halk hareketi" biçiminde değerlendirilmiştir. Bu tanımlamaların, araştırmanın gidişatı hakkında bir önemi olmamasına rağmen, diğer solun bakışının da incelenmesi dolayısıyla önemsediyimi belirtmem gerekmektedir.

Çünkü, ileride de görülebileceği gibi, kendilerini "arı marksist" olarak tanımlayan çevrelerle; bu çevrelerin, "küçük burjuva, sivil toplumcu veya halk hareketi" olarak tanımladıkları Devrimci Yol'un işçi sınıfı hareketine bakışları, üç aşağı beş yukarı aynıdır. Kendisini işçi sınıfının partisi olarak görenlerden, Devrimci Yol gibi kendi içindeki farklılıklara bile tahammül gösterebilecek kadar sosyalist demokrasinin gereklerini el yordamıyla bulmaya çabalayan çevrelere kadar her sosyalist çevrenin, sendikalar ve işçi hareketi konusunda, aynı çizgide buluşmaları, bir anlamıyla Türk solunun sendikal perspektifinin özeti sayılmalıdır.

Denilebilir ki Türk solu, 12 Eylül'den önce sendikal harekete çıkarıcı yaklaşmış ve sendikal hareketin bir demokrasi gücü olarak varolup olmamasını gerektiği kadar önemsememiştir. Türk solunun sendikal hareketle ilgisi, siyasal çizgisinin sendikal harekete egemen kılınıp kılınamamasıyla sınırlı kalmıştır. Mevcut sendikal yapıların demokratikleşmesi, bürokrasiye ve hantallığa karşı mücadele, Türk solunun gündemine girememiştir. Her fırsatta kendisinden alıntı yapılmasından büyük zevk alınan Lenin'in sözlerine rağmen, sendikaların siyasal roller üstlenmesini, demokrasi mücadelesine omuz vermek olarak algılamışlardır. Uzlaşmaz sınıf sendikacılığının gerekliliğini, sınıfın günlük ortak taleplerini genel talepleriyle bütünleştirmeyi değil de günlük mücadeleyi

küçümseme olarak değerlendirmişlerdir. Çok sık Lenin'e başvurmalarına rağmen, O'nun, "her ekonomik mücadeleye politik bir nitelik kazandırmanın 'sol' bir tutum" olarak değerlendirmesini görmezlikten gelmişlerdir. Türk solunun bir diğer karakteristiği de sendikal yapıların siyasal etkinliklere doğrudan katılmasını bir gereklilik olarak göstermeleridir.

Hiç kuşkusuz, en "sol" çizgiden en sağ çizgiye kadar görülebilecek bu tutumun kaynaklandığı nokta, sosyalist hareketin kendisini sınıf hareketinin dışında ve üstünde bir yerlerde görmesidir. Devrimci Yol çevresinin sendikal alana ilişkin görüşlerini incelemeye başladığımızda da bu özellik, kendisini gösterecektir. Devrimci Yol'da da görülen sınıfın dışında ve üstünde bir yerde durma ve sınıfla çakışma noktasının "kadro devşirme" olmasıdır. Devrimci Yol Dergisi'nde şöyle yazmaktadır:

"Bugün devrimciler için sendikalarda çalışmanın birinci amacı, en geniş kitle içinde en dar kadro çalışmasını yapmak, işçi sınıfının kendiliğinden gelişen hareketi içinde ortaya çıkan öncü işçileri birer kadro haline getirebilmektir."¹

Görüldüğü gibi, Devrimci Yol için işçi sınıfının kendiliğinden hareketinin ve bu hareket sonucu doğan ekonomik ve sendikal mücadelenin fazla bir önemi yoktur. İşçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi sonucunda, biryere ulaşamayacağını anlayabileceği zeminler olarak ekonomik mücadele örgütlerinin önemine de zaten değinilme gereği duyulmamıştır. Devrimci Yol açısından sendikaların önemi, "en geniş kitle içinde en dar kadro çalışması" yapılmasına uygun bir zemin olmasından ve kendiliğinden mücadele sonucu ortaya çıkan öncü unsurların kadro haline getirilmesine olanak tanınmasından gelmektedir.

Devrimci Yol çevresi açısından, kitlelerin, sendikal hareket aracılığıyla hem kendi kendini yönetme alışkanlıklarını ka-

zanabileceği zeminler olması hem de burada yürütülen mücadeleler sonucu, sermayenin kuşatmasının kırılmamasının kavranmasına yol açması gibi bir sorun yoktur. Bu noktanın belirtilmesi, Devrimci Yol geleneği açısından önemlidir. Çünkü, Devrimci Yol çevresi, kitle aktivitelerine, kitlelerin kendilerinin yön vermesini hedeflediği "Direniş Komiteleri" önermesi vardır. Gerçi faşizme karşı mücadelenin başarısı için önerilmiş olsa da kitleleri bağrında toparlayabilecek bir örgütlenme modeli sunabilen bir çevre olarak Devrimci Yol'un, sorun, sendikal alan olunca, kitlelerin özörgütlenmelerine karşı sessiz kalması anlamlıdır. Bunun anlamı, biraz da "nasıl yaşarsan öyle düşünürsün" cümlesinde saklıdır.

Pratikte kent yoksullarına yönelik olarak önerdiği "Direniş Komitesi" perspektifiyle kitleleri faşizme karşı yürüttüğü mücadelelerde aktif olabileceği zeminlere sahip olmadığını öngörmüştür. Buna rağmen Devrimci Yol, yönünü işçi hareketine döndüğünde, tek hedef olarak kadro devşirmeyi önüne koymuş bulunmaktadır. Gerçi, ileride değinilecektir ancak, Devrimci Yol dergilerinde, sınıfı içinde barındıracak konsey önermeleri de olmuştur. Ancak, dönemin sıcaklığından olsa gerek, üzerinde fazla durulmamıştır.

Devrimci Yol'un sınıf hareketine ilişkin görüşleri hiç te reddüte yer vermeyecek kadar açıktır. Sendikal yaklaşımları, yukarıya alınan parçada özetlenmiş gibidir. Benzer görüşleri, bir başka yazıda şöyle ifade etmektedir:

"Partileşme sorunun birinci görev olduğu günümüzde, işçi sınıfının kendiliğinden gelişen hareketi içinde ortaya çıkan öncü işçilerin kadrolaştırılması görevi, sendikalardaki mücadelenin temel hedefi olmalıdır." ²

Bu alıntıdan da anlaşılabilirceği gibi, Devrimci Yol'a göre, öyle ya da böyle yürüyen bir işçi sınıfının kendiliğinden bir mücadelesi vardır ve devrimcilerin görevi, buralarda, temel hedef olarak ileri işçileri devrimci saflara kazanmak olmalıdır. Sadece bu kadar!

Başta kent yoksulları olmak üzere küçük üretici ve öğrenci gençliğin demokrasi mücadelesinin ivmesini yükseltmede önemli işlevler yüklenen Devrimci Yol'un, sözkonusu sendikalar olunca, pek çarpıcı görüşlere sahip olamaması, hiç kuşkusuz, sendikal perspektifiyle yakından ilgilidir. Bu nedenle Devrimci Yol'un sendikalara bakışını yerli yerine oturtabilmek için, kendi satırlarına başvurarak özetlemek mümkündür:

"1-Devrimciler DİSK üst yönetimindeki reformist-revizyonist kliği teşhir etmeli, onların yönetimini devirmeli, devrimci işçileri sendika yönetimine getirmeli, DİSK'i devrimci bir sendika yapmalıdırlar.

2-Devrimciler, TÜRK-İŞ'e bağlı sarı sendikalardaki ilerici devrimci muhalefetlerin içinde yer almalı, bu muhalefetleri yönlendirmeli, faşistleri, gangasterleri, patron köpeklerini sendikalardan temizlemelidirler.

3-Devrimciler, işçi sınıfının örgütsüz milyonlarca üyesini sendikalaştırmalıdırlar."³

Yukarıdaki özetleme, Devrimci Yol'un sendikalara bakışının en çarpıcı anlatımıdır. Herşeyden önce Devrimci Yol için sendikaların yönetiminin devrimcilerde olması çok önemlidir. Hatta, "devrimci işçiler sendika yönetimine" şeklinde sloganlaştırılmış bir görüşe sahiptir. Bireylerin değişmesiyle kurumların değişeceğine inanan idealize edilmiş bakış açısının bir çeşit yansıması olan bu formülasyonun, kurumların yapısını değiştirebilmesi olanaksızdır. Kurumların değişmesi, o ku-

rumlara biçilen misyonla yakından ilgilidir. Bir kurum için, kurumların yapısı, demokrasi anlayışı, işleyişin demokratikliği, yöneticilerin niyetlerinden çok daha önemlidir. Soruna böyle yaklaşıldığında görülecektir ki bürokrasinin egemen olduğu hantallaşmış yapıların başına kim gelirse gelsin, niteliksel anlamda bir değişiklik yapabilmesi mümkün değildir. Tam tersine, sözkonusu bürokratik-hantal çarkın arasında ufalanıp gitme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

B- "Devrimci İşçiler Sendika Yönetimine"mi?

"Devrimci işçiler sendika yönetimine" belgisinin iki açıdan önemi vardır. Birincisi, bireylerin değişmesiyle kurumların bürokratik hantal yapılar olmaktan çıkıp, demokratik kurumlar haline geleceği tezi reformcu bir tezdur. Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir değişiklik gerçekleşmediği için sözkonusu hedef kitlenin(işçi sınıfının) bunu ciddiye alması beklenemez. Nitekim, bu tarz bir yaklaşım sonucu yönetimlerine geldikleri küçük sendikaların yapılarında söylendiği gibi ciddi yapı değişiklikleri sözkonusu olmamıştır.

Diğer önemli nokta da şudur; bu belgeyi ortaya atanların sınıfla canlı bağları yoktur. Çünkü, sınıfla bağı olan bir çevrenin, böylesine propagandif amacı dışında etkisi bulunmayan bir belgeyi kullanmasının anlamı olmadığını kolayca farketmesi gerekir. Daha açık söylemek gerekirse, bu belge, kitleleri yanıltmak dışında hiçbir amaca hizmet etmez. Hiç kuşkusuz, Devrimci Yol'un bu belgeyi kullanırken, bilinçli bir tercihte bulunduğunu söylemek zordur. Gene de yapısal değişikliği savunmak yerine, yönetimde görev alan bireylerin değişmesiyle herşeyin yoluna gireceğini savunmak doğru değildir.

Bu noktanın üzerinde durmanın şöyle bir önemi vardır; bu belge, yalnızca Devrimci Yol çevresi tarafından dile getirilen bir

belgi değildir. "Devrimci işçiler sendika yönetimine" belgisi, Eylül öncesi sosyalist hareketin gözde belgilerinden biridir. Bu düşünce sistematığının hareket noktası, daha önce de belirtildiği gibi, "devrimci işçiler sendika yönetimine" gelince, sendikalar, bürokratik, sarı ve uzlaşmacı sendika olmaktan çıkacak oluşudur.

Kaynağını maddeci dünya görüşünden alan sosyalist solun böylesine metafizik düşünceleri, "devrimci" olarak göstermiş olması, içinden çıkıp gelinen zeminlerden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi her yeni, eskinin izlerini üzerinde taşır. İçinden gelinen 50 yıllık sağ çizginin izlerini üzerinde taşıyan sosyalist hareket, belgi olarak, "devrimci işçiler sendika yönetimine" ifadesini çarpıcı bulmuştur. Böylece sendikal alanın sorunlarının hallolacağına ilişkin yaygın bir kanı oluşmuştur. Böyle bir kanının yerleşmesinde, yöntemlerden çok, bireysel becerilerin ve kahramanlıkların ön planda tutulduğu bir dönemin savunuculuğunun büyük payı olduğunu da unutmamak gerekir. Bilindiği gibi, Devrimci Yol, "kitlelerle oligarşi arasında suni bir denge vardır. Bu dengenin yıkılması için politikleşmiş askeri savaş stratejisini yaşama geçirmek gerekir." biçiminde kabaca özetlenebilecek bir teorik zemine sahiptir. "Oligarşi ile halk arasındaki suni dengeyi" bozabilmek için "üç beş kahraman devrimci"yi yeterli bulan bir anlayışın sendikal alana yansması da doğaldır ki böyle olacaktır.

Sosyalist kişiliğin, kötülöklere, çirkinliklere bulaşmaya-
cağına, girdikleri her zemini düzeltceklerine ilişkin idealize edilmiş yaklaşımın yansması olan bu düşüncenin yersizliği, süreç içinde kanıtlanmıştır. Yeri gelmişken, vurgulamak gerekir ki mekanizmalar aynı kaldığı sürece, bu mekanizmaların içine giren her bireyin bürokrasinin çarkları arasında ezilip gitmemesinin tek garantisi, kitleleri önceleyen bir örgütlenme biçiminin yaşama geçirilmesidir.

Devrimci Yol çevresinin belirleyici özelliklerinden biri de teoride kendisini bağlayıcı tanımlamalar yapmaktan kaçınmış olmasıdır. Bu özelliğin, genel geçer ifadeler kullanarak, kendisine hareket alanı açma gibi bir saikten hareket etmek gibi bir yanı varsa da dogmatik olmayı önleme gibi olumlu bir yanı da vardır. Devrimci Yol çevresinin tezlerinin ilham kaynağı, Parti-Cephe tezleridir. Parti-Cephe'nin sendikal alana ilişkin görüş ve düşüncelerinin geçerken edilmiş bir kaç cümleden ibaret olduğu düşünülürse; Devrimci Yol çevresinin özel olarak sendikal harekete ilişkin bağlayıcı tezlerinin olmaması da doğaldır. Ayrıca, üstünde hareket ettiği zeminin, sendikal hareketin kendiliğinden gelişimine ilişkin perspektif genişletici görüşler üretmesini engellemiştir. Bir başka ifadeyle yönünü "oligarşi ile halk arasındaki dengenin bozulması"na çevirmiş olan Devrimci Yol'un, sendikal yapılar konusunda bilincini zorlayacak pratik gelişmelerin olmaması da bu konuda perspektif üretilmesini engelleyen bir başka etkidir.

C- Öncü Unsurların Kadrolaştırılması Savı

Dönüp dolaşıp aynı noktaya gelinmektedir. Devrimci Yol da, tıpkı diğer solda olduğu gibi, sendikal hareketin dışındadır. Bu öyle bir dışındalıktır ki bilinçleri zorlayacak bir pratik zorlukla karşı karşıya kalınmamıştır. Gereksinmenin bilinçte açığa çıkması ve dolayısıyla buna uygun bir perspektif genişlemesi olabilmesi için sendikal hareketin içine kadar uzanabilen kılcal damarlara sahip olunması gerekmektedir.

Bununla birlikte, görmezlikten gelinemeyecek bir başka nokta vardır ki bu çok önemlidir. Devrimci Yol, sendikal perspektif konusunda ucu açık çözümler yapmıştır. Uc açıklığının "sol"a doğru olduğu muhakkaktır. Çünkü, sözkonusu

dönem, 50 yıllık sağ çizginin genel olarak reddiyesinin yaşandığı dönemdir. Örneğin, şu cümlelere en "sol" olarak bilinen çevrelerin yayın organında da kolaylıkla rastlanabilir: "Devrimciler, sendikalarda çalışırken, ana amaçları kitlelere siyasetlerini götürmek, onları bugün verilen anti faşist mücadeleye duyarlı ve anti faşist mücadelede aktif hale getirmek ve bu kitle içindeki öncü unsurları kadrolaştırmaktır." ⁴

Bu alıntıdan da anlaşılabileceği gibi dönemin sosyalist solunun bütün karakteristiklerini üzerinde barındıran Devrimci Yol, esas olarak, kitlelere siyasetini götürmeyi hedeflemiştir. Sendikalara bakışını, öncü unsurları kadrolaştırmak perspektifiyle sınırlamıştır. Böylece, hem kadro kazanmayı hem de anti faşist mücadelede destek bulmayı öngörmektedir. Devrimci Yol'un bu tutumu, ilgili bölümde de görüleceği gibi, Türk solunun hemen hepsinde rastlanabilecek bir tutumdur. Solun farklı açılımlara sahip kanatlarının sendikal perspektifleri itibariyle birbirleriyle çakışması, ilk bakışta tuhaf olarak görülebilir. Ancak, bu tutumda tuhaf olarak değerlendirilebilecek hiç bir şey yoktur. Çünkü, kendisini ister ihtilalci isterse de barışçı olarak tanımlasın, sol işçi sınıfını kendisinin temsil ettiği iddiasını taşımaktadır. Yukarıdaki cümleler, kendisini işçi sınıfının partisi olarak gören veya partiyi yaratma sürecinde olduğunu iddia eden solun ortak karakterinin yansımasıdır. Çünkü, 12 Eylül öncesi solunun bir diğer ortak karakteri de, her çevre işçi sınıfını yalnızca kendi önderliğinde yürütülecek olan politik iktidar mücadelesinin bir nesnesi olarak görür.

Buradan hareketle söylemek mümkündür ki dönemin sol dergilerinin büyük bir kısmında olduğu gibi, Devrimci Yol dergilerinde de "nasıl bir sendikal perspektif?"i içeren araştırma ve incelemeler bulmak zor hatta olanaksızdır. Kendiliğindenci örgütlerin nasıl olması gerektiği konusunda görüşlerini bulmak

çok zor olmasına rağmen, sendikaların partinin yan örgütü haline getirilmesi konusunda gerektiğinden fazla yazılı malzeme bulunabilir. Sınırlı sayıda varolan yazı ve makalelerde de, sendikaların partiye nasıl kazanılacağına ilişkin afaki sayılabilecek ifadeler ve tanımlamalarla doludur.

Bu bölüme başlarken belirtilmişti; öneminden dolayı yeniden belirtilmesinde yarar görüyorum. Devrimci Yol'un, 12 Eylül öncesinde güçlü ve kitlesel bir halk hareketi olduğu bilinmektedir. Kabul etmek gerekir ki bu konuma ulaşmasında, faşist saldırılara karşı kitlelerin can güvenliği sorununda aktif mücadele çizgisi izlemesinin büyük payı vardır. Çünkü, Devrimci Yol, 1980 öncesinde, faşizme karşı yürütülen aktif mücadelenin merkezi ve önderi konumuna ulaşmıştır. Aktif mücadele sonucu elde edilen bu konumla ilgili olarak, abartılı da olsa şu söylenebilir; Devrimci Yol'un varlık koşulu, biraz da buradan doğmaktadır. Devrimci Yol'un başarısı, faşizme karşı mücadelenin başarısıyla taçlanmışır. Yönünü faşist hareketi yenilgiye uğratmaya döndürmüş bir hareketin, kan aldığı bu durumun aksi yenilgiyi de peşinden getirebilir. Nitekim, 12 Eylül'ün hemen akabinde faşist saldırıların bıçak gibi kesilmesiyle birlikte, kitlelerin, devrimcilere "jandarmalık" görevi biçtiği daha yakından görülmüştür. 12 Eylül darbesiyle birlikte faşist hareketin sokak saldırılarını durdurmasına paralel olarak, destek verdikleri devrimcileri sokakta bırakan kitleler, desteğini generallere yöneltmişlerdir. 12 Eylül öncesinde siyasal iktidarla boy ölçüşen Devrimci Yol çevresinin, darbenin hemen akabinde hızla yenilgi sürecine girmiş olmasının en büyük etkeni budur. Bu nedenle denilebilir ki Devrimci Yol, işçi sınıfına ve genel olarak sendikal harekete ilişkin yaklaşımının merkezine faşizme karşı mücadelenin başarısını koymayı tercih ettiği için yanılmışır ve sınıf hareketinden gereken desteği alamamıştır. Çünkü sınıf hareketine yönelik yaklaşımının temel he-

deflerinden biri, "kadro devşirmek" ise diğeri de işçileri, "anti faşist mücadeleye duyarlı" hale getirmektir.

Yeniden belirtmekte yarar vardır ki bu çalışmanın amacı, Türk solunun geçmişte ve günümüzde etkinliği olan sektörlerinin sendikal harekete yaklaşımını irdelemek ve böylece, varlığı herkesce kabul edilen sendikal hareketin krizinin aşılmasına katkıda bulunacak sonuçlar üretmektir. Böyle bir sonuca ulaşabilmek için dünün ve günün yaklaşımlarını, aralarında kurulan ilişkiyi, izlenen seyri ortaya koymak gerekmektedir. İşçi sınıfı adına hareket ettiklerini ifade eden Türk solunun, ekonomik, ideolojik ve politik mücadeleye yaklaşımlarını, bu yaklaşımların ışığında sendikal harekete ilişkin perspektiflerini ve sonuç olarak nasıl bir sendikal politika izlediklerini gözler önüne sermek, hareket edebilmek için ön koşuldur. İşçi hareketinin bu ön koşula gereksinmesi var.

Çünkü, en radikalinden en muhafazakarına kadar sosyalist hareketin bütünü, işçi hareketinin özörgütlenmelerinden en önemlisi olan sendikaların krizde bulunduğunu ve bu krizin aşılabilmesi için yeni arayışlara gereksinme olduğunu kabul etmektedir. Hiç kuşkusuz, tanıda aynı noktalarda çakışan Türk solu, tedavide farklı önermelerde bulunmaktadır. Bir bölümü, yaşanan krizin, "reformist-revizyonist" çevrelerin krizi olduğunu, bunun için daha çok "aslına rücu etmek" gerektiğini savunmaktadırlar; bir bölümüyse "çağın değiştiğini, yaşanan krizin çağı yakalayamamanın krizi" olduğu için "toplumsal mutabakat" önermektedirler. Her iki anlayışta ifadesini bulan yenilgiye ilişkin nedenleri ve çıkış yollarını yabana atmamakla birlikte, bu derece abartılmasının da doğru olmadığını belirtmekte yarar bulunmaktadır. Zira, sendikal hareketin içine düşmüş olduğu krizin aynı zamanda "reel" sosyalizmlerin yıkılması sonucu dünyaya egemen olan "yeni dünya düzeni"nin

her türlü örgütlülüğü hedef alan ideolojik ve fiziki saldırıyla da yakından ilgisi vardır. Dahası kitlelerin kendi özörgütlerinde edilgen rol üstlenmeleri, bu örgütlere yabancılaşmasını ve dolayısıyla kopuşunu getirdiği için, üyeler açısından saygınlığını yitirmesine yol açtığını da eklemek gerekmektedir.

D- Kişisel Değil Yapısal Değişiklik!

Bu ara girişten sonra yeniden Devrimci Yol'un sendikal perspektifine dönülürse şunları söylemek olanaklıdır. Kriz sap-taması yapan her çevrenin, krizin aşılması için de önermeler yapması doğaldır. "Biz doğru şeyler söylüyoruz, sonunda biz haklı çıkacağız" türünden değerlendirmelerin kıymeti har-biyesinin olmadığı anlaşılmıştır. Artık, krizi aşabilecek, kriz-den çıkış yollarını bulabilecek bir perspektifin gerekliliği ken-disini dayatmıştır. Böyle bir zorunluluğu ilk kavrayan çevrelerden olması itibariyle Devrimci Yol çevresinin çalışmaları yadsınamayacak önemdedir. Önceki sayfalarda değinildiği gibi, 12 Eylül öncesinde sendikal harekete yaklaşımı, yalnızca "kadro devşirmek" ve "anti faşist mücadelede yandaş kazanmak" gibi çıkarıcılıkla malül bir yaklaşım sergileyen Devrimci Yol çevresi, günümüzde, sorunu daha içerden ve derinden hissettiğini gös-terir çabalar içindedir. Örneğin, "Sendikal hareketin yaşadığı kriz, sadece bir önderlik krizi değildir. Başka bir deyişle sen-dikal hareket genel bir krizle karşı karşıyadır. Uzlaşmacı sen-dikal anlayışlar da devrimci sendikal anlayışlar da kendilerini yenilemek zorundadır. Sorunu bir önderlik krizine indirgeyip, bu krizden çıkmak olanaklı değildir."⁵ demektedir.

Burada üç şey dikkat çekicidir. Birincisi, sendikal ya-pıların bir kriz yaşadığı ve bu krizden çıkışın eski yöntemlerle olamayacağı iddiasıdır. Eski yöntemlerle sendikacılık ya-pılamayacağının kabulü anlamına gelen bu ifade, son dönemde,

sosyalist hareket arasında ciddi bir tartışmaya yol açmıştır. Zaten yaşam da eski tarz çalışma anlayışıyla sendikacılık yapılamayacağını göstermiş bulunmaktadır. İşçilerin büyük bir bölümünün kendi özörgütlerinden uzak duruşunun en önemli gerekçesi, eski yöntemlerin üyeyle örgütü arasındaki yabancılaşmayı hızlandırıcı bir işlev üstlenmiş olmasıdır.

İkinci dikkat çekici şey de, "biz" egosudan vazgeçme eğilimidir. Bu, çok önemli bir gelişmedir. Zira, açıkca belirtildiği gibi, kriz, önderlik sorununa indirgenemeyecek ölçüde ciddi boyutlardadır. Böyle bir boyutta oluşunun Devrimci Yol tarafından farkedilmiş olmasıysa ayrıca önemli sayılmalıdır. Çünkü, bu ifadeler, "devrimci işçiler sendika yönetimine" biçiminde idealize edilmiş tezin terkedildiğinin ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bireylerin değişmesiyle yapıların değişmeyecği gerçeğinin Devrimci Yol tarafından kabul edilişi, "önderlik bizde olursa herşey hallolur" mantığının aşılması anlamına gelir ki bu çok önemlidir.

Üçüncü dikkat çekici nokta da şudur; Devrimci Yol çevresi, sendikalardan kadro devşirmek ve onları faşizme karşı yürütülen mücadelenin aktif unsurları haline getirmek iddiasında şimdilik de olsa vazgeçmiş ve sendikal yapının bizzat kendisiyle ilgilenmeye başlamış bulunmaktadır. Bugün bir siyasal hareket görünümünde olmamış olması, böyle bir saptamada bulunmasını etkilemiş olabilir; ancak, yönünü sendikal harekete dönmüş olmanın teorik çerçeveye yansımaları olarak değerlendirmek daha doğru olur.

Devrimci Yol Dergileri'nde bu görüşleri destekleyen başka bazı ifadeler de bulabilmek olanaklıdır. Örneğin aynı yazıda, "2-Devrimci işçilerin varolan yapıları aşağıdan kuşatmadan dönüştürmeden yönetimleri ele geçirmesi, devrimci tarzın önünü baştan kesme tehlikesi taşımaktadır." denildikten sonra şu sonuca ulaşılmaktadır: "5- 'Devrimci işçiler sendika

yönetimine' şıarı yerine, 'Devrimci sendikal yapılar için ileri' şıarı geçirilmelidir." ⁶

Eylül öncesinin hareketli ortamında, işçi sınıfını tarihsel rolünden dolayı, sadece ideolojik önder olarak gören bir çevrenin, bugün işçi sınıfının ekonomik örgütlenmelerinin içinde bulunduğu durumlar üzerine tezler geliştirmesi hiç de küçümsemeyecek bir gelişme olarak kabul edilmelidir. Geçmişten bugüne değin ne kadar yol katedildiğini görebilmek için geriye doğru bir gözetmek gerekmektedir. Devrimci Yol'un ekonomik mücadelenin işlevi ve bu mücadeleyi yürütmek amacıyla oluşturulmuş örgütler olan sendikalarla ilgisi, geçmişle bugün arasında farklılıklar göstermektedir. Devrimci Yol'un ekonomik mücadelenin niçin yürütülmesi gerektiği konusundaki eski görüşleri şöyledir: "Kitlelerle bağ kurmanın, kitlelerin reformist ve revizyonistlerin denetimi altına girmesini önlemenin, kitleler arasında sosyalist düşüncayı yaygınlaştırmanın, kitlelerin bu düzene umut bağlamalarına bir son vermenin, kitleler içinde en ileri, öncü unsurları kadrolaştırmanın, kitleleri anti faşist mücadeleye aktif olarak çekmek ve fabrikaları, bugün anti faşist mücadelenin bir kalesi haline getirmenin yollarından biri olarak ekonomik demokratik mücadele yararlıdır ve gereklidir." ⁷

Yukarıdaki bakış açısından, işçi sınıfının bir yönüyle de faşizme karşı mücadele yürütmesi gerektiği sonucunu çıkarmak olası değildir. Çünkü, yazının merkezine faşizme karşı mücadele oturtulmuş ve bu mücadelenin başarıya ulaşmasının yollarından birinin de ekonomik demokratik mücadele olduğu ifade edilmiştir. Dikkat edilirse, yazının kurgusu, ekonomik mücadelenin bir yönüyle de faşizme karşı olması gereği üzerine kurulmamış; tersine, faşizme karşı mücadelenin başarısı için ekonomik demokratik mücadele yürütme gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu da pragmatik bir bakış açısının ürünüdür.

Yazılanlar içinde bir tanesi bile kitlelerin kendi kendini yönetme alışkanlıklarının önünü açması ve kazanması, sendikal yapıların demokrasiyi içselleştirmiş bir işleyişe kavuşması gibi en genel anlamıyla sosyalist hareketin çıkarına olan önermeler yoktur. Bunun yerine parti veya hareket eksenli, işçi sınıfını özne olarak görmeyen bir bakış açısı egemendir.

Dahası var; Devrimci Yol açısından, "sendikalar, ekonomik-demokratik mücadelenin politik mücadeleye bağımlı olarak yürütüldüğü örgütler olmalıdır."⁸ Buradan da anlaşılacağı gibi Devrimci Yol, sendikal mücadeleyi parti çalışmasına bağlı hale getirilmesini önermektedir. Bugünün aksine, geçmişte, sendikal hareket konusunda en az kafa yoran hareketlerin başında, Devrimci Yol gelmektedir. Devrimci Yol Dergisi'nin çeşitli sayılarında, sendikal hareketi eksen alan derli toplu iki yazı var. Her iki yazının da ortak karekteri, sendikaları, politik örgütlere bağımlı hale getirmektedir.

E- Devrimci Sendikacılık Kavramından Sınıf ve Kitle Sendikacılığı Anlayışına

Devrimci Yol'un geçmişte kullanıp, bugüne taşıdığı iki kavramdan biri "devrimci sendikacılık" kavramıdır. Günümüzde de kullanılan "devrimci sendikacılık" kavramıyla birlikte ve belki de daha çok "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramı kullanılmaktadır. Devrimci Yol'un sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışının hareket noktası, işçi sınıfının çıkarlarının korunması ve dünya görüşü, cins, dil, ırk, milliyet, kültür farkı gözetmeksizin, çıkarları aynı noktada kesişen kitlelerin en geniş kesimini içinde barındırabilmesidir.

Devrimci Yol çevresinin geçmişte taşıyıp getirdiği bütün pragmatizmine rağmen işçi sınıfını eksen alan yeni modeller önerdiği, hem pratik deneylerden hem de yazılı kaynaklardan

anlaşılabilir. "Devrimci sendikacılık" kavramı gibi "işyeri konseyleri" önermesi de geçmişten bu yana kullanılagelen bir kavramdır. Bugünkü savunularının geçmişten farkı, daha geliştirilmiş bir tez haline getirilmesinden ibarettir. "Devrimci sendikalar, işyerlerindeki tüm işçileri bir yapı içine sokar(bu yapı her 20 işçinin oluşturduğu konseyler şeklinde olabilir.), pramidal ilişkiler zinciri işçileri sürekli olarak örgütlü tutar." ⁹

Çeltekte ve Aşkale gibi yerlerde denenilen bu modellerin sınıf tarafından ne kadar benimsendiği bilinmez. Modelin adının konsey olmasına rağmen, önermelerde kullanılan dildeki "ikamecilik" üzerinden atlanılacak gibi değildir. Yukarıya aktarılan cümlede, bir özne olarak işçi sınıfı yoktur; onun yerine, önüne "devrimci" sözcüğü eklenmiş de olsa sendika gibi bir nesne vardır. Gene aynı yazının başka bir yerinde sendikaların çalışma tarzına ilişkin şu ifadeler kullanılmaktadır:

"Devrimci sendikalarda eğitilmiş bir taban temelinde en geniş sendikal demokrasi uygulanmalı, sık sık genel toplantılar yapılmalı...örnek bir işçi olmayan temsilciler kendilerini seçenler tarafından her an görevden alınabilmeli, sendika tüzüğü gerçekten demokratik olmalıdır."¹⁰

Devrimci Yol Dergilerinde, doğrudan sınıfı eksen alan tek ciddi teorik saptama, yukarıya aktarılan parçadır. Koşullar gözönüne alındığında, bu bile Devrimci yol çevresi için bir ilerleme sayılmalıdır. Buna rağmen, yukarıdaki satırlar, sosyalist hareketin kendisini sınıfın dışında bir yerlerde değerlendirdiğinin de ifadesidir. Daha sonraki dönemlerde sendikal muhalefet odaklarını işçi konseylerinde toparlanmaya ve örgütlenmeye çağıran Devrimci Yol açısından, bu önerme, önemli bir önermedir. Bu nedenle Devrimci Yol çevresinin bu tezi görmezlikten gelinemez. Eleştirisini daha sonra yapmak üzere, şunu söyleyebiliriz:

Devrimci Yol, mevcut sendikal örgütlenmelere benzemeyen bir yaklaşım tarzını araştırırken, el yordamıyla bu noktaya ulaşmıştır. Konsey fikri; gerçi Devrimci Yol, başlangıçta "devrimcilerin kontrolündeki sendikalar"ın görevleri arasında saymıştır ama; ana fikir olarak, işçi sınıfının kendisini en doğrudan temsil ve ifade edebileceği bir mekanizmaya karşılık gelmektedir.

Eylül öncesi solun karakteristiklerinden biri olan "İkamecilik" anlayışının izlerini Devrimci Yol'da da bulabilmek mümkündür. Buna rağmen, işçi sınıfına aktivite kazandırabilecek konsey önermesi yapabilmek için diğer sol grupların gittiği yoldan gitmemek gibi bir ön düşünceye sahiptir. Devrimci Yol'un konsey fikrine ulaşmasında böyle bir çabanın içinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Gene de Devrimci Yol'un geleneksel solun belirleyici izlerini taşıdığını belirtmek gerekir. Nitekim yukarıya alınan parçalarda konseyin ana fikrinin, "işçilerin sürekli örgütlü tutulması" gibi bir noktada kurulmuştur. Hiç kuşkusuz, işçilerin sürekli örgütlü tutulması sınıf hareketi açısından olumludur. Ancak, buradaki vurgu, daha önce yapmış olduğumuz aktarmalarla birlikte değerlendirildiğinde anlaşılabilir.

Devrimci Yol geleneği açısından önemli olan, işçilerin kendi kendilerini yönetme alışkanlıklarını kazanması değil, kendi hareketlerinin "kadrolaşması ve faşist harekete karşı aktif destekçisi olması"dır. Bu tutum, Devrimci Yol'un, sınıfa ilişkin bütün tahlillerinde mevcuttur. Diğer sol hareketlerin çoğunda da rastlanabileceği gibi, Devrimci Yol açısından sorun şöyle konulmaktadır: Bir devrimci hareket var, bir de burjuvazi... Bu ikisinin faaliyet alanında da başta işçi sınıfı olmak üzere diğer emekçi sınıflar var. Ancak, işçi ve emekçilerin sosyalizmden yana meyletmeleri için kendiliğinden hareketlerinin örgütlen-

diği sendikaların nasıl bir işleve sahip olması gerektiği üzerinde düşünülmez.

Bu, sosyalist hareketin kendisiyle adına hareket ettiği işçi sınıfı arasına bir mesafe koymasından ileri gelmektedir. Sermaye ve emek arasındaki çetişkinin varlığından sürekli olarak sözeden 12 Eylül öncesi sosyalist hareket, kendisini hep öncü olarak görmüştür. Bu öncü görme anlayışı, sınıfla devrimci hareket arasına bilinçli veya bilinçsiz bir mesafe konulmasına neden olmuştur. Bu nedenle Devrimci Yol'da da, 12 Eylül öncesi solunun bir başka özelliği olan işçi sınıfına talimatlar yağdırma anlayışı sözkonusudur. Devrimci Yol'da görülen bu tutumun Çayan'dan taşınıp getirilen, "oligarşı ile halk arasındaki suni denge"yi halkın lehine bozacağı öngörülen öncü savaşı tezinin bir etkisi olduğunu belirtmekte yarar vardır. Çayan'ın tezlerinden uzaklaştığı ölçüde işçi sınıfı hareketine yaklaşan Devrimci Yol'un işçi sınıfıyla kurabildiği ilişki de örgütlenmesine olanak tanıdığı ölçüdedir. "Kadro devşirmek ve sınıfı anti faşist mücadeleye katabilmek"... İşte 12 Eylül öncesinin en kitlesel hareketi olan Devrimci Yol'un işçi sınıfına bakış açısı böylece özetlenebilir. Konsey önermesiniyse "kitlelerin örgütlü tutulabilmesi" temelinde yapmıştır.

F- Bir Öneri: İşyeri Komite ve Konseyleri !

12 Eylül'den sonra, çok zaman geçmiş, koşullar değişmiştir. Özellikle kent yoksulları ve öğrenci gençlik içinde güçlü bir konuma sahip olan Devrimci Yol'un darbeyle birlikte bu konumunu yitirdiği bilinmektedir. Artık, işçi sınıfına dışardan talimat yağdırmanın kıymeti harbiyesinin kalmadığı bir döneme girilmiştir. Sosyalist solun kitlelerden kopuşuna paralel olarak yaşanan uluslararası sosyalist hareketin krizinin etkisiyle de artık sendikal yapılara yönelik olarak bir güvensizlik yay-

gınlaşmıştır. Bu öyle bir güvensizliktir ki yönetimlerin değişmesi, bu yargıyı ortadan kaldıramayacaktır. Zaten sosyalist hareket de kendisine yeni çıkış yolları aramak zorundadır ve bu zorunluluğu büyük oranda bilince çıkarmış bulunmaktadır.

Devrimci Yol açısından da kitlelerin sorunlarına yanıt olabilecek çıkış yolları bulmak, bir zorunluluk olmuştur. Devrimci Yol geleneği, bugün, kitlelerin kendiliğindenci örgütlenmelere dahi güvenlerinin kalmadığı bir ortamda, işçi sınıfını yeniden hareket ettirebilecek, ortak hareket noktası yakalatabilecek örgütlenme modellerini önermek gibi olumlu bir noktada bulunmaktadır. Bu nedenle Eylül öncesinde ortaya atıp geliştirmekten imtina ettikleri konsey önermelerini Eylül sonrasında daha da açılmışlardır. Biraz da Parti-Cephe tezlerinden uzaklaşmış olmanın verdiği rahatlığın etkisiyle kullandığı yeni tanımlamalardan da anlaşılabilceği gibi, daha bir sınıfın içinden ifadeler kullanmaya başlamışlardır. Devrimci Yol geleneğinin 12 Eylül sonrasında geliştirdiği konsey tezleriye şöyle ifade edilmektedir:

"İşyeri komite ve konseyleri en başta işyeri düzeyinde başlayan ama orayla sınırlı olmayan örgütlenmelerdir. Bir yandan eskimiş sendikaların yerini alacak devrimci sendikal yapıların nüveleridir, diğer yandan işçi sınıfının sendikal düzeyini aşan isyan örgütleri olmalıdır. Bir yandan işçi sınıfının eğitim örgütleri, diğer yandan yasallaşma ortamları, diğer yandan diğer muhalefet hareketleriyle cephe örgütlenmesidir."¹¹

Devrimci Yol geleneğinin, yukarıdaki sözlerden de anlaşacağı gibi, yeni dönem açısından belirleyici olan yanı, doğrudan sınıfın içinden konuşan bir tarzı benimsemesi olduğu söylenebilir. Devrimci Yol geleneği açısından neyin değiştiği sorulabilir. Acaba geçmişe oranla, sınıfla kitle bağları güçlenmiş ve sınıfın içinde önemli mevziler mi elde etmiştir? Bu sorunun

yanıtı, şimdilik olumsuzdur. Ancak, sözkonusu gelenek, varolabilmenin koşulu olarak sınıf hareketinin güçlenmesini görececek bilinç düzeyine ulaşmıştır. Bu geleneğin bugünkü anlamıyla önerdiği işyeri konseyleri, ekonomik alanla sınırlı örgütlenmeler değildir. Konseyler, işçi sınıfının ekonomik, sendikal düzeyini aşan örgütler olabilirler mi? Bu sorunun yanıtını ararken, öncelikle 3. Enternasyonal'in konuyla ilgili açıklamasını aktarmakta yarar vardır. Uzun bir parça olmakla birlikte, hem konsey fikrinin savunucuları açısından hem de bu fikre şiddetle karşı çıkanlar açısından eksiksiz aktarılması yararlı buluyorum.

"5-Sözkonusu bu olgular, Sovyetlerin yaratılabilmesi için belirli önkoşulların gerektiğini göstermektedir. İşçi Sovyetleri örgütlemek ve onları işçi ve asker temsilcileri sovyetlerine dönüştürmek, ancak aşağıdaki üç koşulun varlığı halinde mümkündür:

"a) İşçi, asker ve bütün emekçi halkın geniş tabakalarını kucaklayan devrimci bir kitle hareketinin yükselişi;

"b) Ekonomik ve siyasal bunalımın, iktidar gücünün eski hükümetin elinden kaymasına yol açacak biçimde keskinleşmesine;

"c) Önemli işçi tabakalarının saflarında ve daha önemlisi, komünist parti saflarında, kararlı, sistemli ve planlı bir iktidar mücadelesi yürütme konusunda ciddi bir hazırlığın bulunması.

"Bu koşulların eksik olması halinde komünistler Sovyet fikrinin sistemli ve ısrarlı biçimde propagandasını yapmalı, onu kitleler arasında yaygınlaştırmalı, halkın geniş tabakalarına, Sovyetlerin, tam anlamıyla komünizme geçişte devletin alması gereken amaca uygun tek biçim olduğunu kanıtlamalıdır. Fakat yukarıda sıralanan koşullar yokken, Sovyetlerin fiilen örgütlenmesi imkansızdır."¹²

Şimdi yukarıdaki soruya yanıt vermek gerekirse denilebilir ki konseyler, kendilerini sendikal alana hapsetmemeli; yaşananlara karşı kayıtsız kalmamalıdır. Ancak, Devrimci Yol geleneği tarafından çıkartılan İşçilerin Sesi'nde şöyle denmektedir:

"Oysa sınıf örgütsellikleri, tüm işçilerin kendisi için sınıf olma(abç) bilincine ulaştıkları ve her konuda söz ve karar sahibi oldukları örgütselliklerdir." ¹³

Görünen o ki İşçilerin Sesi açısından işyeri komite ve konseyleri, sınıf bilinçli işçilerin girebildiği örgütlenmeler olabilmektedir. Böyle bir sınırlama kaygısı, "sol"dan kendilerine yönelebilecek eleştirileri setleme amacı taşımaktadır. Aksi halde böyle bir koşul koymak, işyerini temel alan örgütlenmeler için son derece tehlikeli ve gelişmesini baştan engelleyici bir sonuç yaratır. Devrimci Yol geleneği, işyeri komite ve konseylerini, yeni dönemde daha net bir biçimde dillendirdiği sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışıyla birlikte düşünmekte ve onun yapı taşları olarak görmektedir.

"Sınıf ve kitle sendikası yapılanmasının yaratılmasında işyeri komite ve konseyleri hayati bir öneme sahiptir." denilen İşçilerin Sesi'nde şöyle devam edilmektedir: "İşyeri konseyleri, işyeri komitelerinin gövdesi ve örgütlenme sürecinde yarattığı ilişkilerdir. Konseyler ve komiteler, işlev ve işleyiş olarak bir bütünsellik taşırlar." ¹⁴

Devrimci Yol geleneğinin, yeni dönemde sendikal alana ilişkin görüş ve düşüncelerini derli toplu olarak birarada bulabilmek olanaklı değildir. Bu nedenle Tartışma Süreci Yazıları, İşçilerin Sesi ve geçmişten beri kendilerine devrimci sendika adını veren sendikaların hazırladıkları rapor ve tezleri baz olarak alıp, hareket etmek gerekmektedir. Bu durum, Devrimci Yol

gelenegini eksik anlatmak gibi bir kaygıyı taşımamıza yol açsa da sonuç olarak bu kaygının ortadan kaldırılması için bahse konu bütün kaynaklar taranarak günümüzde işyeri komite ve konseyleri fikrinden ve yeni dönemde açıkca savunur hale geldikleri sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışından neyi kastettiklerini ortaya çıkarabilmenin önünü açmıştır.

G- Her Sendikaya Farklı Örgütlenme Önerisi

Öncelikle işyeri komite ve konseylerine yaklaşımlarını inceleyelim. Her sendikal örgütlenmede, farklı işyeri komite ve konseyi çalışması yapılması önerilmektedir. İşyeri komite ve konseylerinin sınıf ve kitle sendikacılığını ilke edinen sendikalarda farklı, sarı sendikalardaysa farklı bir rolü vardır. İşçilerin Sesi'ne göre, "eğer bir sendika, kendisinin sınıf ve kitle sendikası olarak tanımlıyorsa o zaman vakit geçirmeden yukarıdan aşağıya(abç) işyeri komite ve konseylerini örgütlemelidir." İşçilerin Sesi, bu önermede bir tuhafılık görülebileceğini de düşünmüş olmalı ki " Sendikaların yukarıdan aşağıya gerçekleştirdiği örgütsellik sınıfın yerine başkaları tarafından yukarıdan aşağıya uygulanması gereken dayatmalar olarak düşünülmemeli ve bu eğilimler varsa törpülenmeli, yok edilmelidir."¹⁵

Bir başka ifadeyle, yönetimlerini benimsedikleri sendikalar aracılığıyla yukarıdan aşağıya gerçekleştirilen bu tarz uygulamalardan rahatsızlık duyulmamasını öneren İşçilerin Sesi, işçi konseyleri fikrinin tabandan tavana doğru örgütlenilecek bir doğallığa sahip olduğunu unutmuş gözükmektedir. İşçilerin Sesi, bu kadarla da kalmayıp, sarı ve gangaster sendikalar söz konusu olunca, konseylerin doğasına uygun bir önermede bulunmaktadır. "Sarı ve gangaster sendikalarda olay, işyeri komite ve konseyleri kabul eden işçilerle işyerinde başlar."¹⁶

Bu önermede bir standart yoktur. Eğer yönetimde, işyeri komite ve konseyleri önermesini kabul edenler varsa, yukarıdan aşağı; tersi bir durum söz konusuysa aşağıdan yukarı gerçekleştirme düşüncesi, eklektizmin dile gelişidir. Kaldı ki sendikal yapıların hiçbir koşulda işlevlerine dokunulmuyorsa yukarıdan aşağıya inşa edilmesi acilen önerilen işyeri komite ve konseylerinin bir dayatma olmadığı nasıl iddia edilebilir ki? Sendikal yapıların yanında, işyeri komite ve konseyinin yukarıdan aşağıya gerçekleştirilmesi, nasıl bir olumlu sonuca yol açacaktır? Ya da şöyle sorulabilir: Örgütlenmesi öngörülen işyeri komite ve konseyleri sendikaların işlevlerini üstüne almayacaksa ne işe yarayacaktır? Çünkü, işyeri komite ve konseyleri fikri, kitlelerin, kendileriyle ilgili her şeyi tartışıp karara bağlayabilecekleri bir zemindir; yönetim organlarının kararlarını onaylayan "memur heyetleri" değil.

Sınıf ve kitle sendikacılığını benimseyen sendikalar için yukarıdan aşağıya örgütlenmesi öngörülen işyeri komite ve konseylerinin istenilen sonucu yaratmayacağı muhakkaktır. Soruna bir de sarı-gangaster sendikacılık açısından bakıldığında, bir yerindelik olduğu kabul edilebilir. Çünkü, sınıf ve kitle sendikacılığını kabul eden sendikaların tersine, sarı sendikalarda, işyeri komite ve konseyleri, aşağıdan yukarıya, yani doğasına uygun bir tarzda önerilmektedir. Fakat, ister aşağıdan ister yukarıdan önerilsin, dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta vardır. "İşçilerin örgütlü tutulmasında yarar umulan" bir yaklaşım tarzının egemen olması...Halbuki, "işyeri komite ve konseyleri" önermesi, işimize yaradığı için değil, sınıfın doğal, kendiliğinden ve aşağıdan hareketini organize edilmesine yarayan bir zemin olduğu için savunulmalıdır. İşçilerin, işyerlerinden başlayarak, hayatın her alanına müdahale edebilecekleri bir örgütlenmeye gereksinimleri vardır. Bu örgütlenmelerin adı konsey veya meclis, şura ya da komite olabilir. Bu zemin, hem iş-

çilerin çalışma ve sosyal yaşamının düzeltilmesi için bütün işçilerin ortak iradesiyle aldığı kararları yaşama geçirebilecek hem hayatın her alanına müdahale edebilecek hem de üretenlerin yönetimden uzaklaştırıldığı gerçeğinden yola çıkarak, işçi sınıfının kendi kendini yönetme alışkanlığını kazandırabilecek ve böylece profesyonel yöneticiliğin olmayacağı bir toplum projesinin ilk adımlarını şimdiden atabilecek bir zemin olmalıdır. Devrimci Yol geleneğinin ve İşçilerin Sesi'nin üstünden atladığı veya geçiştirdiği ya da farkına varamadığı nokta burasıdır ve konsey önermeleri açısından, önemli olan da böylesine aktivitesi ve işlevi olan bir önermeyi çalışanların bilincinde açığa çıkarabilmektir.

Daha önceki sayfalarda incelenirken görüldüğü gibi Devrimci Yol geleneğinin, 12 Eylül öncesinde sendikal anlayışlarını net bir biçimde ifade edebildikleri bir formülasyon yoktur. Rastlanılan, "devrimci sendikacılık" anlayışı, hem herkes tarafından kullanılan hem de Devrimci Yol açısından her anlamda kullanılan bir anahtar gibidir. Ancak, Eylül sonrası süreçte Devrimci Yol geleneğinin literatürüne, açıkca kullanılabilen sınıf ve kitle sendikacılığı kavramı girmiştir. "Eğemen sınıfların belirlediği sarı, uzlaşmacı, işbirlikçi sendikal yapı işleyişi yerine, işçi sınıfının özgücünün yarattığı sendikal örgütsellik olan işçilerin sendikal örgütün tüm kademelerinde kararlara katıldığı, denetlediği ve sendikal örgütselliğin politikalarını belirleyip, hayata geçirebildiği sınıf ve kitle sendikal yapılanması yaratılmalıdır. Sınıfın üretim araçları karşısındaki konumunu, sınıfın bilimine dayanarak çözümleyen, bu anlamda sınıf yönünü belirleyen sınıf ve kitle sendikası, sorunların ve çıkarların ortak olmasına rağmen, sınıfsal anlamda, belirli bir bütünselliğin sağlanamamasından dolayı bir kitle halinde duran işçi sınıfını da sınıf bilimiyle harekete geçirerek, sendikal platformda bu görevleri yüklenecek bir yapıyı oluşturur." ¹⁷

Sınıf ve kitle sendikacılığını, "üreten biziz yöneten de biz olacağız" şiarının yaşama geçmesinde çekirdek niteliğinde bir organizasyonun ağırları olarak değerlendiren İşçilerin Sesi, "öyle bir yapılanma yaratılmalıdır ki klasik sendikal organizasyonun başaşağı duran yapısının ayakları üzerine dikilmesi ve gerçek sınıf ve kitle sendikasının yaratılması için işçiler örgütün tüm kademelerinde kararlara katılmayı, denetlemeyi ve sendikal örgütselliğin politikasını belirleyip, hayata geçirebilmeyi sağlayabilsin." ¹⁸

"50 yıllık sağ çizgi" olarak tanımlanan Toplumsal İlerleme geleneğinin, 1973 sonrası Türkiye'de politik yaşama müdahale kararı almasıyla birlikte, sendikal alana giren sınıf ve kitle sendikacılığı kavramı; araya giren 12 Eylül kesintisinden sonra, kendilerine, "Türkiye'ye özgü yolu yaratma" uğraşında olan sosyalist hareketler tarafından savunulur hale gelmiştir. Belirtmek gerekir ki Fransa işçilerinin sendikası olan CGT (Genel İş Konfederasyonu) tarafından geliştirilen sınıf ve kitle sendikacılığı tezi, İbrahim Güzelce'nin DİSK'e genel sekreter olmasıyla birlikte, Türk sendikacılık hareketinin de literatürüne girmiştir. O dönemde, yalnızca, "sağ çizgi" olarak adlandırılan ve 5. Kongre sonrasında DİSK yönetimine gelenler tarafından savunulan bu tez, bugün, Devrimci Yol ve Kurtuluş geleneğince de savunulmaya başlanmıştır.

Devrimci Yol geleneği için, ortaya çıkışından bugüne kadar, işçi sınıfına yabancılıktan, işçi sınıfını tanımaya doğru bir seyir izlediğini söylemek olanaklıdır. Söz konusu gelenek, kitlelerin kendi eylemlilikleriyle içinde bulunmuş oldukları "suni denge durumu"nu aşamayacakları; "suni denge"nin kırılabilmesi için öncünün silahlı propaganda yöntemini yaşama geçirmesi gerektiği tezinden, kitlelerin söz yetki ve karar sahibi olması gerçeğini kabul etmesine kadar uzanan bir seyir iz-

lemiştir. Geçmiş dönemde üretilen yazıların hareket noktası, "sınıf içinde kadro devşirmek" iken, bugün, "sorunu çözmek için sorunu yaşayanlardan yola çıkmak gerekmektedir." aşamasına gelinmiştir. İçinden geldiği çevrenin izlerini bütünüyle üzerinde taşıdığı dönemlerde "devrimci işçilerin yönetime gelmesi"yle sendikalardaki bürokratik ve hantal yapıların aşılacağını savunduğu dönemden, "sözün, yetkinin ve kararın kitlelere geçtiği devrimci sendikal yapılar" önermesine ulaşılan bir döneme gelinmiştir.

Ekonomik ve kendiliğinden örgütlenmelere ilişkin bu seyir göstermektedir ki sendikal alanda yaşanan krizin aşılması sorununu ciddiye alan Devrimci Yol geleneği, perspektif genişletici çalışmalarıyla sendikal alanda da kurulmuş bulunan burjuva ideolojik hegemonyayı yenilgiye uğratmak için ciddi bir çaba içindedir. Bir yandan burjuva ideolojik hegemonyayı kırmak için teorik çabalar içine girilmesini uygun bulan Devrimci Yol geleneği, diğer yandan da pratikte, daha önce siyasal etkinliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu söylemekle haksızlık etmeyeceğimiz "ikamecilik" mantığından uzaklaşmak için sınıfın inisiyatifini geliştirecek örgütlenmeler yaratılmasına önayak olmak eğilimindedir.

Ancak, burada üzerinden durulmadan geçilemeyecek bir nokta vardır ki, Devrimci Yol geleneği açısından bu çok önemlidir. O da şudur. Sosyalist solun geleneğinde, farklı bir açılım sunan geleneklere yönelik olarak, tahammül eksikliği görülmektedir. Bilinçlerin derinliklerinde yer edinmiş olan bu düşünce tarzı, sendikal yapılarda sık sık sıkıntı yaratılmasına yol açmaktadır. DİSK'in yeni bir biçim almak için yola çıktığı ve kamu çalışanları sendikalarının yeni bir örgütlenme tarzı denedikleri şu günlerde, bu tarzın aşılması için en büyük görev düşen çevrelerin başında Devrimci Yol gelmektedir.

Birinci Bölümün Dipnotları

- (1) Devrimci Yol Dergisi, S.6, s.7.
- (2) Agd, S.5, s.7.
- (3) Agd, S.6, s.4.
- (4) Agd, S.6, s.7.
- (5) Tartışma Süreci Yazıları, Bireşim Yayınları, İst. 1993, s.142.
- (6) Age, s.143.
- (7) Devrimci Yol Dergisi, S.6, s.5.
- (8) Agd, S.6, s.6.
- (9) Agd, S.6, s.7.
- (10) Agd, S.6, s.7.
- (11) Tartışma Süreci Yazıları, Bireşim Yayınları, İst. 1993, s.141.
- (12) 3. Enternasyonal, Belgeler , Belge Yayınları, İst. 1989, s.36.
- (13) İşçilerin Sesi, S.1, s.3.
- (14) Agd, s.
- (15) Agd, s.1.
- (16) Agd, s.1.
- (17) Agd, s.1.18- Agd, s.1.

İkinci Bölüm
KURTULUŞ ÇEVRESİ:
"Sosyalist İşçiler
Sendika Yönetimine"
anlayışından
"Devrimci
Sendikal
Merkezler"e!

A- İşçi Sınıfını "Uzaktan Sevmek"

Kurtuluş geleneği de Parti -Cephe kökenli bir gruptur. Parti -Cephe'nin görüşlerinin revaçta olduğu, 74-80 arası dönemde, içinden çıkıp geldiği çevreye yönelik cesaretli eleştiriler yöneltebilmiş bir harekettir. Bu açıdan, 74-80 arasında oluşturduğu teorik çerçeve, aynı zamanda Parti-Cephe'nin kendileri açısından bir özeleştirisi niteliğindedir. Esas çizgisini, 50 yıllık sağ çizgiden koparma ve Türkiye'ye özgü devrimi yaratma olarak belirlemiştir.

Ortaya çıkışı, Parti-Cephe ile hesaplaşmayla başlamıştır. Tezlerini oluştururken de, doğal olarak, Çayan'ın görüşlerini hareket noktası olarak almıştır. Eleştirdiği görüşlerin izleriniyse hep üzerinde taşımıştır. Yeniyi oluşturma sürecinde "eski"nin izlerini teorik çerçevesinde bulabilmek olanaklıdır.

Kurtuluş geleneği de uzun dönem sendikal harekete dışardan bakmıştır.

Devrimci Yol geleneğiyle karşılaştırıldığında, bu "dışardan bakış", hiç de öyle anlaşılabilir değildir. Zira, Devrimci Yol, Çayan'ın görüşlerine yönelik hiçbir eleştiride bulunmamasına rağmen, Kurtuluş geleneğinin varlık koşulu, Çayan'a yönelik eleştirileridir. Silahlı propaganda yöntemini, "küçük burjuva radikalizmi" olarak değerlendirerek, siyasal çalışmayı temel alan bir hareketin, işçi sınıfına "dışardan bakış"ı tercih etmesi anlaşılamaz.

Kurtuluş geleneğinin işçi sınıfına bakışında en önemli özelliği, "devrimin motor gücü modern sanayi proletaryasıdır" cümlesinde saklıdır. Devrimin motor gücünü işçi sınıfı olarak değerlendiren Kurtuluş,12 Eylül öncesi, gerçekteştirilecek devrimde, işçi sınıfının fiili ve ideolojik önder olarak kabul eden ender sosyalist hareketlerden biridir. Buna rağmen 1976'dan 1980 kadar çıkan aylık KSD(Kurtuluş Sosyalist Dergi)'de, sendikal hareketi eksen alan tek bir yazısına rastlamak olanaklı değerildir. Bununla birlikte, 1980 yılında 15 günlük olarak yayımlanan Öncü Dergisi'nde, konuyla ilgili bir kaç yazıya rastlanabilir.

Kurtuluş geleneği sözkonusu sendikalar olduğuında en şiddetli eleştirilerini reformizmle suçladığı Ürün Dergisi'ne yönelttiği görölüyor. İşçi sınıfına çok önem veriyor gözüken Kurtuluş çevresinin 1980'e kadar teorik olarak yol göstericilik yapan tek bir yazısı vardır. Bu yazının da başlığı doğrudan sendikalara ilişkin değerildir. Yazı başlığı "Demokratik Kitle Örgütleri Üzerine" olmakla birlikte, Kurtuluş çevresinin kitle örgütlerine bakışından sendikal örgütlenmelere bakışı çıkartılabilir. Devrimci Yol'un sendikalara ilişkin görüşleri incelenirken, görölen, "devrimcilerin yönetime gelmesiyle herşeyin düzeleceği"ne ilişkin

idealize edilmiş düşünceler, Kurtuluş'un sendikal literatüründe de bulunmaktadır. DKÖ ÜZERİNE kaleme alınmış söz konusu yazının bir yerinde, "Zaten demokratik kitle örgütlerinin gerçek anlamda işlevlerini yerine getirebilmesinin önkoşulu, bu örgütlerde devrimcilerin etkin olmasıdır."¹ denilmektedir. Kitle örgütlerinin oluşmasıyla toplumda yaratacağı genişliğin siyasal demokrasinin genişlemesine olanak tanınması ve demokrasinin bir yaşam biçimi haline gelmesi için mücadele etmek yerine, sivil kitle örgütlerinin işlevini yerine getirmesi koşulunu, devrimcilerin yönetimde olmasına bağlamak, "sol" bir bakış açısının ürünüdür. Bu anlayışın, "sol" olduğu kadar reformcu bir bakış açısından da etkilendiği muhakkaktır.

Kurtuluş geleneğiyle Devrimci Yol geleneğinin sendikal alana ilişkin bakışlarında ortak oldukları bir başka yan da "kadro devşirmek" hedefleridir. Kurtuluş da, sendikaların işlevleri ve kitlelerin kendi örgütlerine sahip çıkabilecekleri demokratik mekanizmaların işlediği örgütler olmasını tercih etmekten çok bu alanlarda devşirebileceği kadrolarla ilgilenmektedir. "Yani devrimcilerin bu örgütlerde görevlerinin temel taşı, kadro çalışması yapmak olmalıdır."² Kadro çalışması yapmak, hiç kuşkusuz, sosyalist hareketlerin ana amaçlarından biridir. Ancak, sözkonusu sendikalar olduğunda, bu alana ilişkin ana amacı bu kadar daraltmak, dönemin sosyalist hareketinin neredeyse bütününe eğemen bir anlayıştır.

Buna rağmen, çubuğun çok fazla büküldüğünün farkına varabildiğini gösteren şu ifadeleri de kullanmıştır:

"Yalnız bu gerçekler, bizleri ekonomik demokratik mücadeleyi, kitlelerin acil talepleri, iyi hayat koşulları vb. için mücadele etmeyi küçümsemeye götürmemelidir. Tam tersine ekonomik demokratik mücadele platformu bazen çok önemlidir. Bazen de kitlelerin en çok ilgilendiği bir demokratik talebin çö-

zümü için verilen mücadele onların siyasi gerçekleri çok daha kolayca kavramasına da neden olabilir." ³

B- İkamecilikten Nisbi Temsile

Belirtmek gerekir ki 12 Eylül öncesi yaşanan hengamede ifade edilen bu görüşler, deryada damla misali kaybolup gitmiştir. Kurtuluş, konuyla ilgili söyledikleri çok az olmasına rağmen önemli ipuçları yakalamış bir harekettir. Yakaladığı ipuçlarını geliştirmek ve buna uygun adımlar atma şansı olmuş olsaydı, neler yapılabilirdi kestirmek zor olmasına rağmen, dile getirilmesi bile önemlidir. Kitlelerin günlük çıkarları için mücadele etmelerini küçümsemekten kaçınmak gerektiğine dikkat çeken Kurtuluş geleneği, yukarıya aktarılan parçada da görüldüğü gibi, kitlelerin küçük talepleri için mücadele sürecinde gerçeklerin daha kolay kavrandığını saptamıştır.

Kitlelerin küçük talepleri için mücadelenin gerekliliğini dile getirdiği cümlelerin başına, "bazen" sözcüğünü eklemiş olması, döneme egemen olan "sol" bakış açısı tarafından kendilerine yöneltilebilecek sağcılık suçlamalarından kurtulmak için olsa gerektir. Zira, kitleler, doğrudan kendilerini ilgilendirmeyen hiçbir mücadelenin içine kendiliğinden girmezler. Kendiliğinden gelişen mücadele olmadan da kitlelerin kendisi için sınıf olma bilinci gelişmez. Bu nedenden dolayı da işçi sınıfı literatürü, kitlelerin kendiliğinden mücadelesini önemser. Sosyalist hareketler de, bu nedenden dolayı, kendiliğinden mücadeleyi desteklemekte tereddüt etmezler. Desteklerini de "kadro devşirmek" gibi bir şarta bağlamazlar.

Kurtuluş geleneğinin 12 Eylül öncesinde, teorik zeminini, büyük ölçüde sağ sapmaya karşı olma temelinde oluşturduğu bilinmektedir. Sosyalist hareketin 70 yıllık geçmişinin sağ çizginin egemenliğinde olması ve bu geçmişin olumsuz pratik de-

neylerinin fazlalığı, Kurtuluş geleneğini "sol"a karşı mücadeleden çok, sağa yönelik eleştirilerini sistemleştirmesine neden olmuştur. Halbuki sağ çizgiyle "sol" çizgi arasındaki bùyükmüş gibi görülen farklılık, bıçak sırtı kadar ince bir farktır.

"Tam tersine devrimciler ülkelerinin somut koşullarına uygun hedefler tespit ederek, bunları da demokratik kitle örgütlerinde(yapılarını ve esas mücadele alanlarını gözden çıkırmadan) hayata geçirmeye çalışırlar."⁴ Sendikaların, yalnızca günlük ekonomik çıkarlar için mücadelesini eksik bulan Kurtuluş geleneği, bu alıntıda da görüldüğü gibi, "ikameciliğe" düşmüştür. Sendikalar ve kitle örgütlerinde etkinlik kazanan sosyalistlerin, buraları kuruluş amaçlarına uygun örgütsel yapılar haline getirmesi gerekirken, alelacele, kendi yörüngelerine girmesini savunmanın "ikamecilik" dışında bir adlandırması yoktur. Rastlantı bu ya, 12 Eylül yenilgisini izleyen günlerde, Kurtuluş geleneği, uzun yıllar "ikamecilik" üzerine tartışmalar yürütmüştür. Bu tartışmaların yansımalarını yakın tarihin içinde bulabilmek olanaklıdır. Ancak, gelinen noktada, Kurtuluş geleneği, hareketin veya partinin görevlerinin arasına, kitlelerin örgütlerini ele geçirerek, onların rızası hilâfına çalışmalar yapılması görevini koymuş bulunmuyor. Artık, kitlelerin kendi inisiyatiflerini önemseydiğini belirten açıklamalara Kurtuluş çevresinde rastlamak olanaklıdır. Örneğin, 1989 bahar eylemleri değerlendirilirken şu sözler edilmiştir:

"Bu eylemlerin bir özelliği işçileri mücadeleye zorlayan taleplerin ortak olması ve bu talepler için verilecek mücadele biçimlerinin eyleme katılacak olan işçilerin ortak kararı olarak (abç) şekillenmesidir Değişik siyasal eğilimlere, kültürel, ulusal, etnik vb... farklılıklara sahip işçiler, ortak talepler etrafında birleşerek birlikte aldıkları eylem kararını firesiz denilebilecek çoğunluklarda eyleme dönüştürebilmişlerdir."⁵

C- Çizgi Sendikacılığından Bugüne

Yeni dönem literatüründe, işçi sınıfının inisiyatifine önem verildiğini gösteren bu cümleler, genel olarak gerçekleşen pratikle çelişmekteyse de, eski döneme oranla önemli sayılabilecek bir adımdır. Çünkü, geçmiş dönemde, sınıfın kendisinden çok, sendika yönetimlerini hedef alan teorik çözümlemelerde bulunan Kurtuluş geleneği, çifte standardını gizleme gereksinmesi bile duymamıştır. DİSK'in 7. Kongresi üzerine yazılan şu satırlar bunun en çarpıcı örneğidir:

"Bizim DİSK'in birliği denilince savunduğumuz, sosyalist işçilerin sendika yönetimine gelmesidir. Aşağıdan yukarıya gelişen sınıf mücadelesine paralel olarak sosyalist işçiler sendika yönetimine el koyacaklar(abç), reformist sendika ağalarını DİSK'ten ve sendika hareketinden tasfiye(abç) edeceklerdir."⁶

Görüldüğü gibi söylemlerde epey yol alınmıştır. Eylül öncesinde, varsa yoksa DİSK ve onun yöneticilerinin tasfiyesi önemliyken; yeni dönemde, söylemin merkezine işçilerin kendisi oturmuştur. "Sosyalist öncü işçilerin sendika yönetimlerine gelmeleri gerektiği" halen savunulsa da "...sınıfın tek ve gerçek temsilciliğini üstlendiği iddiasını taşıyanların kendi programlarını sınıfa dayatmayacakları perspektifinin benimsenmesi anlamına gelir."⁷ denilerek, "yan örgüt" tanımlamasından uzaklaştırılmıştır.

Belirtmek gerekir ki bu noktaya ulaşma süreci, sancısız bir süreç değildir. Bilindiği gibi partiye kitleler arasında "volan kayışı" rolü üstlenilmesi uygun görülen kitle örgütleri veya sendikaların partiye bağlı hale gelmesi gerektiği tezi, Stalinciliğin dünya ölçeğinde, egemen hale getirdiği bir tezdır. "Reel" sosyalizme itirazı olanlar bile, bu "ikameci" tezi, diğer önermelerden koparıp ele almakta hiçbir sakınca görmemişlerdir. Bütün

"ama"lı, "fakat"lı cümlelerine rağmen, Kurtuluş geleneği de şunu söylemekten geri durmamıştır; "...demokratik kitle örgütlerinin bağımsızlığı...işçi sınıfının siyasi partisinin genel politikasından ayrı değildir ve ona tabidir."⁸ Görüldüğü gibi, Kurtuluş geleneği de siyasal örgüt-ekonomik örgüt diyalektiğinde, ikincinin birinciye mutlak bağımlılığını tereddütsüz kabul etmiştir. Bu öyle bir kabuldür ki " zaten demokratik kitle örgütlerinin gerçek anlamda işlevlerini yerine getirebilmesinin önkoşulu, bu örgütlerde devrimcilerin etkin olmasıdır."⁹ diyecek kadar açık yüreklilikle savunulmuştur. Buradaki ifade, yukarıdaki cümleyle bağlandığında, "bağımlılık-volan kayışı" olma tezinin gerçek anlamı daha iyi anlaşılacaktır. "Bağımlılık-volan kayışı" anlayışı da kendisini, "sosyalist işçiler sendika yönetimine" tezinde somutlamaktadır.

"Sosyalist işçiler sendika yönetimine" belginin, aslında idealize edilmiş bir önerme olduğu, Devrimci Yol geleneği incelenirken belirtilmişti. Kurtuluş geleneği açısından bugün de geçerliliği olan bu tez, ilk kez , derli toplu bir biçimde, DİSK'in 7. Genel Kurulu'nda dile getirilmiştir. 7. Genel Kurul'dan 9. Genel Kurul'a kadar geçen toplam 14 yıllık süre boyunca vazgeçilmeyen bu belge göstermektedir ki Kurtuluş, hala ; yönetime kendi yandaşlarının gelmesiyle sendikaların gerçek birer sınıf sendikası konumuna ulaşacağına ilişkin bir inanç taşımaktadır. Böyle bir iddianın, işçilerin arasında kabul görmesi beklenemez; tam tersine böyle bir iddia, varolan ciddiyeti de sarsabilecek tanımlamalar olarak değerlendirilebilir. Nitekim, "sosyalist işçilerin sendika yönetimine" gelmesini isteyen bu çevrenin, Öncü Dergisi'nde yayınlanan "Sendikalar ve Lüks" başlıklı yazısı, buna örnektir. Yazıda, "Eğer sendikalarda devrimci bir havanın yaşamasını istiyor ve sendikaların, sınıf mücadelesinin bir ayak bağı değil de, mücadelesinin araçları olmasını istiyorsak, bu alanda da mevcut geleneklere karşı mücadele sürdürülmek zo-

runludur. Bu konuda örnek olarak ele alınacak ilk adımlar proletarya sosyalistlerinin yönetiminde bulundukları sendikalarda atılmalıdır. Buralarda her türlü lükse son verilmeli, her türden konfor arayan eğilime karış savaş açılmalıdır.(...) Sınıfın parasını ısraf etmeye alışan, onun mücadelesini de ısraf etmekten kendisini alıkoyamaz." ¹⁰

Bu satırların yazarlarının yazdıklarına uygun davranışlar içine girdiği ya da en azından girmek istediği söylenebilir. Ancak "proletarya sosyalistlerinin yönetiminde bulundukları sendikalar"ın hiç de böyle bir tutum içine girmedikleri görülmüştür. Demek ki sorun, "sosyalist işçlerin sendika yönetimine" gelmesinde değil, başka bir yerdedir. O yer de kitlelerin kendi inisiyatiflerini geliştirebilecekleri zeminlerdir.Taban örgütlenmeleri yaratılmasını ve yönetim organlarına seçilenlerin eşgüdüm göreviyle görevlendirilmesini, kararların taban tarafından bizzat alınmasını, doğrudan demokrasinin uygulanacağı yöntemlerin egemen kılınmasını önceleyen bir sendikal perspektife gereksinim vardır.

Kurtuluş geleneğinin sendikal harekete bakışında hiç mi değişiklik olmamıştır? Böyle bir iddiada bulunmak haksızlık olur. Herşeyden önce, Kurtuluş geleneğinin yeni dönemde çıkardığı yayın organlarında, önceki dönemle kıyaslanamayacak boyutlarda, sendikal alana ilişkin, tahlil ve öneriler vardır. Bu durum bile, başlı başına sendikal harekete ilişkin yaklaşımlarında önemli değişiklik olduğunun göstergesidir.

D- Disk'i Yaşatma Komiteleri: Nereden Nereye

Değişiklik, yalnızca yazıların hacminde değildir. Sendikal harekete bakışlarında da epey yol alındığı söylenebilir. Bu değişikliklerin neler olduğuna girmeden önce, mutlaka belirtilmesi gereken bir nokta vardır. Kurtuluş geleneği, sosyalist hareketin

bütününden pratik olarak ayıran bir yön bulunmaktadır. 12 Eylül öncesinde, DİSK yönetiminde bulunanlarca tasfiye edilen Kurtuluş geleneği, DİSK'in 12 Eylülcülerce tasfiye edilmesine fiilen karşı çıkan tek çevredir. Faaliyetleri engellenen ve fiilen kapatılan DİSK'in yeniden açılmasını hedefleyen Disk'i Yaşatma Komiteleri(DYK) öneren Kurtuluş geleneği, bu önermenin yaşama geçmesi için yıllarca mücadele etmiş; sonuç olarak, kendi ifadeleriyle "DYK başarılı olamamıştır." Bu alandaki başarısızlık görülmeden geçilebilecek bir realite değildir; ancak, burada önemli olan taraf, yıllardır eleştiriler yöneltilen DİSK'in her koşulda yaşatılmasının gerekliliğine inanmış olunmasıdır.

Yaşama geçmemesinin nedeni, önerinin ayaklarının havada olması değil, sınıfın içinde canlı-diri ilişkilere sahip olmamasıdır. Bu nedenle DYK, hemen hiçbir yerde yaşama geçmemiş, yalnızca Kurtuluş taraftarı işçilerin kendilerini açığa vurmasına "yaramıştır". DİSK yeniden açılmadan önce hem dağınık işçi sendikalarını biraraya toparlayabilmek hem TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ'e giden DİSK üyelerini geri çekebilmek, hem de DİSK açıldığında, hareketsizliğini ortadan kaldırabilmek için yeni bir konfederasyon olarak (Demokratik İşçi Sendikaları Konfederasyonu) DİSK önermesinde bulunmuştur. DYK önermesi gibi, bu önerme de tutmamıştır.

Geçmişle ilişkileri konusuna dönülürse, hem kadro kaynağı, hem de anti-faşist mücadele yürütebilme konusunda Devrimci Yol geleneğiyle aynı çizgiyi izlemişlerdir. KSD'de çıkan tek yazıda, denilmektedir ki "Bir yandan hareketin (öğrenci gençlik hareketinin) sürekli bir kadro kaynağı teşkil etmesi, diğer yandan da anti-faşist mücadelede önemli bir güç olması... İşte bu iki yönlü özellik, öğrenci gençlik içindeki mücadelemizin önemini de somutlaştırmaktadır."¹¹

Devrimci Yol tarafından, bizzat işçi sınıfı içindeki çalışmanın gereği olarak önerilen kadro kaynağı ve anti-faşist

mücadelede destek güç belirlemesi, Kurtuluş tarafından öğrenci gençlik kastedilerek, yapılmıştır. Bu da, parti-cephe kökenli olan bu iki geleneğin, her konuda olduğu gibi sendikalar ve kitle örgütleri konusunda da geçmişte birbirine yakın görüşler savunduğunun en iyi kanıtıdır. Fakat belirtmek gerekir ki Kurtuluş, bu konuda daha ileri giderek, "zaten, bu örgütlerin gerçek anlamda demokratik kitle örgütleri adını taşımaları ve görevlerini yerine getirmeleri... ancak bu örgütlerin yönetiminde sosyalistler olursa sözkonusu olabilir." ¹²

Aynı yazının birkaç sayfa öncesinde, üstü örtük bir biçimde dile getirdikleri, "devrimcilerin etkin olması" koşulunu, yazının akışında gizleme gereği duymayarak, "sosyalistlerin yönetimde olması" zorunluluğuna kadar götürebilmiştir.

Kurtuluş geleneğinin daha önceki literatüründe rastlanmayan bir tanımlamaya, Nisan 91'den itibaren yayınlanmaya başlayan SY Kurtuluş Dergisi'nde rastlamak olanaklıdır. "İşçi Hareketi ve Devrimci Sendikal Merkez" başlıklı yazıda, "Yılların baskı ve ezilmişliğine başkaldıran işçi hareketi, kendini sınıf olarak bağımsız bir şekilde ifade edebilmenin araçlarından yoksun. Komünist işçi partisine sahip değil. Daha da kötüsü, ekonomik mücadelesinin aracı olan bir devrimci sendikal merkeze sahip değil. Uzlaşmacı sarı TÜRK-İŞ'in etkisi altındadır. Sınıf ve kitle sendikacılığının elemanter unsurlarından biri olan tabanın söz ve karar sahibi ilkesine hayat veriyor. Bu yönelim, şimdilik tutarlı bir siyasal perspektiften yoksun olmasına karşın devrimci sendikal örgütlenmenin zeminini oluşturuyor. Devrimci sendikal konfederasyon yaratılması önerisi, işçi hareketi içinde giderek artan bir önem kazanıyor." ¹³

Devrimci sendikal merkez tanımlaması, bir dil sürçmesi değildir. 12 Eylül öncesinde, daha çok Arnavutluk çizgisini izleyen sol çevrelerin savundukları, "devrimci sendikal mu-

halefet"(DSM) tanımlamasına benzeyen bu ifade, Kurtuluş çevresince, TÜRK-İŞ'e karşı oluşabilecek yeni alternatifin adı olarak ortaya atılmış bilinçli bir tercihtir. "Sosyalist işçiler sendika yönetimine" belgisi gibi, devrimci sendikal merkez veya sendikal muhalefet grupları, yeni dönemde Kurtuluş geleneği tarafından daha sık bir biçimde dile getirilmeye başlanmıştır:

"Bugün gözardı etmememiz gereken bir diğer gerçeklik, sosyalist öncü işçilerin sendika yönetimlerine gelmeleri gerektiğidir. Gericici, sarı bütün sendikalar içinde çalışma yürütme bir gerekliliktir. Bu noktada, politika yürüten ittifaklar içine girerken, sendikal politikadan taviz verilmemeli, faydacı tutum takınılmamalıdır."¹⁴

Kurtuluş geleneğinin 12 Eylül'ün hemen öncesinde, Öncü Dergisi'nin çıkışıyla başlayan değişim süreci, birara kesintiye uğramış olsa da, teorik düzey itibarıyla yeni açılımlara ulaşmış bulunmaktadır. Bu geleneğin, sendikal harekete ilişkin geçmiş dönemden farklı olarak gündemine aldığı iki önemli nokta daha vardır. Bunlardan biri, sendikalarda "değişik milliyetlerden ve iki cinsten üyeler"in bulunduğu farkına varılması; diğeri de, farklı eğilimlerin kendilerini ifade edebilmelerini kolaylaştırmak amacıyla "nisbi temsil sistemi"nin benimsenmesidir.

E- Demokratik Merkezizciliği Muhafazakarca Savunmak

Bu iki konu üzerinde görüş belirtmeden önce değinilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Kurtuluş geleneği, sendikaların içine düştüğü krizden çıkabilmesinin yolunu, geleneksel sendikacılık anlayışından kopmak gerektiği fikrinde bulmaktadır. Buna rağmen üstüne gitmekten imtina ettiği bazı "tabu"lar bulunmaktadır. Sendikalarındaki tikanıklığa neden olan demokratik merkezizcilik, Kurtuluş geleneği açısından, üzerine gi-

dilemeyecek bir tabudur. Siyasal örgütlenmelerin işleyiş ilkesi olan demokratik merkeziyetçiliğin, kitlesel örgütlenmelerde de bir işleyiş ilkesi olmasını ısrarlı bir biçimde savunmaktadır. Kurtuluş'a göre, demokratik merkeziyetçiliğin hızla bürokratik merkeziyetçiliğe dönüşmesinin asıl nedeni, "Sendikalarda, kitle örgütlerinde, partilerde hep bu kavram kullanılagelmekle birlikte gerçekte işletilen genellikle bürokratik merkeziyetçiliktir."¹⁵ Hepsi bu!

Demokratik merkeziyetçiliğin niçin bürokratik merkeziyetçiliğe dönüştüğü konusunda dişe dokunur birşey söylemek ve bu ilkenin demokratik bir işleyişin önünü açabilmesi için hangi adımların atılması gerektiğini dile getirmek yerine, demokratik merkeziyetçiliği, sözcüğün tam anlamıyla muhafazakarca savunmak, Kurtuluş geleneğinin, yönünü tam olarak, yeniye dönemediğinin göstergesidir. Bu konuyla ilgili burada yeni bir tartışmaya girilmesine gerek yoktur. Bu konu üzerine tarafımdan yapılan araştırma kitaplaştırılıp, tartışmaya açılmıştı.¹⁶ Buna rağmen, şunları söylemek olanaklıdır. Dünya görüşleri aynı olan ve aynı hedefe ulaşmak için gönüllü olarak iradelerini biraraya getirenlerin örgütleri olan siyasal partilerde işleyiş ilkesi olarak demokratik merkeziyetçiliğin savunulması tartışma konumuzun dışındadır. Bürokratik ve militer devlet yapısına karşı mücadelede aynı programatik görüşü, bilinçlerinde açığa çıkaranların örgütlerinde demokratik merkeziyetçiliğin bir işleyiş ilkesi olarak yerinin olması doğal kabul edilebilir.

Ancak, "değişik siyasal eğilimlere, kültürel, ulusal, etnik vb. farklılıklara sahip işçiler"in ortak taleplerini gerçekleştirmek amacıyla oluşturdıkları kitlesel örgütlenmelerde bir parti di-

siplinini gerekli kılan demokratik merkezizetçiliği savunmak ve uygulanmasını istemek, ister istemez, bürokratik merkezizetçiliğe davetiye çıkarmaktır. Kurtuluş geleneğinin eskiyle yeninin arasında bir geçiş dönemi yaşadığı söylenebilir. Bir yandan demokratik merkezizetçiliği savunurken, doğrudan demokrasinin mekanizmalarının yaratılmasını önermektedir. Demokratik merkezizetçiliğin gerekliliğinin anlatıldığı yazının bir başka yerinde şunları görebiliriz:

"Sınıf ve kitle sendikacılığı, ekonomik mücadelesinde diğer sarı ve düzen sendikalarından ideolojik prespektifiyle ayrılırken iç işleyişinde de bir kopuşu gerçekleştirebilmelidir. Burjuva demokratik gelenekler yerine, proletarya demokrasisinin, doğrudan demokrasinin mekanizmaları yaratılmalıdır."¹⁶

Doğrudan demokrasinin mekanizması olarak demokratik merkezizetçilik önerilemez. Çünkü, doğrudan demokrasinin mekanizması, kesinlikle demokratik merkezizetçilik değildir. Doğrudan demokrasi, adı üstünde, kitlelerin kendileriyle ilgili kararlar sürecine doğrudan katılmalarına olanak tanıyan bir mekanizmaya denk düşer. Demokratik merkezizetçilikse iki tarih arasında yaşanan dönem boyunca, yönetim organlarına yetki tanımaktan ibaret olan bir demokrasi anlayışına sahiptir. "Kararların aşağıdan yukarıya alınıp, yukarıdan aşağıya uygulanması" olarak tanımlanan demokratik merkezizetçiliğin, genel kurul demokrasisi sayesinde nasıl bir yönetici elitini yarattığı yaşanan pratiklerden görmek olanaklıdır. Karar alma yetkisinin yöneticilere tanındığı mekanizmalarda doğrudan demokrasi uygulanamaz. Doğrudan demokrasinin araçları "işyeri meclisleri(konseyleri)"dir. Her işyerini temel örgütlenme birimi olarak ele alan işyeri meclisleri; o işyerindeki sorunlardan ülke düzeyinde yaşanan bütün sorunlara kadar, herşeyi tartışabilme ve bir karara varabilme yeteneğini gösterebilen ve doğrudan

demokrasiyi merkezine koyan tek örgütlenme modelidir. Böylece, sendikalar, üyeleri için bir hapishaneye dönüşmekten çıkabilirler. Yöneticilerin karar alma organları olmaktan çıkması ve üyelerin örgütlerine yabancılaşmasının ortadan kaldırılması da işyeri temelli örgütlenmeler aracılığıyla olanaklı hale gelebilir.

Sendikalarda ve diğer kitlesel örgütlenmelerde işleyiş ilkesi olarak demokratik merkeziyetçilik kavramını kabullenerek, doğrudan demokrasiyi savunmak olanaksızdır. Kitlesel örgütlenmelerin iç işleyişlerinde bürokratik olmayan mekanizmaların yaşam bulabilmesinin gerekliliğinden sözedilecekse bu kopuş, doğrudan demokrasiyi eksen alan mekanizmalar önermekle olanaklı olur. Hem, "marksizmde yeri var" denilerek, demokratik merkeziyetçilik gibi siyasal örgütlenmelerin işleyiş ilkesi olan kavramlar önerilecek hem de doğrudan demokrasi savunulacak; bu olanaksızdır ve en hafifinden geleneksel sendikacılık anlayışından kopmamak anlamına gelir.

Sendikalarda yaşanan krizlerin oluşumunda dış etkenlerin rolü, oldukça büyüktür. Bu araştırmanın başlarında, sendikal krizi etkileyen nedenlere değinildi. Ancak, sözkonusu dış etkenler kadar, bu kurumların kendi iç yapılarından kaynaklanan etkenlerin önemi de küçümsenemez. Ne acıdır ki, kitlelerin özörgütü olma durumunda bulunan sendikalar, üyelerine yabancılaşmış, birer devlet kurumu haline dönüşmüşlerdir. Sendikalar, üyelerini düzene entegre eden, üyeleri için birer hapishaneye dönüşen örgütler olmuşlardır. Bu nedenle sendikaları "devletin ideolojik aygıtları" içinde sayan bilim adamları vardır.¹⁷

Sendikaların "devletin ideolojik aygıtı" olmasından ve üyeleri için bir hapishane işlevi görmesinden dolayı, ça-

İşanların zorunlu olmadıkca, sendikal örgütlenmelere mey-letmedikleri de bilinmektedir. Öte yandan, sendikal örgütlen-meler aracılığıyla kendisi için mücadele edebilmenin yollarını bulamayan işçilerin, kapitalizmle en genel anlamıyla he-saplaşabilmesi de olanaksızdır.

Bunun bilincinde olarak denilebilir ki üyesini örgütüne yabancılaştıran ve sendikaları hapishaneye dönüştüren iç et-kenlerin başında, siyasal örgütlerin işleyiş ilkesi olarak kabul edilen demokratik merkeziyetçilik ilkesini sendikal örgütlen-melere, dikte ettirmek geliyor. Yönetim organlarının karar alma yetkisinin olması, seçimlerde demokratik mekanizmaların ya-şama geçirilememesi, "değişik milliyet"lerin ve iki cinsin ken-dini ifade etmesine olanak tanımayan bürokratik yapıların doğ-ması da diğer iç etkenler olarak ele alınmalıdır.

F- Nisbi Temsil Sisteminin Kabulü

Şimdi yeniden başa dönebiliriz. Kurtuluş geleneği, son dönemlerde sendikal harekete "içeriden" bakmaya başlamıştır. Bu "içeriden"lik, sendikal hareketin başına musallat olan ak-saklıkların görülmesine olanak tanımıştır. Bu aksaklıkların gi-derilmesi ve sendikaların demokratik bir yapı haline gelebilmesi için kimi önermelerde bulunduğu görülüyor. Bu durum, olumlu bir gelişme olarak kabul edilmelidir. Olumlu olarak bulduğum önermelerden biri, nisbi temsil sistemi; diğeri de "değişik mil-liyetlerin ve ezilen cinsin" varlıklarının sendikalarda da ta-nınması gerçeğidir.

Nisbi temsil sistemi konusunda, Kurtuluş geleneğinin görüşleri şöyledir:

"Nisbi temsil yöntemi; çoğulcu kavrayışın, örgütlenme ve düşündüğü doğrultuda kendisini ifade edebilme savunusunun söz olmaktan çıkarılarak, bilinçli bir davranış biçimi haline gel-

mesinin bilinen en iyi yoludur. Demokratik işleyişin sendikalarda bir yaşam biçimi haline gelmesinin, farklı düşünenlerin ortak bir program bağlayıcılığında, ortak hedeflere karşı birlikte karar alabilme ve birlikte iş yapabilme kültürünün ve geleneğinin oluşturulmasının önünü açar."¹⁸

Bu tanımlama, Kurtuluş geleneğinin, geleneksel sendikacılığın dar çerçevesinin sınırlarını zorladığını göstermektedir. En keskin ifadelerle dile getirilmiş de olsa geleneksel sendikacılık, üyelerini edilgin olmaktan çıkaran bir mekanizmaya sahip değildir. Sınıf ve kitle sendikacılığı kavramı, sınıfı en geniş kitlesiyle içinde barındırmayı ve sınıfsal çıkarları korumayı ilke edinen bir sendikacılık anlayışının dile getirilmesi olarak kullanılmaktadır. Ancak, diğer tanımlamalardan farklılığını koyabilmenin yolu, bizzat sendikal yapıların sorgulamasından geçmektedir. Bu nedenle Kurtuluş geleneğinin 1980'den önce literatüründe rastlanmayan sınıf ve kitle sendikacılığı kavramını kullanmış olması çok fazla bir şey ifade etmemesine rağmen, doğrudan demokrasi, nisbi temsil sistemi ve "değişik milliyetler" in tanımı, ezilen cinsin durumu gibi konuları sendikal alanda dile getirmek, önemli bir adımdır; geleneksel sendikacılıktan kopuşun ilk belirtileridir.

G- "Değişik Milliyetler" ve İki Cinsin Tanımı

Kurtuluş geleneğinin, geleneksel sendikacılıktan kopuşunun bir başka belirtisi de sendikaların milliyetsiz ve cinsiyetsiz insan topluluklarından oluşmadığı gerçeğini kavramış olmasıdır. Henüz, "değişik milliyetler" den işçilerin taleplerini dile getirebilecekleri ve sınıfının bütününe kapsayabilen bir önermeye sahip olamasalar da, sendikal örgütlenmelerle birlikte "değişik milliyet" kavramını kullanmış olmaları, önemli bir adım olarak kabul edilmelidir.

Bilindiği gibi, Kurtuluş, geleneksel sol çevreler içinde kadın sorununu, kamuoyu önünde, açıkca tartışabilen az sayıda çevrelerin başında gelmektedir. Geleneksel sol anlayışa göre şekillenmiş bir hareket olmasına rağmen yıllarca bağımsız kadın örgütlenmesi konusunda titizliğini dile getirmiştir. Bu haliyle neredeyse tek hareket olma özelliğine de sahip olan Kurtuluş, sendikalarda, kadınların kadınlıklarından kaynaklı sorunlarının gündeme getirilmesini sağlamak amacıyla "Kadın Komisyonları" önermektedir. SY Kurtuluş Dergisi'nde şöyle denilmektedir:

"Demokratik esaslar çerçevesinde örgütlenen sınıf sendikaları, tabanın çıkarlarını burjuvaziye karşı savunurken, bu tabanın değişik milliyetlerden gelen iki cinsten oluştuğu ve bu iki cinsin fiili çıkarları arasında farklılıklar olduğunun bilinci içerisinde, ezilen cinsin çıkarlarının gözardı edilmesine olanak vermeyecek demokratik mekanizmaların(kadınlardan oluşan kadın komisyonları gibi) oluşturulmasını zorunlu kılar."¹⁹

Esasında, "değişik milliyetlerden gelen iki cinsin" varlığının tanınması konusunda mekanizmalar önerebilecek durumda olmamasına rağmen, Kurtuluş geleneğinin, konuyu gündemine almış olması, önemli bir yürüyüşün ilk adımı olarak kabul edilmelidir. Utangaç bir biçimde, kadınlara yönelik olarak komisyon önerisinde bulunsa da "değişik milliyetler"e yönelik herhangi bir mekanizma önermemesi, dikkat çekicidir.

Kadınların ve "değişik milliyetler"in sendikaların her kademesinde kendilerini ifade edebilmelerine olanak tanıyacak mekanizmalar yerine, yalnızca, "kadın komisyonu" önererek, ezilenlerin varlıklarını, diğerlerinin bilincinde açığa çıkartmak olanaklı değildir. Ancak, bilindiği gibi, "teorik çalışma, yalnızca pratik çalışmanın öne sürdüğü sorulara yanıt sağlar."²⁰

12 Eylül öncesinde ve 12 Eylül'ün ağır koşullarında, kadına mutfaktan bakan Kurtuluş geleneği, pratik sürecin önüne koyduğu sorunları yanıtlamak için arayışlara girmiştir. Bu süreç içinde, kadınların kadınlıklarından kaynaklanan sorunları olduğunu saptamıştır.

Artık, "kadın sorunu sosyalizmle çözülür" gibi hamasi laflar etmenin anlamsız olduğunu kavramıştır. Aynı sorun, "değişik milliyetler" gerçeği için de sözkonusudur. Kurtuluş geleneği, her halkın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi konusunda da duyarlı bir literatüre sahiptir. Bu nedenle demokrasi mücadelesinin önemli ilkelerinden biri olarak her zaman "anti-şovenizm" konusunda ısrarlı olmuştur. Ancak, "anti-şovenizm" perspektifiyle kitlelerin kendi kökeninden olmayan başka halkları, bütün haklarıyla tanıyabilmesi olanaksızdır. Üstelik, "anti-şovenizm" tutumu, günümüz koşullarında gelişen şovenizmin etkisiyle hiçe indirgenmiştir. Artık, sendikalarda, şovenizm dalgasının önüne geçilebilmesinin yolu, "anti-şovenist" olmanın ötesinde bir yerlerde aranmalıdır. Sendikal hareket içinde, soruna, genel olarak ezilenlerin tümünü kapsayacak kota perspektifiyle bakmak, yerinde olur. Kota hakkı, sınıfın kendi içinde "değişik milliyetler" bulunduğunu kabul etmesi ve bunu bilinçlerde açığa çıkartmasına yarar. Kota önermesi, sınıf hareketini bölüp zayıflatmaz; tam tersine, "değişik milliyetler"den halkları, enternasyonal bir bilinçle biraraya getirdiği için sermaye karşısında daha da güçlü bir konuma ulaştırır.

Türk solunun yüzyılın başından bu yana taşıyıp getirdiği gelenekleri vardır. Bu geleneklerin kimisi varlığını sürdürmekte, kimisi de unutulup gitmektedir. Türk solunun geleneksel-leştirdiği tutumlardan bazılarının aşılması, bazılarının da daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Aşılması gereken geleneklerin

başında, kendi sağındaki güçlerden medet umma ve kendisini sınıfın yerine ikame etme tutumları bulunmaktadır. Bu ikisinden ilki, 20 yıllık bir tartışma süreci yaşamış ve doyum noktasına ulaşmıştır. İkamecilik tutumuysa 12 Eylül'den sonra tartışma gündemine getirilmiş ve henüz gündemden inebilmiş değildir.

Öte yandan geliştirilmesi gereken gelenekler de vardır. Türk solunun el yordamıyla geliştirdiği bu geleneklerin daha sonraki süreçte unutulmaya terkedilmiş olması, onların yeniden diriltilmesinin önünde engel değildir. Geliştirilmesi gereken geleneklerin başındaysa çok uluslu ve çok halklı Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Balkanlar'da geliştirilen İşçi Kulübü örgütlenmesi gelmektedir. İşçi Kulüpleri, kültürleri, gelenekleri farklılıklar arzeden dört ayrı halkı kapsayan bir örgütlenmedir. Milliyetçilik dalgasının en yüksek noktasında olduğu bir dönemde, Yunan, Bulgar, Türk ve Yahudi işçilerin tümünü kapsayan İşçi Kulübü²¹ örgütlenmesi, ayrıca her halkın kendi dilinde yayın yapan bir de gazete çıkarmıştır. Kültürleri, gelenekleri ve yaşam tarzları itibariyle birbirinden farklılıklar arzeden halkların yaşadığı topraklarda, işçi sınıfının birliği, halklar arasında kardeşlik tohumları atabilmekle sağlanabilir. Bu da, farklılığı olanın, farkının üstünü örtmesiyle olabilecek bir iş değildir. Tam tersine, farklılıkların zenginlik olabileceğini bilinçlerde açığa çıkarabilecek, bir toplumsal bilinç geliştirmekte yarar vardır. Böylesine bir toplumsal bilinci geliştirebilecek mekanizmaların başında da "kota hakkı" önermesi gelmektedir.

Kurtuluş geleneğiyle ilgili bölümü noktalamak istiyorum. 12 Eylül öncesinde, "sosyalist işçiler sendika yönetimine" belgisini savunan Kurtuluş'un 12 Eylül sonrasında da bu belginin yanında "devrimci sendikal merkez" tezini ve sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışını savunduğu görülmektedir. Henüz yerli

yerine oturtamamışsa da "doğrudan demokrasi, değişik mil-
liyetler ve kadın sorunu"nun sendikalarda gündeme getirilmesi
de yeni dönemde, Kurtuluş geleneğinin olumlu özelliğidir.

İkinci Bölümün Dipnotları

- (1) Kurtuluş Sosyalist Dergi, S.13, s.23.
- (2) Agd, s.13, s.24.
- (3) Agd, s.13, s.23.
- (4) Agd, s.13, s.34
- (5) Sosyalizm Yolunda Kurtuluş Dergisi, S.6, s.14.
- (6) Öncü, S.5. Temmuz 1980.
- (7) SY Kurtuluş, S.6, s.14.
- (8) KSD, S.13, s.23.
- (9) KSD, S.13, s.13.
- (10) Öncü, S.13, s.16.
- (11) KSD, S.13, s.51.
- (12) Agd, S.13, s.23.
- (13) SY Kurtuluş, S.1, s.14.
- (14) Agd, S.20, s.14.
- (15) Agd, S.6, s.14.
- (16) Bkz. Y.Kemal Gökçe, Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri, Başak Y.,Ankara, 1993.
- (17) SY Kurtuluş, S.6, s.14.
- (18) L. Althusser, İdeoloji ve Devletin ideolojik Aygıtları, İletişim Y., İst. 1990.
- (19) SY Kurtuluş, S.15, s.17-18.
- (20) Agd, S.7, s.17.

Üçüncü Bölüm Parti Bayrağı Ve Özgürlük Dünyası : Sınıf Sendikacılığı ve Volan Kayışı Teorisi

A- Sendikal Politikalarda Muhafazakarlık

Parti Bayrağı ve Özgürlük Dünyası geleneği de Türk solu içinde ağırlığı olan önemli bir çevredir. 12 Eylül öncesinde bir ajitasyon gazetesi olarak Halkın Kurtuluşu'nu, politik-teorik yayın organı olarak da Parti Bayrağını çıkarmışlardır. Sendikalara ilişkin araştırma sırasında, 12 Eylül öncesine ilişkin olarak Parti Bayrağını, 12 Eylül sonrasındaysa Özgürlük Dünyası Dergisini, eksen almış bulunuyorum.

Önce Çin Halk Cumhuriyeti'nin, daha sonra da Arnavutluk'un çizgisini sıkıca takip ettiği bilinen Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, incelediğimiz sol içinde, sınıfın kendiliğinden örgütlenmeleri konusunda, geçmişten günümüze dek hiçbir çizgi değişikliğine uğramamış bir gelenektir. Bir çok

alana ilişkin teorik çerçevesini değiştiren Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sendikalar sorununda, başından sonuna kadar Filip Kota'nın teorik temelini koyduğu tezlere sadık kalmıştır.

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin en belirgin özelliği, bağlı bulunduğu merkezlerin "devrimci mücadelenin merkezi" olarak kabul etmesidir. Bu merkezlerin bir süre sonra "reformist-revizyonist" ve hatta "karşı devrimci" olmasının fazla bir kıymeti harbiyesi yoktur. Bu nedenle Asya'nın güneyinde başlayan "devrimci" merkez, önce Balkanlar'a, sonra da Afrika'ya taşınmıştır. Bu çizgide şablonculuğun tipik özelliklerini bulabilmek olanaklıdır.

şablonculuk denilince, akla gelen iki akımdan biri olan Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin değişmeyen bir çizgisi vardır; teorik zeminini başından beri, şimdi tarih olan, Sovyetler Birliği üzerine kurmuştur. Önceleri, "ulu önder" olarak değerlendirilen Mao'nun Çin Halk Cumhuriyeti, Enver Hoca'nın Arnavutluk'u, şimdi revizyonizmin ve karşı devrimin boy attığı coğrafyalar konumuna ulaşmıştır. 12 Eylül'e, Enver Hoca'nın önderliğinde giren Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, "reel" sosyalizmin başına gelenlerden sonra, uluslararası sosyalist hareketin merkezini TİGRE'ye kaydırması bulunmaktadır. Türk sosyalist hareketinin Sovyetçi ve Çin-Arnavutluk'cu kanatları açısından yerleşmiş bir gelenek haline gelen, uluslararası planda, konjonktür gereği güçlü olan, bir partiyi merkez olarak belirleme tutumu, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin de tipik özelliklerindendir.

Uluslararası planda kendisini bağlı hissettiği merkezlerin tutumları değiştikçe, teorik zeminini de değiştiren Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sendikalara ilişkin tutumunda "istikrarlı" bir çizgi tutturmuştur. Dünyanın Parti Bayrağı der-

gisiyle bugünün Özgürlük Dünyası dergisinde, sendikalara ilişkin izlenen politikalarda, bir çizgi değişikliği sözkonusu değildir. İncelendiğinde görülecektir ki F. Kota'nın görüşleri, referans olarak her iki dönemde de kabul görmüştür.¹ Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sendikalarla parti ilişkisini bir "volan kayışı" rolüyle değerlendirmektedir:

"Sınıf sendikacılığı, işçi sendikalarının, işçi sınıfının dolaysız ekonomik mücadelesinin örgütleri olma yanında aynı zamanda sendikaların, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi ile siyasi mücadelesinin birleştirildiği örgütler olması gerektiğini savunur."² Parti ile sendikalar arasında bir bağ olması gerektiğini savunan Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, yukarıdaki ifadesini şununla bağlamaktadır:

"İşçi sendikalarının parti ile 'dolaysız bir ilişki' içinde olma zorunluluğu, kuşkusuz işçi sınıfının sendikalarının bütün üyelerinin aynı zamanda parti üyeleri olma zorunluluğunu getirmez."³ Ancak, bu satırlardan az önce de "... sınıf sendikacılığı, işçi sendikalarının her türden burjuva partisine yakınlığına 'şiddetle karşı' çıkarken, proletaryanın kendi partisine dolaysız bağımlılığını savunur."⁴ Aynı yazının içinde bir yerde, "sendikaların bütün üyelerinin parti üyesi olma zorunluluğu" yoktur; derken, bir başka yerinde de "proletaryanın partisine dolaysız bağımlılık"tan bahsetmektedir. Bir sendika, kendisini partiye dolaysız olarak bağımlı olduğunu kabul edecekse, buna rağmen işçilerin sözkonusu sendikaya üye olmayı kabulleneceklerini söyleyebilmek için saf olmaları gerekir. Gerçek yaşamdaysa bu tarz bir "saf"lığa hiç bir zaman yer yoktur. Bu nedenle "volan kayışı" rolü biçilen sendikaların farklı dünya görüşlerine sahip işçileri bağrında toplayıp, bir sendikaya bağımlılığını deklare etmesi, ancak sınıf hareketini bölmeye yarayabilir.

İşçi sınıfının ekonomik mücadelesiyle siyasi mücadelesini sendikaların yürütebileceğini iddia eden Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası, sınıf hareketinin sendikal mücadelesinin başarılı olabilmesi için parti çizgisini zorunlu olarak kabul etmek gerektiğini savunmaktadır. "Kısacası, sınıf sendikacılığının görevi; işçi sınıfı sendikalarının yönetim ve denetimlerini gaspetmiş olan faşist, revizyonist, reformist her türden karşı devrimci sendikal hareketi işçi sendikalarından tasfiye etmek ve işçi sınıfının ekonomik mücadelesi ile siyasi mücadelesini birleştirerek, işçi sınıfının birleşmiş bir güç olarak burjuvaziye karşı parti çizgisinde mücadeleye seferber etmektir."⁵

Üst üste yapılan alıntılardan da görülebileceği gibi Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, ekonomik mücadeleyle siyasi mücadelenin birleşebileceğini, sendikaların siyasal mücadele yürütülebileceğini savunmaktadır. Bu görüşlerine de dayanak olarak da Marks'ı göstermektedir. Marks'ın söylemiş olduğu, "sekiz saatlik iş günü mücadelesi politik bir mücadeledir." sözünden hareket ederek, sendikaların siyasal mücadeleyle ekonomik mücadeleyi birleştirip yürütülebileceğini iddia etmek, Marks'ı yanlış anlamaktır. Zira, işçi sınıfı, kendiliğinden mücadelesini yürütürken, önüne çıkan yasal/anayasal engelleri ortadan kaldırmak için de mücadele etmek durumundadır. Bu mücadele, demokrasi mücadelesi olarak kendisini dayatır.

Karıştırılan nokta da genellikle burası olmaktadır. Ekonomik mücadelenin nerede bitip, politik mücadelenin nerede başladığını kestirmek zor olduğu için, sol cenahta, bu iki mücadeleyi de sendikaların yürütebileceği şeklinde yanlış anlamalara yol açan bir tutum takınılmıştır. Ancak, gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta, eylemin ekonomik niteliğidir. Bu mücadelenin siyasal sistemde yapmış olduğu ufak tefek değişiklikleri, "artık günümüzdeki sınıflar arası mü-

cadele karmaşıklıkmıştır" tarzı bir gerekçeden yola çıkarak, sendikaların yalnızca ekonomik mücadele yürütmesine karşı çıkmak, en hafifinden Marks'ı yanlış anlamaktır.

B- Ekonomik Mücadele-Siyasi Mücadele İlişkisi ve Volan Kayışı Savı

Marks'tan bir aktarmayla konuya açıklık getirilebilir. "Öte yandan işçi sınıfının egemen sınıflar karşısına bir sınıf olarak çıkıp, onları sıkıştırdıkları her hareket apaçık bir politik harekettir. Örneğin belirli bir fabrikada hatta belirli bir sanayi dalında grevler aracılığıyla kapitalisti işgününü kısaltmaya zorlama girişimi katıksız bir ekonomik harekettir. Buna karşılık, 8 saatlik işgünü vb. bir kanunu çıkartmak için girilen her hareket, politik bir harekettir."⁶

Bu anlamda, ekonomik mücadele ile siyasi mücadelenin arasındaki ilişkiyi iyi saptamak gerekir. Bir dönemin sosyalist hareketi, Marks'ın yukarda bahsettiği, "politik hareket"leri sonal anlamda yürütülen politik mücadeleden farklılığını anlatmak için "demokratik mücadele" tanımlaması yapmıştır. Anımsanacağı gibi 12 Eylül öncesi sosyalist hareket tarafından, işçi sınıfının mücadele biçimlerini değerlendirirken, bir de "ekonomik-demokratik mücadele" kavramı kullanılmıştır. Bu kavram, ne kuş ne de devedir. Bir başka ifadeyle bu kavram, ne ekonomik mücadeleyi ne de politik mücadeleyi anlatabilir. Marks'ın sözlerini ne anlama geldiğini çözebilmek ve durumu kolaylaştırmak için kullanılan bu tanımlama, daha sonraki dönemde, "literatürde yeri yok" diye tedavülden kaldırılmıştır.

Bu kısa açıklamanın ardından şu söylenebilir. Ekonomik mücadele ile politik mücadelenin nerede başlayıp nerede bittiğini anlayabilmek için, her şeyden önce, ekonomik mücadeleyi en dar anlamıyla yani ücret mücadelesiyle sınırlı olarak de-

ğerlendirmek hatasından kurtulmak gerekmektedir. Nesnel olarak her örgütlenme, taleplerini savunmak noktasında gösterdiği ısrarlılık nedeniyle bir toplumsal düzeni zora sokabilir. Zora sokulmasına neden olan konu, küçük bir ücret artışı isteği de olabilir, örgütlenme hakkını elde etmek için başlatılmış bir dizi eylemliliğin ürünü de olabilir. Bu tarz bir eylemlilik, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin belirttiği gibi, sendikaların "ekonomik mücadeleyle siyasi mücadeleyi birleştirmesi" anlamına gelmez.

Herhangi bir ekonomik mücadele, sonuçları itibariyle politik bir havaya bürünebilir. Bir sendikal örgütlenmenin talep ve eylemleri düzenin sınırlarını zorlayabilir. Sonuçta düzen değişikliğine de yol açabilir; demokratik bir düzenleme yapımının önünü açabilir. Eylemin dolaylı sonuçları, eylemi gerçekleştiren sınıfın kendiliğinden örgütlenmelerine politik mücadeleyi yürütme işlevi yükleyemez. Sendikalar, doğrudan örgütledikleri eylemin dolaylı sonuçlarından kaçınamazlar. Sendikaların başarılı olabilmelerinin yolu da, gerektiği anlarda, bu tarz tavırlar alabilmesinde geçmektedir. Düzen tarafından kurulan tuzaklara düşmeden ve varlığının üyeleri için bir hapishaneye dönüşmesine izin vermeden eylem zeminini iyi tanımlayamayan bir sendikal örgütlenme, hiç kuşkusuz ki ya ekonomizmin dar kalıpları içine düşmekten ya da anarko sendikalizmin ufuksuzluğuna kapılmaktan kendisini alamaz.

C- Ekonomik-Politik Mücadele İlişkisi

Dikkat çekilmek istenen nokta, sendikaların, üyelerini siyasal iktidarın peşine takılmasını önlemekse, bunun önüne geçmenin biricik yolu, tabanda, taban demokrasisini eksen alan bir çalışma yürütmekten geçer. Üyelerin, örgütüne sahip çıkmasını istemek, ancak, sözkonusu örgütün, üyeler için ne kadar vaz-

geçilmez olduğunun bilinçlerde açığa çıkarılmasıyla olanaklıdır. Belirtmek gerekir ki böyle bir çalışma, tırnakla kuyu kazmaya benzer. Bilinçlerin etrafında örülen çeperlerin aşılabilmesi, sendikaların düzenin sübabı haline dönüşebilmesi ve üyeleri için hapishaneye dönüşmesinin önüne geçilmesi için tırnakla kuyu kazar gibi çalışmak gereklidir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için son yıllarda güncel mücadelenin ön saflarına geçmiş olan kamu çalışanlarının yürüttüğü mücadeleye bakılmalıdır. Kamu çalışanları, "grevli-toplu sözleşmeli sendika hakkı" talebi etrafında örgütlenmiş ve bu örgütlülükleri aracılığıyla kamuoyunun gündemine girmişlerdir. Bu mücadele, özü itibariyle daha iyi yaşama mücadelesi, yani ekonomik bir mücadeledir. Ancak, daha iyi yaşayabilmek için siyasal düzende bir değişikliğe gereksinme vardır. Çünkü, daha iyi yaşayabilmek için grevli-toplu sözleşmeli sendika hakkının gerçekleşmesi gerekmektedir. Böyle bir talep, gelip, düzen(yasal/anayasal) değişikliğini gerekli kılmaktadır. Özetle dolaylı sonuçları itibariyle bir politik mücadelenin içine girilmiş olunmaktadır. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin gözden kaçırdığı gerçeklik, işte burasıdır. Buna rağmen, "ekonomik mücadele ile siyasi mücadeleyi sendikaların yürütmesi" gibi bir gerekliliği savunmak, çok eleştirdikleri anarko-sendikalist eğilimlerin saflarında gelişmesine ön ayak olmak anlamına gelecektir.

Politik mücadele ile ekonomik mücadelenin, nerede sendikal hareketin alanına girebileceği, nerede siyasal örgütlenmelerin ilgi ve eylem alanına denk düşebileceği konusunda, yukarıdaki açıklamalardan sonra, şunlar söylenebilir. Düzeni küçük değişikliklere uğratabilecek politik hareketler, sendikaların doğrudan örgütledikleri ekonomik mücadelenin, dolaylı sonuçları olarak gündeme gelmektedirler. Kısmi politik mü-

cadelenin, sendikal örgütler tarafından programlanan ekonomik mücadeleyle çakışması, sendikaların yürüteceği mücadeleyi, politik mücadele sınırlarına kadar genişletmez. Bu sadece bir yanılsamadan ibarettir. Ancak, "yönetenlerin eskisi gibi yönetemez, yönetilenlerin de eskisi gibi yönetilmek istemedikleri" bir toplumsal bilinç dönüşümü için yürütülen mücadele, politik mücadeledir ve bu mücadeleyi de, doğal olarak, politik örgütlenmeler yürütür.

Ekonomik mücadele örgütleri olan sendikaların, mücadelelerinin dolaylı sonuçları olan kısmi politik mücadelesini değerlendirirken; "sol" bir tutum içine giren Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sendikalarla siyasal partiler arasında kurulması gereken ilişkiler konusunda da "sol" bir tutum içindedirler. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğine göre, sendikal örgütlenmeler, siyasal partilere "dolaysız bağımlı" olmalıdır.

Öncelikle bir noktanın altı çizilmelidir. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, çoğulcu örgütlenmeye karşı çıkar. Sosyalizmin işçi sınıfının dünya görüşü olduğu geleneksel değerlendirmesinden yola çıkıp, "her sınıfa bir parti" anlayışını eksenine yerleştirir. Bu nedenle kendi sosyalizm anlayışıyla uyuşmayan diğer sosyalizm anlayışlarına ilişkin, toptancı denebilecek bir değerlendirme biçimi vardır. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğine göre, bir sendika ya partiye bağımlılığını ilan edecek; böylece "sınıf sendikası" olmaya hak kazanacak ya da karşı devrimin etkisinde kurtulamayacaktır.

Şu tanımlama çarpıcıdır:

"Kısacası, sınıf sendikacılığının görevi; işçi sınıfı sendikalarının yönetim ve denetimlerini gaspetmiş olan faşist, revizyonist, reformist her türden karşı devrimci sendikal hareketi işçi sınıfı sendikalarından tasfiye etmek ve işçi sınıfının eko-

nomik mücadelesi ile siyasi mücadelesini birleştirerek, işçi sınıfını birleşmiş bir güç olarak burjuvaziye karşı parti çizgisinde mücadeleye seferber etmektir." 7

Bu alıntıdan da görülebileceği gibi, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, kendisinin dışında duran her sendikal örgütlenmeyi en hafifinden, "revizyonist-reformist" olarak, ardından da "her türlü karşı devrimci hareket" olarak tanımlamaktadır. Böyle olunca, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği dışında, "devrimci-komunist" kalmamaktadır.

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin kendisi dışındaki bütün oluşumları, bir kalemde karşı devrimin saflarına atabilme tutumunu bir kenara bırakalım. şu, parti ile sendika arasında zorunlu olan 'dolaysız bağ' sorunsalına gelelim. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, parti ile sendika arasındaki ilişkinin dolaysız olması gerektiğini ifade etmektedir. Ters durumda sendikaların yürüttüğü mücadelede başarılı olmayacağı iddia edilmektedir.

Bir an için bu iddianın doğru olduğunu kabul edelim. 1973'te, Toplumsal İlerleme geleneğinin yurt içinde siyasal faaliyet kararı almasından sonra, DİSK-TKP arasında "dolaysız bir ilişki" kurulmuştur. Dönemin TKP'si de, kendisinin "işçi sınıfının utkan ve savaşkan temsilcisi" olarak değerlendirmekteydi. Bir sendikal merkezle bir politik merkez arasında kurulan bu "dolaysız ilişki" Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği tarafından kabul edilemez bir ilişkidir. Çünkü, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğine göre, onlar, "revizyonist-reformist, her türden karşı devrimci" oluşumlardır.

Bu değerlendirmenin türkcesi şudur; ya Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası'nın "uygundur" dediği bir partiyle "dolaysız ilişki" kurulmalı ve böylece "sınıf sendikası" olma payesine ula-

şılabilir ya da "ağızlarıyla kuş tutsalar" da "reformizmin, revizyonizmin ve her türden karşı devrimin" etkisinden kurulamaz.

Sık sık belirtildiği gibi, Türk marksistlerinin en önemli sorunlarından biri, marksist literatürü, oluştukları koşullardan koparıp ele alabilme geleneğini oluşturabilmeleridir. Aksi halde, her konuda, otuz ayrı teorik zeminin oluşması açıklanamaz. Bu gerçeğin bilincinde şu söylenebilir; Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği de, "sendikalarla parti arasında dolaysız bir ilişki olması" gerektiği iddiasına, marksist literatürde dayanak bulabilir. Konjonktürden koparılıp, günümüze monte edilen, "literatür dayanakları"nı bulabilmek, önemli olmaktan çıkmıştır. Artık önemli olan nokta, "referans" olarak bulunan ifadelerin hangi koşullarda, neyi anlatmak üzere söylendiğini bilebilmek ve günümüzle ilişkisini ona göre kurabilmektir.

Bu araştırma boyunca sıkça kullanılan bir başka önemli belirleme vardır. Bir kere daha aktarmak, zorunluluğundan dolayı sıkıcı olmaz. Lenin'in "diğer ülke yoldaşlarımızdan şunu istiyoruz; bizi çevirmeyin tercüme edin" uyarısı, bu açıdan çok önemlidir. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğince ısrarla savunulan, "dolaysız bir ilişki" tezi, bu uyarıyı dikkate almayan bir uyarıdır. Referansını da Lenin sonrası dönem dışında bulabilme olanağına sahip değildir.

Parti Bayrağı, tezine referans olması amacıyla Lenin'den şu alıntıyı yapmaktadır:

"Sendikalara, 'parti ile ilgili görüşlerine bakılmaksızın(...) mümkün olan en geniş işçi çevrelerinin katılması'(aLÇ) sağlanmalı, fakat bu örgütlerde sosyal demokratlar, parti grupları halinde teşekkül etmeli ve derinlemesine, sistematik faaliyet göstererek bu örgütlerle sosyal demokrat parti arasında en sıkı

bağların sağlanması için gayret göstermelidir."⁹ Lenin'den yaptığı bu alıntıyla parti ile sendika arasındaki "dolaysız bir ilişki" tezine dayanak bulduğuna inanan Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, bu ilişkiyi, "zorunluluk" haline dönüştürmüş bulunmaktadır.

D- Dolaysız İlişki Tezi

Lenin'in de dikkat çektiği nokta, kurum olarak parti ile sendika arasında bir ilişki kurulması değildir; sosyalistlerin, işçilerin bulunduğu her alanda, "parti grupları halinde teşekkül etmesi (ve derinlemesine, sistematik" bir faaliyet yürütebilmesidir. Böylece kurumlar arasında değil, ancak faaliyetler yoluyla "en sıkı bağların sağlanması" gerçekleşebilir. En genel ve bilinen anlamıyla sosyalistler, işçi hareketinin kendiliğinden seyrine müdahale ederek, kendisi için bir sınıf olması amacıyla ısrarlı bir mücadele yürütürler. Bu amaçla, işyerlerinde, fabrikalarda, "derinlemesine, sistematik bir faaliyet" yürütmesi öngörülür. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğiye bunu sendikalarla parti arasında kurulması zorunlu "dolaysız bir ilişki" derekesine düşürmektedir.

Lenin'in ifadelerini deforme eden bu anlayışın, 3. Enternasyonal'in Lenin sonrası dönemlerinde, kendisini destekleyecek çok sayıda karar bulabilmesi olanaklıdır.¹⁰ Ancak, burada da üzerinde durulmayan önemli bir ayrıntı vardır. 3. Enternasyonal'in kararlarının hangi dönemlerde ve niçin alındığı önemsizdir. 3. Enternasyonal'in hangi dönemde nasıl adımlar attığını bilebilmek için Sovyetler Birliği'nin izlediği politikalara bakmak gerekmektedir.

Ekim Devrimi'nin dünya ölçeğinde, bir coşku yarattığı bilinmektedir. Ekim Devrimi, uluslararası düzeyde emek dünyasının yönünün sosyalizme dönmesine yol açan önemli bir ta-

rihsel dönemektir. Devrimin ertesinde, yeni bir tartışma süreci başlamıştır. "Eski dünyada yeni bir kardelen olabilmeyi sürdürmek mi yoksa bütün dünyayı çiçeklere bezemek mi?" İşte Ekim sonrası döneminin yaşamsal sorunu budur.

Bu tartışmanın iki yanının şiddetli savunucuları da olmuştur. "Bir kardelen gibi kalmak" iddiasında olanlar, "dünyanın çiçeklere bezenebilmesi için kardelenin her koşulda korunması" fikrinde ısrarcı olurlarken; "tek çiçekle yaz gelmez" iddiasında olanlarsa "dünyanın hemen ve vakit geçirilmeden çiçeklerle bezetilebilmesi için harekete geçilmesi" görüşünün taraftarı olmuşlardır. Bu tartışmanın galibi kim olmuştur; tarih kimi haklı çıkarmıştır? Konumuzla doğrudan bir ilgisi olmadığı için bunun üzerinde uzun uzadıya durmaya gerek yoktur. Ancak, belirtmek gerekir ki Almanya'da, Macaristan'da, İtalya'da ve daha başka diğer ülkelerde güçlü oldukları halde sosyalistlerin iktidara uzanamamasının bir nedeni, kendi beceriksizlikleriye diğer önemli nedeni de, "kardelen"i korumak fikrinin, tartışma sürecinde fiilen üstün çıkmış olmasıdır. "Kardelen"i koruması fikrinin fiilen üstün gelmesi, işçi sınıfının baharının gecikmesine yol açtığı şeklindeki iddialarına da bir haklılık kazandırmıştır.

Uluslararası sosyalist hareketin devrimci kesimlerini içerisinde toparlayarak, sınıflar mücadelesinin uluslararası merkezi konumuna gelen 3. Enternasyonal, işte böyle bir ortamda, konjonktüre uygun kimi kararlar almıştır. Bu kararların konjonktürle ilişkisinin kurulmasının nedeni, koşulların değişmesine paralel olarak değişebilir kararlar olmasıdır. Konjonktürün değişmesinin izlenecek politikalarda değişikliğe gidilmesini zorunlu kıldığı doğrudur. Değişen koşullara uygun taktikler gündeme getirmek, bu açıdan doğrudur. Ancak, 3. Enternasyonal'in kararlarındaki değişikliklerin büyük bölümünün

Komjunkturle ilişkisini kurmak zordur. Örneğin, **Sovyetler Birliği'**nde NEP dönemi yaşanırken, sendikal politikalarda bir genişleme yaşanmıştır. Sendikalara ilişkin olarak, "Komunistlerin sendikalardan uzaklaşmasına karşı en acımasız mücadele verilmelidir. Böyle ülkelerde mücadele, 'sendikalara geri dönelim' sloganıyla sürdürülmelidir."⁹ denilmektedir. NEP, kamulaştırmada bir geri adım sayıldığı için, sendikal alanda da "birlikçi politikalar" izlenmesi öngörülmüştür. Öte yandan, Ekim Devrimi'nin yarattığı coşkunun da etkisiyle sendikalarda "Amsterdamcı" sendikalardan kopulması ve Kızıl Sendikalar içinde örgütlenilmesi öngörülmüştür. Kapitalist dünyaya ilişkin "Kızıl Sendikalar"da örgütlenme çağrısı yapıldığı dönemlerde, Sovyetler Birliği'ndeki işçi sınıfına ilişkin olarak da etkisi bugüne dek uzanan kararlar almışlardır. Sovyet işçisinin ekonomik mücadele yürütmesine karşı çıkmıştır. Bu konuda en çarpıcı ifadelerden biri şudur:

"İşçilerin kendi hükümetlerine karşı kendilerini korumaları sözkonusu olamaz. Bu tamamen yanlıştır. Bu yönetim organlarının yerine kendisini koymak olur. Bu, sol oportünist sapma, tek kişilik otoritenin sonu ve yönetim makamlarına müdahale demektir."¹¹

Bilindiği gibi bu tarz kararlar, işçi sınıfının "kendi hükümetine karşı kendisini koruması"nı engellemiş; süreç de sınıfın Sovyet organlarına yabancılaştırmasını peşinden getirmiştir. İşçi sınıfı, önce Sovyet organlarından, sonra da bütün kitlesel örgütlenmelerden uzaklaşmıştır. Bu tehlikeyi önceden gören Lenin ise şu uyarıda bulunmuştur:

"Devletimiz öyledir ki tamamen örgütlü proletarya kendisini ona karşı korumalıdır; eğer işçilerin devletimizi korumalarını bekliyorsak, işçi örgütlenmelerinden, işçilerin kendilerini kendi devletine karşı korumak için yararlanmalıyız."¹²

Bu nedenle 3. Enternasyonal kararlarını incelerken, tıpkı diğer literatürde olduğu gibi, hem taktik değişiklikleri, temel belirlenim olarak ele almaktan kaçınmak gereklidir hem de Kızıl Sendikalar önermesinin ardından bölünmüş bir hal alan işçi hareketini yeniden biraraya getirmek şeklindeki uyarılara dikkat etmek gerekmektedir. Özellikle, "parti ile sendikalar arasındaki dolaysız ilişki" tezini doğrulamadığı için "sendikalara geri dönün" çağrısını görmezlikten gelme tavrından vazgeçilmelidir. Kızıl Sendikalar tezinin yanlışlığı bir kaç kez 3. Enternasyonal'de kabul görmesine rağmen, "sosyalist anavatan"ı korumak için sınıf hareketinin geneline zarar veren tutumlar geliştirilmiştir. Gene de bu yanlışlardan dönülmesi için 3. Enternasyonal kongrelerinde çeşitli uyarılar yapılmıştır. Yapılan uyarılardan biri şöyledir:

"6. Sendikal hareketin bölünmüş olduğu yerlerde, nisbi temsil ve fikir mücadelesinin özgürlüğü temeli üzerinde bütün sendikaların katılacağı bir birleşme kongresi toplayarak sendikal hareketin birliğinin yeniden sağlanması için kitleler arasında sistemli bir çalışma sürdürülmelidir. Her doğrultudan işçinin sermayeye karşı ortak tavrını gerçekleştirmek amacıyla, bölünmüş sendikal hareketin birliğinin yeniden sağlanması sloganı, önümüzdeki dönemin merkezi sloganı olmalıdır." ¹³

E- Negatif Tanımlamalar Geleneği

Bütün bu aktarmalar, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin, parti ile sendika arasında kurulmasını uygun gördüğü "dolaysız bağ" tezinin geçersizliğini kanıtlamaktadır. Söz buraya gelmişken, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası çevresinin ilginç bir özelliğine daha değinmekte yarar vardır. Bu özellik, aslında yalnızca sözkonusu gelenekle sınırlı bir özellik değildir; 12 Eylül öncesi sosyalist solunun tipik özelliklerinden biri haline

gelir. Bu özellik, Türk solunun teoride ve pratikte negatif bir tutum takınmasını en iyi biçimde ifade eden özelliklerden biridir. Bir başka biçimde söylemek gerekirse, Türk solunun sosyalizm projesi, negatif tanımlamar üzerine kurulmuştur. Mücadele perspektifinin ekseninde, en genel tanımıyla kapitalizme karşı olmak düşüncesi oturmuştur. Kapitalizme karşı olduğunu açıklamak bile, oldukça ileri bir adımdır. Zira Türk solunun önemli bir bölümünün, negatif tanımlaması da demokrasi mücadelesinin sınırları olarak kabul edilebilecek olan "anti-empyalizm, anti-faşizm ve anti-şovenizm" çerçevesinde olmuştur.

Hiç kuşkusuz, içinde bulunulan toplumsal sisteme karşı olunmadan, onun insanı nesneleştiren özelliklerini saptayıp, ona karşı çıkmadan, yeni bir toplumsal proje geliştirmek olanaksızdır. Buna rağmen, "antici"liğin bittiği nokta belirlenememiştir. Kapitalizmin olumsuz sonuçlarına karşı çıkılırken, perspektiflerinin sınırı ortaya konulamamıştır.

En genel anlamda "antici" olan Türk solu, sendikal harekete ilişkin bakışında da "antici"dir. Bu tutumun yeni dönemde bir takım değişikliklere uğradığı söylenebilse de solun önemli bir bölümü, "antici" tutumunu sürdürdüğü görülmektedir. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği de, hem genel bakışı itibarıyla hem de sendikal perspektifi açısından "antici"dir. Örneğin, bir sendikal hareket projesi yoktur. Hareket noktasının merkezine, "faşist, reformist, revizyonist ve karşı devrimci sendikalar"a karşı olmayı koymuştur. "Antici" olma tezinden dolayı, işçi hareketine, kendileri gibi düşünmeyenlerin sendikalarda tasfiye edilmesini önermektedir. "Ve bu karşı devrimci akımlar işçi sınıfının sendikal hareketinden tasfiye edilmeden işçi sınıfının birliğinin ön şartı olan sendikal birlik gerçekleştirilemez."¹⁴

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin negatificilik olarak tanımlanan "antici" tutumunu, en iyi biçimde anlatan satırlarsa şunlardır:

"İşçi sınıfının sendikal eyleminin birliği ancak burjuvaziye, reformcu, revizyonist, faşist sendikacılığa ve sendika ağalığına karşı işçi sınıfının temel çıkarları uğruna yürüteceği kapsamlı bir mücadelenin ürünü olacaktır." ¹⁵

"Antici" tutumun, sosyalist hareketi, kapitalizme karşı sistemli bir ideolojik kampanya yürütmekten alıkoyduğu söylenebilir. Kapitalist sistemle bir hesaplaşma yaşanmadığı gibi, cılız da olsa yürütülen tartışmalar, kapitalizmin çizdiği zeminler üzerinde yürümüştür. Zaten, 12 Eylül öncesinin Türk solu, ideolojik mücadeleden, içe dönük mücadeleyi anlamıştır. Kitleleri cezbedebilecek alternatif önermelerde bulunulamamış, tartışmaları kendi zemini üzerine çekememiştir. 12 Eylül dönemine kadar kitleleri, "anti-faşizm" perspektifiyle örgütlediği için 12 Eylülcülerin ideolojik saldırılarıyla oluşturulduğu varsayılan örgütsel-teorik zeminler yıkılmıştır.

Yukarıda yazılanların ışığında, yeniden konuya dönülürse şu söylenebilir. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sendikalara ilişkin tezlerini "anticilik" üzerine kurmuştur. Bu geleneğe göre, sendikalar, ya sınıf işbirliğini reddeden bir tutum takınabilirler ya da işbirlikçi bir çizgi tuttururlar. "Anticilik" zemininde geliştirdiği sendikal perspektifinin doğal sonucu da, sendikaların, "partiden yana-partiye karşı" olarak ikiye ayrılmasıdır. Bir başka ifadeyle partiden yana olanları, "sınıf işbirliğini reddedenler", kendisini herhangi bir partiye bağlı hissetmeyenleri de, "sınıf işbirliğinden yana olanlar" olarak tanımlama eğilimi yaygındır. Bu konuda, marksist literatürdeki tek dayanakları da adı sık sık geçen Kızıl Sendikalar Federasyonu oluşumudur. Bunun pratik anlamı, sendikal ha-

reketin bölünmesidir. 12 Eylül öncesi gündeme getirilen küçük sendikalar, bu düşüncenin pratiğe yansımasıdır. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, F. Kota'nın teorik desteğiyle sınıf mücadelesinin "devrimci ilkelerini savunan bir sendikal örgütlenme"nin gerekli olduğunu savunan söz konusu geleneğin F. Kota'dan aktardığı şu satırlara bakmakta yarar bulunmaktadır:

"Kızıl Sendikalar Enternasyonalî programına ilk görev olarak kapitalist sistemin yıkılması ve sosyalizmin kurulmasını koydu. Örgütün kapıları, sınıf mücadelesinin devrimci ilkelerini kabul eden, işçilerin ekonomik talepler uğruna mücadelesini siyasi mücadeleye bağlayan ve Amsterdam Uluslararası Sendikalar Federasyonu tarafından temsil edilen reformcu hareketi teşhir için mücadele eden bütün sendikal kuruluşlara açtı. 3. Komünist Enternasyonal'in himayesinde ve doğrudan desteğiyle kurulan Kızıl Enternasyonal, Komünist Enternasyonal'e birlikte çalıştığını ve o'nun siyasi ve ideolojik önderliğini kabul ettiğini açıkça ilan ediyordu."¹⁶

Yukarıdaki satırlar, sendikal hareketin ortadan bölünmesini savunmaktadır. Nitekim, Kızıl Sendikalar Federasyonu ortaya çıktıktan sonra, çeşitli sol partiler, takındıkları tutuma paralel olarak, sendikaları, bağlı bulundukları üst örgütlenmelerden ayırmak için çaba sarfetmişlerdir. 3. Enternasyonal'i oluşturan siyasal partilerin, 2. Enternasyonal'den ayrılışlarının anlaşılır bir yanı vardır. Çünkü, sözkonusu Enternasyonal örgütlenmeler, politik örgütlenmelerdir ve dünyayı farklı yorumladıklarına inanarak, ayrı örgütlenmeye gitmişlerdir. Bir başka ifadeyle yürütülen politikayı beğenip beğenmemek bile ayrılmak için bir neden olarak ileri sürülebilir. Ancak, sözkonusu durum sendikaların başına gelince... Yapılan çağırının ne kadar da "sol" olduğu zannedilirse edilsin, sendikal

hareketi bölmüş ve gücünü zayıflatmıştır. İddia edilebilir ki bu tarz, "dışardan müdahale"ler, sendikal örgütlenmeleri, doğal kitlesinden uzaklaştırmıştır. Kabul edilir ki izlenen eylem çizgisi nedeniyle pratikte bir sendikal örgüt, bir politik örgütle eylemdeki tutumu nedeniyle paralelleşebilir. Yürüttüğü mücadele, yasal/anayasal düzen değişikliğine yol açabilir ve bu nedenden dolayı bir siyasal partiyle bir sendikal örgütün eylem programı örtüşebilir. Ancak, bir sendikal harekete, açıkca, bir siyasal partinin ideolojik, siyasal çizgisini izlemeyi önermek, sınıf hareketinin en geniş birliğini bölmeyi baştan kabul etmek anlamına gelir. Bu da "ustalar"a sıkıca bağlı olmakla övünen sözkonusu gelenek için başlı başına bir açmazdır.

F- Sınıf Sendikacılığının Alternatifi Teslimiyet mi?

Soruna bir başka açıdan yaklaşarak devam edelim. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin açık ve kesin sayılabilecek bir belirlemesi daha vardır. Bu geleneğe göre, sınıf sendikacılığı anlayışının dışında bir sendikal perspektifi savunmak uzlaşmacılıktır. Örneğin, şöyle denilmektedir:

"... işçi sınıfı içinde burjuvazinin ajanları olan sendika bürokrasisi ve her soydan burjuva sendikacılık akımı, ekonomik mücadelenin de baltalayıcısıdır. Onlar, işçi sınıfının ekonomik ve siyasal grevlerinin ve mücadelesinin yerine 'fabrika ve işyeri meclisleri'ni, 'işletme komisyonları'nı geçirerek, işçi sınıfını uyuşukluk ve uzlaşma içine itmeye çalışıyorlar."¹⁷

Bu satırlar, 12 Eylül öncesinde yazılmış değildir. Bu satırlar, F. Kota'dan aynen aktarılmış da değildir. Bu satırlar, 12 Eylül sonrasında yayınlanmaya başlanan Özgürlük Dünyası dergisinde yayınladığı yazıları gözden geçirerek, kitap haline getiren Ali Gündoğmuş'a aittir. Bu nedenle oldukça iddialı bir ifade olarak kabul etmek gerekiyor. Çünkü, her fırsatta 3. En-

ternasyonal'e bağılı olduklarını söylemeyi ihmal etmiyorlar. Ancak, 3. Enternasyonal'in kararları arasında "işyeri meclisleri" de bulunmaktadır. Buna rağmen, "işyeri meclisleri"nin, işçi sınıfını "uyuşukluk ve uzlaşma" içine iten bir önerme olduğunu söylemek için nesnellikten kopmuş olmak gerekmektedir.

Bir siyasal hareketin veya parti'nin teorik zemini, düşünce sistematığı vb. kendi içinde bir iç tutarlılığa sahip olur. Savunulan tezlerin sendikal harekete yaklaşımları açısından gerçek yaşamla bağıını kurup kuramadığı ayrıca tartışılabilir. Bizim yaptığımız da sendikal yaklaşımlarının gerçek yaşamla hangi oranda paralelleştğini ortaya koyabilmektir. Ancak, referans olarak aktarılan kaynakların, işimize yaramayan bölümlerini görmemek; işte bu bir tutarsızlık belirtisidir. Şimdi, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin, "uyuşukluk ve uzlaşma" yarattığını iddia ettiği "işyeri meclisleri" ile ilgili olarak 3. Enternasyonal'in almış olduğu karara bakalım:

"Çalışmanın ağırlık noktası kitleler arasındaki ve işyerlerindeki çalışmaya dayandırılmalıdır. Bundan, doğal olarak henüz kurulmamış bulundukları yerlerde işyeri meclislerinin kurulmasının zorunluluğu(abç) ve varolan işyeri meclislerindeki çalışmanın daha fazla devrimcileştirilmesi ve derinleştirilmesi gereği çıkar."¹⁸

3. Enternasyonal'in 5. Kongre kararlarından biri böyle. Özgürlük Dünyası'nın, bu kararı bilmemesi, görmemesi düşünülemez. Ancak, Türk solunun genelinde bulunan, "hayatı kendine uydur", tarzı düşünce, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinde de eğemendir. Gerçi hayat, kendisini, kendilerine uydurmak isteyenleri tarihin derinliklerine bırakmıştır. Fakat, gene de, hayatı kendisine uydurmak isteyenler, fiilen hep varolagelmışlerdir. Hayatı kendisine uydurmak isteyen "özelciler", her alanda olduğu gibi, sendikal hareket alanında da

karşımıza çıkmış bulunuyor. Öte yandan, hayat, kendi gerçeğini kavrayanlarıysa her zaman varetmiştir. Bu konuda en iyi örnek, kapitalizmdir. Kapitalizm, Che'nin de değindiği gibi, olaylardan ve olgulardan sosyalistlere oranla daha iyi bir biçimde dersler çıkarabilmiştir. Kapitalizmin, sosyalizme ve işçi hareketine karşı günümüzde sağlamış olduğu göreceli başarısında, olaylardan dersler çıkarmasının büyük payı vardır.

İşyeri meclisleri önermesinin, sınıflar mücadelesinin dinğin süren aşamalarında yaşama geçmesi, olanaklı olmayabilir, aksayabilir. Ancak, sosyalizm ve sınıfsız toplum mücadelesinde, işyeri meclisleri önermesi, bir hedef önerme olarak her zaman yerini korumalıdır. Çünkü, sınıfın aktivitesini en canlı biçimde ortaya koyabileceği mekanizmalar, işyeri meclisleridir. Bu nedenle Özgürlük Dünyası da, biraz da kendisinden önce, "işyeri meclisleri" önermesi yapılmasından ve başkalarına benzemek için farklı şeyler söylemek kaygısından kaynaklı olarak, işyeri meclislerini, uzlaşmacılığın aracı olarak değerlendirmektedir. Siyasi muarrızlarını, "uzlaşmacı ve uyuşuk" olarak suçlayabilmek için de referans kaynaklarını görmemezlikten gelmeyi tercih etmektedir.

G- Kitabı Bilgilere Sadakat

Burada bir noktayı belirtmekte yarar vardır. Okurun dikkatini çekmiş olabilir; Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği incelenirken, sık sık adı geçen bu iki dergiden ve başka kaynaklardan aktarmalar yapılmıştır. Bu tutum, yapılan araştırmanın selameti açısından zorunludur. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası perspektifinin iyi anlaşılabilmesi için sözkonusu çevrenin birbiriyle bağlantılı olarak söylediklerini aktarmak durumundayım. Böylece, yapılan yorumlarda ne kadar nesnellığe bağlı kalındığı da görülebilecektir. Parti Bayrağı-Özgürlük

Dünyası geleneğini anlatabilmek için bu gereklidir. Çünkü, söz-konusu gelenek, Türk solu içinde şabloncu olarak nitelenen bir çevredir ve düşünce sistemi, kitap özetleme mantığı üzerine kurulmuştur. Kitaplar özetlenerek, marksizmin kaynaklarına çok fazla "şadık" kalındığı sanılabilir. Ancak, böyle bir yöntemi benimseyenler, genellikle, büyük hatalar yapılmasına da zemin hazırlamış olurlar. Bu nedenle, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin sendikal perspektifini daha iyi anlayabilmek, bu perspektifin kendi içinde tutarlı olup olmadığına ilişkin bir kanıya varabilmek ve bağlılığıyla "övündüğü" sosyalizm anlayışıyla ilişkisini hangi düzeyde kurduğunu bilebilmek için sık sık alıntı yapmak bir zorunluluk halini almıştır.

Zorunlu olarak yapılan bu açıklamadan sonra, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin bir başka iddialı ifadesini buraya aktarmakta yarar vardır. Bu gelenek, kendisi dışındaki solu, kendisiyle benzer tanımlamalar kullanmış olsa da bir çırpıda karşı devrim saflarına atabilme cesaretini gösterebiliyor. Sendikal perspektifini, "sınıf sendikacılığı" olarak tanımlayanları bile, kendileri gibi sonuçlar çıkarmadığı için eleştiri yağmuruna tutabiliyor.¹⁹ Sendikal perspektifi kendisinininkine benzemeyenleriyse daha şiddetli sonuçlar bekliyor. Onları, burjuvaziyle ve karşı devrimle aynı saflarda değerlendirmekte hiç tereddüt etmediği görülmektedir. Bir alıntı daha yapalım:

"Emperyalist burjuvazinin 'hür sendikalar', reformcu, revizyonist ve küçük burjuva çevrelerde rağbet gören 'ekonomik-demokratik' mücadele ile sınırlı 'sınıf ve kitle sendikacılığı', emperyalist yeni dünya düzenin 'çağdaş sendikacılık' anlayışı ya da yeni moda 'japon sendikacılığı'nın işçi sınıfı saflarındaki etkisi 'sendikal hareketin' salt 'ekonomik hareket' olarak benimsenmesinden güç almaktadır."²⁰

Bu alıntıda iki nokta dikkat çekicidir. Birincisi, sosyalist solda görülen, kendi dışındaki herkesi bir kalemde karşı devrim saflarına yazma tutumudur. Bu tutum, 12 Eylül öncesinde sosyalist hareketin tipik özelliklerinden biri olmuştur. Ancak, yukarıdaki alıntı, 12 eylül'den sonra yayın yaşamına giren Özgürlük Dünyası'ndan aktarılmıştır. Demek ki Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği açısından, kendisi dışındaki sol, hala, "son tahlilde karşı devrimci"dir. Sözkonusu gelenek, hala monolitik partiyi savunur ve çoğulculuğa karşıdır. Kendisi dışındaki solu, en iyimser bir tanımlamayla "küçük burjuva devrimciliği"ne uygun görür. Kısacası geleneksel sol çizgide ısrarlıdır. Yukarıdaki satırların dikkat çeken en önemli iki noktasından biri budur.

Alıntıda, dikkat çeken ikinci nokta da Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin, tanımlamalarda çubuğun ucunu fazlasıyla bükmüş olmasıdır. Örneğin uzlaşmacılığa karşı çıkışı sırasında, sözcüğün tam anlamıyla ipin ucunu kaçırarak, "sınıf ve kitle sendikacılığı"nı savunanları, "emperyalist 'hür sendikalar'ı" ya da "yeni moda 'japon sendikacılığı'"nı, çekinmeden aynı kefeye koyabilmiştir.

H- Sınıf Sendikacılığı, Sınıf ve Kitle Sendikacılığından Farklı olarak Neyi Savunuyor?

Sınıf sendikacılığını savunanların sınıf ve kitle sendikacılığını savunanlardan farkı, yukarıdaki alıntıdan sonra, merak edilmeye değer kadar bir öneme sahip olmuştur. Bu iki perspektifin, sendikal yaklaşımları itibariyle birbirlerinden uzak durduğu iddia edilse de, karşı devrim saflarına itilecek kadar farklılıklar var mı? Bu merakı gidermek için çarpıcı bir örnek verilebilir. "Sınıf sendikacılığı"nı savunan Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin ilkeleriyle "sınıf ve kitle sen-

dikacılığı"nı savunan ve son DİSK Kongresi'ne "devrimci demokrat platform" adıyla katılanların sendikal perspektiflerini ana başlıklarıyla karşılaştırmalı olarak aşağıya aktarmak ilginç olabilir.Önce Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin "sınıf sendikacılığı" anlayışının ilkelerini aktaralım. Bu geleneğin "sınıf sendikacılığı"nın ilkeleri başlıkları itibariyle şöyledir:

"a-) Sınıf sendikacılığı işçi sınıfının ekonomik taleplerinin tavizsiz savunucusudur. (...)

"b-) Sınıf sendikacılığı eyleminin merkezine kapitalizmi yıkma, sosyalizmi kurma ve komunizme varma görevini koyar.(...)

"c-) Sınıf sendikacılığı bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin en kararlı savaşçısıdır. (...)

"d-) Sınıf sendikacılığı işçi sendikalarının uluslararası birliği için mücadele eder.(...)

"e-) Sınıf sendikacılığı ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tavizsiz savunucusudur. (...)

"f-) Sınıf sendikacılığı, sendika ağalarına karşı mücadeleyi faşist, reformist ve revizyonist sendikacılığın işçi sendikalarından tasfiyesi temelinde ele alır.(...)

"g-) Sınıf sendikacılığı işçi sendikalarında sendikal demokrasi için mücadele eder.(...)

"h-) Sınıf sendikacılığı işçi sınıfının birliğinin gerçek savunucusudur.(...)"²¹

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin, sendikalara yönelik olarak önerdiği, "sınıf sendikacılığı"nın ilkeleri böyle. Peki ya Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin hiç tereddütsüz bir biçimde, emperyalist yeni dünya düzeninin savunuların yanına yerleştirdiği, "sınıf ve kitle sendikacılığı" an-

layışını savunanların ilkeleri nelerdir? Şimdi de bunlara bakalım.

"DİSK, sendikal birlik ilkesine göre örgütlenir.(...)"

"DİSK gerçekçilik ilkesine göre örgütlenir.(...)"

"DİSK işçilerin söz ve karar sahibi olması ilkesine göre örgütlenir.(...)"

"DİSK işçi sınıfının birliği için mücadele eder.(...)"

"DİSK ulusal bağımsızlık için mücadele eder.(...)"

"DİSK demokrasi için mücadele eder.(...)"

"DİSK emperyalizme ve faşizme karşı mücadele eder.(...)"

"DİSK barış için mücadele eder.(...)"

"DİSK sosyalizm için mücadele eder.(...)"²²

Yukarıya aktarılan ilkeler, "sınıf sendikacılığı" anlayışını savunanlarla "sınıf ve kitle sendikacılığı" anlayışını savunanların sendikal perspektifinin özeti niteliğindedir. Görüldüğü gibi, her iki çevre de neredeyse sözcüğü sözcüğüne aynı şeyleri ilke haline getirmiş bulunmaktadır. Öyle ki sorun sadece adlandırmadan doğan bir karışıklıkmış gibi bile değerlendirilebilir.²³ Bütün bunlara bakılarak denilebilir ki sınıf ve kitle sendikacılığı"yla "sınıf sendikacılığı" arasında bir farklılık yoktur. Soruna, ortaya konulan ilkeler açısından bakıldığında, birilerinin başkalarını aldattığı bile düşünülebilir. Aldatma kavramının özneliği de gözönüne alındığında, kimin daha sahici olduğunu saptamak zorlaşır. Ancak, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, "volan kayışı" tezinden hareket ettiği için, "sol" bir tutum içine düşmüştür. Kendi "sol"culuğunu gizlemek

için de, işi "sınıf ve kitle sendikacılığı"nı savunanları, burjuva sendikal anlayışıyla özdeşleşmeye kadar vardırmıştır. Bu da, "son tahlilde", ekonomist bir bakış açısını taşıdıklarını göstermektedir.

Bütün bunlardan sonra, partinin "buyruğu"nu dinlemesini bir yasa haline getiren "sol" çizginin, kitlelerle neden temas kuramadığını başka yerlerde aranmaması gerektiği rahatlıkla söylenebilir. Gelenekşel kalıpların, dünü çıkmaza soktuğu, günü açıklamaya yetmediği ve geleceği kurtaramayacağı da artık kabul edilmelidir. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sınıfın sendikal hareketine ilişkin olarak sistemleştirdiği bakışının ne kadar "yukarıdan" olduğunu, günü açıklayamayan, geleceği kurtaramayan bir perspektifi bulunduğunu şu satırlarla göstermektedir:

"Ekonomik taleplerle ve kendi çevresiyle sınırlı bir mücadele, sadece kendiliğinden bilince ilişkindir. Ve sendika bilinciyle sınırlı kalır. Bu yapısıyla mücadele her zaman yozlaştırılmaya, yanlış hedeflere yöneltilmeye yatkındır."²⁴

I- Geleneksel Solun Genel Özelliği: İkamecilik

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin bir başka ilginç özelliği, herkesce kabul gören genel geçer ifadeleri kullanarak, yeni bir şey anlattığı izlenimini vermek istemesidir. Yukarıdaki satırlar da böyledir. İşçi sınıfının kendiliğinden bilincinin sendikal bilinç olduğunu, bu bilince dışardan müdahale edilmediği sürece de kendiliğindencilik kalıplarının kırılmayacağı, herkes tarafından kabul edilen genel bir ilkedir. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği de, işte böyle herkesce kabul edilebilir doğruları yazıp, kendi "doğru"larının gerekçesi yapmak istemektedir. Sosyalistlerin işçi sınıfına dışardan bilinç götürmek gibi bir tarihsel misyonu vardır. Genel olarak kabul

edilen bu anlayış, zaman zaman "ikameciliğin" de nedeni olmaktadır. Dışardan bilinç götürme anlayışı, kimi "sol" çevreler tarafından sendikalara siyasal misyon yüklemenin zemini olarak kullanılmaktadır. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinden yukarıya aktarılan cümleler, "ikameciliğe" böyle bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Sendikaların yalnızca "ekonomik mücadeleyle sınırlı olmaması" gerektiği tezini kanıtlamak için "kendiliğinden-kendisi için bilinç" ayrımına başvurmak, teori üzerinde hile yapmaktır.

Hiç kuşkusuz "hile" tanımlaması ağır bir tanımlamadır. Ancak, araştırma konusu olan siyasal çevrelere aynı uzaklıkta duran birisi açısından bilimsel zeminin gerektirdiğini yerine getirmekten başka yapacak bir şey yoktur. Bu söylenenlerin ışığında denilebilir ki sendikalar, kendiliğinden mücadelenin aracıdırlar ve kendisi için bilince ulaşmakta zemin oluştururlar. Kendiliğinden bilince ulaşmak, çok önemlidir; çünkü, kendiliğinden bilince ulaşılmadan, kendisi için sınıf olma bilincine ulaşmak asla olanaklı değildir. Bütün bunlardan sonra şu söylenebilir. Sendikalar, sınırları fabrikalarda veya işyerlerinde bitmeyen bir ekonomik mücadele aracıdırlar. Bu mücadeleyi yürütürlerken, dolaylı olarak, politik mücadelenin de içine girerler. Daha önce Marks'tan aktarılan "8 saatlik işgününün politik mücadele olduğu" şeklindeki sözlerinde olduğu gibi kısmi politik mücadelenin de dolaylı yürütücüsü konumundadır. Bu noktadan hareket edilerek, sendikaların ekonomik ve politik mücadeleyi doğrudan yürütebileceklerini söylemek, "sol" bir bakışın yansıması olur. Bu tutum, kendiliğinden mücadelenin de içini boşaltmaya ve böylece, bizzat işçiler açısından gereksiz görülmeye yol açar.

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sınıfın siyasal örgütlenmeleriyle sendikal örgütlenmesi arasında "dolaysız bir

ilişki" olması gerektiğini savunarak, sendikaların kitlelerle parti arasında bir "volan kayışı" olmasını iddia etmektedir. Bu nedenle partili sendikacılık anlayışının Türk solu içindeki en önemli temsilcisi konumundadır. Partili sendikacılık anlayışının, çeşitli vesilelerle iflas ettiği kanıtlanmış bulunmaktadır. Kaldı ki sorun, partili sendikacılığı kabul edip etmemekte de değildir. Zira, "Kızıl Sendikalar" formülasyonu, partili olmayı kabul eden sendikaların oluşturduğu bir enternasyonala da sahip olmuştur. Ancak, Kızıl Sendikalar Federasyonu örgütlendikten sonra, kitlelerin ekonomik ve bununla ilintili olarak politik mücadelesinin ivmesinde bir artış olmamıştır. Tam tersine, kitle mücadelesinin seyrinde bir düşüş görülmüştür.

Demek ki sendikal alanda yaşanan ivme düşüklüğünün nedenini başka bir yerde aramak gerekmektedir. Açıkça belirtmek gerekir ki diğer sendikal anlayışlardan farklı olarak sınıf sendikacılığı, kitlelerin aktivite kazanabilmesi için hiç bir şey önerememektedir. "Sınıf sendikacılığı" kitlelerin kendi kendilerini yönetme alışkanlığını kazanabileceği, düzenin sübabı olamayacak, kitleler için bir hapishaneye dönüşmeyecek bir örgütlenme modelinden çok uzaktır. Geleneksel olarak bugüne değin, söylene söylene içeriği boşaltılmış "usta"ların sözlerinin sınıfın sendikal hareketine aktif bir tutum kazandırabilmesinin olanaksızlığı ortaya çıkmıştır. Kaldı ki Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği, sınıfın kendisini ilgilendiren kararlara doğrudan katılabileceği biricik zeminler olan "İşyeri Meclisleri", ve "konseyler"i vb. örgütlenmeleri de "uzlaşmacılığın ve uyuşukluğun" merkezi olarak yorumlamaktadır. "Nisbi temsil ve fikir özgürlüğü temeli üzerinde" gelişebilecek yeni bir sendikal örgütlenmeye, yanlış hedefler gerekçesiyle karşı çıkan söz konusu gelenek, sınıfın kendiliğinden örgütlenmesini, siyasal örgütlenmenin herhangi bir parçası biçiminde değerlendirerek,

küçümseme eğilimini sürdürmektedir. Bu da, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği açısından, gelenek haline dönüşmüş, bir "sol"a savrulma belirtisidir. 1980'de yapılmış bir konferans kararından şu aktarmayı yaptığımızda "sol"a savrulmanın boyutları görülebilecektir:

"Ya acil talepler için mücadeleye ağırlık verilerek, devrim için mücadele, siyasi görevlerimiz unutuldu, kendiliğinden mücadeleye boyun eğerek ekonomizme düşüldü. Ya da acil talepler için mücadele, ekonomik teşhir, ajitasyon ve propaganda bir yana itilerek, soyut bir devrim propagandası yapıldı."²⁵

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin katılınabilecek yanları vardır. Yukarıdaki "konferans kararları" da bunlardan biridir. Gerçekten de sözkonusu geleneğin tarihi incelendiğinde, iki mücadele yöntemini diyalektik ilişkisi içinde ele alabilecek bir politik manevra yeteneği gösterilebilmiş dögildir. Ya ekonomik mücadelelerin rolü abartılmış ya da politik mücadelenin önceliğı, gereğinden fazla büyütölmüştür. Hele hele ekonomik mücadelenin başarıyla yürütölüp, onun sonucunda kazanılacak olan daha iyi koşullarda yaşama isteğı hep küçömsenmiştir.

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğı ile ilgili bölüm, burada tamamlanmıştır. Buraya kadar yapılan değerkendirmelerde görölmüştür ki, sözkonusu gelenek, işçi sınıfının kendiliğindenci örgütlerine, partiyle "dolaysız bir ilişki" kurması gerektiğini önermektedir. Monolitik bir sosyalizm anlayışını koruduğı için, kendisinin dışındaki siyasal eğilimleri de "son tahlilde karşı devrimci" olarak değerkendiren Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğı, sendikalardan kendi ilkelerini kabul etmelerini istemektedir. Kendisini sınıfın gerçek devrimci partisi olarak değerkendirdiğı için, işçi yığınlarını da otomatik bir biçimde kendi çizgisini izleyeceğini sanmaktadır. Dün,

bugün ve gelecek için ortaya koyduğu önermelerle, sınıfta yeni bir hareketlilik duygusu yaratamamış, sınıf hareketinin sendikal örgütlenmelerinin içine düşmüş olduğu krize yanıt olamamıştır. Burjuva ideolojik hegemonyasının güçlendiği bir tarihsel dönemde, işçilerin bir siyasal partiyle "dolaysız ilişki"ye girmesini beklemek, hayalden öte bir şey değildir. Kaldı ki işçi sınıfının "düşmanları" saflarında gösterdiği "reformcu ve revizyonist" eğilimlerle benzer ilkeleri savunduğu halde, kendisinin daha iyi şeyler yaptığını söyleyebilmek, ciddiyletli çelişen bir tutumdur.

Parti Bayrağı'ndan başlayıp, Özgürlük Dünyası'na kadar süren teorik zemini inceleme sürecinde, sözkonusu geleneğin sınıf hareketine yeni birşey önermediği, önerilenlerin, F. Kota'nın teorik arka planından kaynaklanan tezler olduğu ve bu tezlerin pratik tarafından tersyüz edildiği söylenebilir. Sonuç olarak yapılabilecek en önemli şeyin, klişelerden kurtulmak olduğu belirtilmelidir.

Üçüncü Bölümün Dipnotları

- (1) Lenin'den aktaran F. Kota, Dünya Sendikal Hareketinde İki Karşıt Çizgi, Evren Y., İst. 1977.
- (2) Ali Gündoğmuş, Sendikalar, Kitle Örgütleri ve Kitle Mücadelesi, Evrensel Basım Yayın, İst.1992.
- (3) F. Kota, Age.
- (4) Parti Bayrağı, S.10, s.11.
- (5) Agd, S.10, s.35.
- (6) Agd, S.10, s.35.
- (7) Agd, S.10, s.37.
- (8) Marks'tan akt. Y.Kemal Gökçe, Age. s.65.
- (9) Parti Bayrağı, S.10, s.7.

- (10) Agd, S.10, s.7.
- (11) 3. Enternasyonal, Belgeler, Belge Yayınları, s.80.
- (12) T. Cliff, Rusya'da Devlet Kapitalizni, Belge Yayınları, İst. 1992.
- (13) Age.
- (14) 3. Enternasyonal, Belgeler, Belge Yayınlar, s.80.
- (15) Parti Bayrağı, S.10, s.3.
- (16) Agd, S.10, s.31.
- (17) Ali Gündoğmuş, Age..
- (18) Belgeler, Belge Y. s.79.
- (19) Ali Gündoğmuş, Age. Emegın Bayrağı'na ilişkin olarak şunları söylüyor."Emegın Bayrağı ve kimi siyasi eğilimlerce savunulan DSI M (Devrimci Sendikal İşçi Muhalefeti) örgütlenmesi ise bu çevrelerin üstünde teori oluşturmaya çalıştıkları bu örgütlenme(...) Emegın Bayrağı, DSI M'in görevlerini sıralıyor.(...) ve yasalılıkta yeni bir adım daha atıyor.(...) S.117.
- (20) Ali Gündoğmuş, Age, s.12.
- (21) Parti Bayrağı, S.10.
- (22) Devrimci Demokrat Platform, 9. DİSK Genel Kurulu'na sunulan Bildirge.
- (23) Bkz. Y.Kemal Gökçe, Age. s.140.
Çetin Uygur, sınıf sendikacılığıyla sınıf ve kitle sendikacılığı arasındaki farklılığa ilişkin soruya şu yanıtı vermiştir: "İkisi de aynı şeyleri söylüyor. İlkelerini aynı biçimde ortaya koyuyorlar. Böyle bir tanımlamadan yola çıkarak, düşüncelerini galebe çalma gerekçesinden dolayı ayrı noktalara düşüyor olsalar gerek."
- (24) Parti Bayrağı, S.3, s.50.
- (25) Agd, S.10, s.40.

Dördüncü Bölüm TOPLUMSAL İLERLEME

GELENEĞİ:

Sınıf ve Kitle Sendikacılığından Çağdaş Sendikacılığa!

A- 70 Yıllık Geçmiş ve Toplumsal İlerleme Geleneği

Türk solu içinde "ilerlemeci" geleneğin ayrı bir yeri vardır. Türk solunun 70'li yıllara kadar gelen 50 yıllık geçmişi, en genel hatlarıyla Toplumsal İlerleme geleneğinin geçmiştir. 71'e damgasını vuran radikal sosyalistlerce "50 yıllık kendi sağından medet umma anlayışı" olarak tanımlanan Toplumsal İlerleme geleneği, ortaya çıkışından tarih oluşuna kadar geçen süre boyunca burjuvazinin "ilerici" kanadıyla işbirliği yollarını aramış; bununla ilgili teoriler geliştirmiştir. Bu etkinliklerinin sonucunda her zaman başarısız olmuş; gene de politik yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biri olarak siyasal tarihteki yerini almıştır.

Toplumsal İlerleme geleneği, tarihinin büyük bir bölümünü, aktif politik faaliyetten uzakta geçirmiştir. Zaman zaman aktif politik faaliyet yürütme kararı almış; bu dö-

nemlerde de siyasal iktidarın darbeleriyle karşı karşıya kalmıştır. 1926, 38, 49, operasyonları bunlardan akla ilk gelenleridir. Kuruluşunun hemen ardından, Sovyetler Birliği'nin de etkisiyle Kemalistlere politik destekler vermiştir. Buna rağmen, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulup, uluslararası boyutlarda tanınmasına paralel olarak, siyasal iktidarın fiziki saldırılarına uğramıştır. Söz konusu gelenek, Kemalistler tarafından köprülerin atıldığı o tarihten siyasal yaşama veda ettiği tarihe kadar, siyasal iktidarın ideolojik ve fiziki saldırılarına maruz kalmış ve bu saldırılar sırasında büyük kayıplar vermiş bir politik harekettir. 1926 yılında önderlerinin çok büyük bir bölümünü Karadeniz'de bir suikasta kurban verdikten sonra 1970'li yıllara kadar politik arenada kendisini gereği kadar hissettirebilmiş değildir. Bunun çok çeşitli nedenleri olduğu söylenebilir. 61 Anayasası'nın yarattığı görece rahat ortamda bile politik arenada kendisini gösteremeyen Toplumsal İlerleme geleneği, diğer sol tarafından, "mülteci" olarak tanımlanmıştır.

1973 Kongresiyle birlikte mültecilik yaşamına son vererek, Türkiye'de politik mücadele yapmaya karar veren bu geleneğin, sözkonusu dönemle birlikte iki önemli karar aldığı söylenebilir. Bu kararlardan biri, legal alanda yayın çıkarma kararıdır. Diğeri de bir işçi sınıfı partisinin, doğal olarak, yönünü işçi sınıfına dönmesi gerektiğinin bilincinde DİSK içinde, kendi siyasal çizgisini eğemen kılabilmek için bir çalışma başlatılması kararıdır. 1974'ten başlayarak, Toplumsal İlerleme çizgisinde yayın yapan çok sayıda dergi ve gazete olmuştur. Bu çalışma sırasında, sık sık atıfta bulunulacak olan ÜRÜN Dergisi, bunlardan birisidir.

DİSK'e yönelik çalışmalarını da kısa süre içinde sonuçlandırdıklarını söylemek olanaklıdır. Başından beri Toplumsal İlerleme geleneğinden olan İbrahim Güzelce ve arkadaşlarının, sendika yönetimlerinde bulunan ilericilerle

kurmuş oldukları olumlu diyalog, DİSK 5. Kongresi'nde sonuçlarını vermeye başlamıştır. Bu Kongre'de, Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler, DİSK Genel Başkanlığı'na, İbrahim Güzelce de Genel Sekreterliğe seçilmişlerdir.

Türkler ve Güzelce'nin DİSK'in bir ve iki numaralı koltuklarına oturmalarıyla birlikte, Türk sendikacılık hareketi yeni bir kavramla tanışmış bulunmaktadır. Bu tarihe kadar, sendikacılık hareketi, "sınıf sendikacılığı" veya "işbirlikçi, sarı, uzlaşmacı sendikacılık" olarak adlandırılırken, yeni dönemle birlikte DİSK'te "sınıf ve kitle sendikacılığı" anlayışı egemen kılınmıştır. Kavramın marksist literatürde bulunmaması nedeniyle uzun süre kabul edilmemesi dikkate alınırsa, Toplumsal İlerleme geleneğinin, yeni bir kavramı kullanmakta gösterdiği "cesaret"in boyutu daha da iyi anlaşılabilir.

İlginçtir; sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı kavramı, günümüzde, uluslararası sosyalist hareketin bölünmüş kanatlarından yana tavır almayanların sendikal perspektifini açıklamak amacıyla kullanılan bir kavram olmuştur. Parti-Cephe kökenli geleneklerin 12 Eylül'e kadar bu kavrama yönelik olarak ne bir savunuları vardır ne de bir eleştirileri... Adı geçen çevreler, daha çok, sözkonusu kavramı görmezlikten gelmek biçiminde bir yol izlemiştir.

B- Sendikacılıkta Fransız Ekolü

Bugün, kendisini, varlığından beri, uluslararası bir sosyalist merkezden uzak tutmakla övünen radikal sosyalist geleneklerin sendikal perspektiflerinin adı olan sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı, Türkler-Güzelce ekibinin DİSK'te yönetime gelmesine paralel olarak Fransa'dan "transfer edilmiş" bir anlayıştır. Toplumsal İlerleme geleneğinden olan Türkler-Güzelce ekibinin DİSK'e egemen olmasıyla birlikte, CGT(Fransız Genel

İşçiler Sendikası)'de çalışmış uzmanlar, DİSK'te görevlendirilmeye başlanmıştır. Fransa'dan gelen bu uzmanlar, beraberinde, "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramını Türkiye'ye getirmişlerdir. Türk sendikacılık hareketi de, patent hakkı CGT'ye ait olan "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramıyla böylece tanışmıştır. Ancak, söz konusu çevrelerin bugün sendikal perspektiflerini açıklamak için "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramını kullandıkları biliniyor.

Burada bir noktaya açıklık getirmek istiyorum. CGT'nin Türk sendikacılık hareketi içinde önemli bir yeri bulunmaktadır. 1970'li yıllar Türk solunun kitleselleştiği bir dönemdir. Bu dönem, işçi hareketinin gündemine taşınan sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışının orijini, CGT'ye aittir. Keza, Toplumsal İlerleme geleneğinin sendikal perspektifini tartışacağımız bu bölümde de görüleceği gibi "çağdaş sendikacılık" anlayışının da orijini CGT'ye aittir. "Çağdaş sendikacılık" anlayışının Türk sendikal hareketi içinde tartışılmaya başlandığı dönemin özelliği ise Türk solunun kitlesel dayanaklarının zayıflamış olmasıdır. Kitlesel ilişkilerin güçlü olduğu dönemde sendikal yaşama giren "sınıf ve kitle sendikacılığı", sınıflararası uzlaşmayı reddederken; tam tersine kitlesel ilişkilerin çeşitli nedenlerle zayıfladığı bir dönemde gündeme getirilen "çağdaş sendikacılık" anlayışıysa, sınıflararası işbirliğini zorunlu görmektedir. İnsanlığı bir kaç kez yok edebilecek kadar çok olan melanetlerin önüne geçmek için geliştirilen "toplumsal uzlaşma" teorileri, dayanak noktasıdır.

Yirmi yıllık arayla aynı çevre tarafından aynı coğrafyadan transfer edilen bu iki kavramın ilginç bir yanı daha bulunmaktadır. Toplumsal İlerleme geleneği, genel politik hattı itibariyle Sovyetçi bir çizgi izlemiştir. Sözcüğün tam anlamıyla Sovyetler'de yağmur yağsa Türkiye'de şemsiye ile gezilmesi de-

recesine kadar abartılmış bir yandaşlık sözkonusudur. Ancak, sendikal perspektifleri, genellikle Fransız Genel İşçi Sendikaları, CGT'den esinlenmiştir. Denilebilir ki ideolojide ve politikada Sovyetçi geleneklerin birebir takipçisi olan Toplumsal İlerleme geleneği, ekonomik mücadele perspektifini, Fransız işçi sınıfının gelenekleriyle şekillendirmiştir. Hiç kuşkusuz, CGT'nin de Sovyetçi bir çizgisi bulunmaktadır ve uluslararası ölçekte, Sovyetler Birliği'nin baş savunucularından biri haline gelmiş olan Dünya Sendikalar Federasyonu(DSF)nun sürükleyicilerinden biri de CGT'dir. Gene de Toplumsal İlerleme geleneğinin ideolojik ve politik hattı itibariyle "Doğu"ya olan yakınlığına karşılık, ekonomik mücadele çizgisi itibariyle "Batı"cı bir sendikadan etkilenmiş olması, belirtilmeden geçilemeyecek bir realitedir.

Bir başka ilginç nokta daha vardır ve burada belirtilmeden geçilmemelidir. Hem Toplumsal İlerleme geleneğinde, hem de Türk solunun diğer bölüntülerinde bulunan karakteristik bir özellik olan "görmek istemediğini yok say" anlayışı, sendikal perspektif tartışmalarında da kendini göstermektedir. Bunun en ilgi çekici örneği, sınıf ve kitle sendikacılığına ilişkin takınılan tutumda görülebilir.

Sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı, hem Toplumsal İlerleme geleneğinin inisiyatifinde yayınlanan Ürün Dergisi'nde hem de bu geleneğin DİSK'te egemen olmasıyla birlikte DİSK'İN SESİ Dergisi'nde, sık sık anlatılmıştır. Buna rağmen, sözkonusu kavram üzerine radikal sosyalist çevrelerden herhangi bir olumlu veya olumsuz değerlendirme yapılmamıştır. Dönem değişmiş; 12 Eylül darbesi gerçekleşmiş ve pratik politik yaşamda bir canlılık gözleendiği 1986 yıllardan itibaren sınıf ve kitle sendikacılığı kavramı, daha çok radikal sosyalist kesimlerin ilkesi haline gelmiştir.

Bu kez de Toplumsal İlerleme geleneği, daha önce bu kavramla hiç karşılaşmamış gibi davranmıştır. Sınıf ve kitle sendikacılığı kavramını bir kalemde unutan Toplumsal İlerleme geleneği, Sovyetler Birliği'nde izlenen ve Ekim Devrimi'nin hukuken sona ermesi açısından sonun başlangıcı kabul edilen Perestroika politikasına paralel olarak, sınıf kavramlarını "de-mode" bulmaya başlamıştır. Avrupa'da geliştirilen çağdaş sendikacılık anlayışını gündeme getirmiştir.

Bu bölüme başlarken belirtildi; Toplumsal İlerleme geleneği, tarihinin önemli bir dönemini burjuvazinin "ilerici" kanadıyla işbirliği yapmak için harcadığı enerjiyle doldurmuştur. 1920'lerde, Sovyetler Birliği ile genç Türkiye Cumhuriyeti arasında sağlanan olumlu anlaşmanın zemininde başlayan süreç, Toplumsal İlerleme geleneğinin şekillenmesinde büyük payı vardır. Söz konusu geleneğin her dönemi Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilişkisine göre şekillenmiştir. 1920'lerde başlayan işbirliği arama girişimleri, 1926'da ölümlere yol açmışsa da, devam etmiştir. 1930'lu yıllar ise önemli kadroların Kemalist iktidara kaptırıldığı yıllardır. Bilinen anlamıyla "Kadro" hareketi, CHP'nin, TKP'den transfer ettiği, bu kadrolar aracılığıyla geliştirilmiştir. Kaptırılan "kadro"lar , yeni bir geleneğin başlamasına da yol açmıştır. Bu gelenek, 1970'li yıllarda CHP'nin "ilerici" kanadıyla "ulusal demokratik cephe" girişimi içinde olunmasına yol açmıştır.

Kendi soluna karşı her zaman kapalı olan ve "goşist" sözcüğünü literatüründe eksik etmeyen Toplumsal İlerleme geleneği, kendi sağına yönelik olarak da kapılarını hep açık tutmuştur. Çubuğu biraz bükerek söyleyebiliriz ki açık duran kapıdan Toplumsal İlerleme geleneği çıkmış ve bu çıkış 1988'de başlayan legalleşme sürecinin sonucunda tamamlanmıştır. Artık bu gelenekten geriye sadece bir Vakıf kalmıştır. Kad-

rolarsa burjuva siyasal partilerin sosyal demokrat ve liberal kanatları arasında dağılmış bulunmaktadır.

C- Toplumsal İlerleme ve Sınıf ve Kitle Sendikacılığı

Toplumsal İlerleme geleneğinin sendikal perspektifi de politik seyrine benzer bir seyir izlemiştir. 70'li yıllara kadar genel geçer bir biçimde ifade ettiği sınıf sendikası kavramı, DISK yönetimine gelişlerine paralel olarak, sınıf ve kitle sendikacılığı kavramına dönüşmüştür. Bu dönemde sendikal perspektiflerinin savunusu, "...devrimci sendikacılığın en temel iki ilkesi vardır: Sınıf ve kitle sendikacılığı, tabi bunlara hemen sendikal demokrasiyi de eklemek gerekiyor."¹ biçiminde özetlenmiştir.

70'li yıllar boyunca ısrarla savunulan sınıf ve kitle sendikacılığı, uluslararası "reel" sosyalizmin yenilgi sürecinin somutlanmaya başlamasının tarihi olan Perestroika politikasıyla birlikte, yerini, çağdaş sendikacılık anlayışına bırakmış bulunmaktadır. Sınıfla parti ilişkisini değerlendirirken, sınıfın ekonomik mücadelesinin boyutlarını ifade ederken, geleneksel sol tutumlar içerisinde bulunan Toplumsal İlerleme çevresi, 90'lı yıllarda bu tarz ilişkilere en sağdan karşı çıkan bir politik tutum takınmıştır. Toplumsal İlerleme geleneğine göre artık dünya değişmiştir. 12 Eylül öncesi süreçte, sendikalarla partiler arasında kurulmasını uygun buldukları ilişkiler açısından, daha önce incelenen Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğiyle aynı ifadeleri kullanabilmiş olması ilginç bir tutum olarak görülebilir.

Toplumsal İlerleme geleneğinin geçmişinde, işçi sendikalarının burjuva partileriyle ilişkileri konusunda mutlak anlamda bağımsızlık ilkesi savunulurken, söz, kendisini, "işçi sınıfının partisi" olarak tanımlayanlara geldiğinde, sendikaların bağımsızlığı konusu, "göreceli" olmakta, "partinin politik hattı"

nı izleme zorunluluğu getirilmektedir. Ürün Dergisi, "Niçin sınıf sendikacılığı ilkesinden sözederken esas olarak burjuva partilerinden bağımsızlık ilkesinin altını çiziyoruz? -diyor ve ekliyor- Çünkü zararlı olan esas eğilim budur. Tehlikeli olan asıl eğilim, sendikal hareketi burjuva partilerinden birinin peşine takma eğilimidir."²

Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğiyle Toplumsal İlerleme geleneğinin parti-sendika ilişkileri konusunda birbirleriyle olan farklılığı, ilkinin kaba bir tarzda söylediği "dolsaysız ilişki" tezi, ikincisinde, biraz da inceltilerek kabul edilmesindeki farklılık kadardır. Toplumsal İlerleme geleneği, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışını ifade ederken de şunları söylemektedir:

"Kısaca, sınıf ve kitle sendikacılığı işçi sınıfımızın ekonomik, politik savaşlarının ateşi içinde gelişip güçlenmiştir, yaşama böyle geçmiştir."³

Her ikisi de Stalinci gelenekten geldikleri için "parti ile sendika" arasındaki ilişkiyi partinin önceliği ve egemenliği temelinde yaklaşıyorlar. Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğinin yaklaşımı, bir önceki bölümde incelenmişti; Ürün Dergisi de, "...işçi sınıfının bilimine ve hareketine derin bir bağlılık, barış, demokrasi ve özgürlük davasına bağlılık, örgüt yapısında, organlarında ve işlerinde bağımsızlık anlamına gelir."⁴ derken, aynı yaklaşımın farklı versiyonu olduğunu göstermiş olmaktadır.

Birbirlerini karşı devrim saflarında değerlendiren bu iki çevrenin birlik konusuna yaklaşımları dahil, sendikal alana ilişkin tahlillerinin birbirine çok benzemesinin, garipsenecek bir yanı yoktur. Çünkü, her iki eğilim de, aynı kökenden gelmektedir. Her ikisi de Stalin'in tartışılmaz lider olduğu Lenin

sonrası 3. Enternasyonal'inin takipçisi konumundadırlar. Toplumsal İlerleme geleneğinin diğerinden farkı, bu anlamda, biçimseldir. Çünkü, Toplumsal İlerleme geleneği pragmatik davranarak, Stalin'i öldüğü yerde bırakmış; kendisine yeni "tartışılmaz" liderler bulmuştur. Stalin'in ölümünden sonra işlerin "bozulduğu"na inanan Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneğiye sözkonusu gelenekten kopmadan, yeni lider "kült"leri yaratmış ve her seferinde bunlardan da vazgeçmek durumunda kalmıştır.

Bu iki gelenek, birbirlerini "maoculuk"la veya "sosyal-faşistlik"le suçlayarak, bulundukları alanlarda dışlamak isteseler de yaklaşımlarının merkezine aynı mantık oturmuştur. Hatta birbirlerini tanımlamak için kullandıkları sözcükler ayıklanırsa yazıların aynı kalemde çıktığı bile iddia edilebilir. örneğin Ürün Dergisi'ndeki şu satırlar çarpıcıdır:

"Aynı çağrıyı maocular ve goşistler de yapıyor. Onların anladığı birlik, işçi sınıfının politik hareketine, bu hareketin kitle örgütlerinde kendini duyuran, kabul ettiren doğru anlayışına, sağlıklı gelişimine karşı her türlü sapık anlayışın birliğidir. Sosyalistlerin görevi, bu "birlik" anlayışıyla ideolojik mücadele, bu çağrıyı yapanları teşhir ve tecrittir."⁵

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi "aynı" çağrıları, benzer sözlerle ifade etmelerine rağmen birbirlerini düşman olarak görmeye ve göstermeye devam etmişlerdir. Tabi, Toplumsal İlerleme geleneği açısından durum, daha da vahimdir. Zira, "maocular" olarak adlandırdığı çevrelerin teoriyle tanışıklık düzeyi dikkate alınırsa teoriyi kendinden menkul sayan Toplumsal İlerlemenin, takındığı öznel tutumu anlamak zorlaşır. Türk solunun teoriyle tanışıklığının çok eskilere gitmediği gözönüne getirildiğinde, Parti Bayrağı-Özgürlük Dünyası geleneği de bu realitenin dışında tutmak olanaklı olmaz. Bu nedenle "te-

oriyle tanışıklığı" zayıf olan bu geleneğin, Toplumsal İlerleme geleneğiyle aynı şeyleri söylemiş olduğunu farketmemiş olması anlaşılabilir.

Oysa Toplumsal İlerleme, uluslararası ilişkileri olan, politik yaşamının çoğu da yurtdışında geçen bir hareket olarak, durumu farketmiş olmalıdır. Zaten, "maocular ve goşistlerle aynı çağırıyor" yaptıklarını itiraf etmektedir de... "Aynı şeyler söylenmiş" olmasına rağmen, biraraya gelmeyi engellemenin ötesinde, niçin, "teşhir ve tecrit" amaçlanmıştır? Elinde, başkalarının kitleleri aldattığına dair bir ölçüm aleti mi vardır? Bütün bunlar, bir öznel tutumun abartılmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü, Toplumsal İlerleme geleneği, şablonculuğu ve dogmatizmi tarihinin derinliklerinden taşıyıp getiren, şablonculuk tutumuyla iz bırakmış bir harekettir. Sovyet-Çin(ve daha sonra Arnavutluk) çekişmesinin Türkiye'ye yansımından başka bir şey olmayan bu öznel tutum, sınıf hareketinin yükselen seyrinin, uluslararası "reel" sosyalizmin, bürokratik-hantal yapılarının kendi aralarında sürdürdüğü iç çekişmelere feda etmiş ve ortaya çıkan sorunlara çözüm aramaktan bağılı bulundukları merkezlerin kalıplarını Türk sendikacılık hareketine dikte ettirme yolunu seçmişlerdir. Bu tutumları da, işçi hareketinin yükselen ivmesinin bir süre sonra burjuva ideolojik saldırganlığın arasında geri çekilmesine göz yummaktan başka bir işe yaramamıştır.

Yeri gelmişken, Türk solunun bir geleneğine tekrar değinmekte yarar vardır. Bilindiği gibi Türk solu, burjuva ideolojisiyle hesaplaşmaktan hep kaçınmıştır. İdeolojik zeminin popüler ögesi, "bağımsızlık" ile sınırlı olmuştur. Türk solu, ideolojik mücadeleden, kendi içindeki çekişmeyi anlamıştır. Kimin hangi "usta"dan kendisine uygun sözleri bulup çıkardığı, bir çeşit çentik atma yarışı şeklinde gerçekleştirilen bir kaos söz-

konusudur. Buna ideolojik mücadele demek olanaklı değildir. Zira ideolojik mücadele, sistemin temellerine yönelik olarak kit-
lelerin zihinlerinde dönüşüm yapabilme ve gerçeklerin bi-
linçlerde açığa çıkartılabilmesi sürecidir. İdeolojik mücadeleyi
"ustalardan aktarılan cümleler"i önkoşul kabul ederek, sür-
dürmek, yanılmalara sürdürmek anlamına gelir. Nitekim,
burjuvazinin, sendikalara yönelik olarak sürdürdüğü, "bunlar da
para yiyor" suçlamaları, sosyalist hareketin ve işçi hareketinin
ideolojik zeminin bir vuruşta yıkılabilecek kadar zayıf ol-
duğunu kanıtlaması açısından çarpıcıdır.

Toplumsal İlerleme geleneği de ideolojik mücadelenin
okunu sola yöneltirken, sistemle hesaplaşma eğilimi içinde ol-
mamıştır. İdeolojik mücadeleyi, sosyalizan unsurlara yö-
neltmekten ibaret olarak değerlendiren Toplumsal İlerleme ge-
leneği, 1973 sonrası, elde etmiş olduğu başarıdan da etkilene-
rek, sınıfın gelişen hareketini politik bir hareket olarak ta-
nımlama tutumunu takınmıştır. Hiç kuşkusuz, DİSK içinde
elde ettiği başarının da böyle bir tutum takınmasında büyük
payı vardır.

D- Hangi Eylemler Politik?

"Grevler, daha çok toplu sözleşmelerde çıkan anlaş-
mazlıklardan iş saatlerinin indirilmesi, gündeliklerin artırılması
isteklerinden çıkıyor. Amu bu grevler açık, politik bir nitelik ta-
şımaktadır."(76) diyen Toplumsal İlerleme geleneği, kendisinin
inisiyatifinde gelişen grev ve direnişleri de politik bir hedefe
yönelik olarak değerlendirmiştir. Şu satırlara birlikte bakalım:

"(15-16) Haziran eyleminin hedefi açıkca 'sendikal ka-
zanımların' korunması idi. Bu nedenle esas olarak bu eylem eko-
nomik-demokratik nitelikli bir eylemdi. Fakat hükümetin bir

yasa tasarısına karşı yapılmış olmasından dolayı politik bir yön de taşıyordu.(...)DGM direnişi ise örgütlü ve planlı başlayıp süren, doğrudan doğruya politik bir hedefe yönelik ve daha geniş yığınların katıldığı bir eylemdi. Bilinç düzeyinin yükselişinin açık kanıtıydı."⁶

Her iki eylemi de DİSK gerçekleştirmiş olmasına ve her iki eylemin de sınıfın örgütlenme çabalarına engel oluşturan yasal düzenlemelere karşı gerçekleşmesine rağmen, birinde "politik yön de var"ken, diğerinin "doğrudan doğruya politik bir hedefe yönelik" olarak değerlendirilmesinin bir tek anlamı var. Öznellik!... 15-16 Haziran eyleminin gerçekleşmesine neden olan yasa tasarısının engellenmesi için DİSK'in günlerce kampanyalar yürüttüğünü, TİP sayesinde sesini parlamentoya taşıdığı bilinmektedir.⁷

Yasalaşmak üzere olan bir yasanın engellenmesi için so-kağa dökülen işçilerin eylemini, "ekonomik-demokratik" diye adlandırıp, gene bir başka yasanın, DGM yasasının, engellenmesi için DİSK tarafından planlanan eylemi de politik olarak adlandırmanın gerekçesi ne olabilir ki? Yoksa birincisine destek olan TİP'li milletvekili sayısı, ikincisine destek olan CHP'li milletvekili sayısından az oluşu mu? Her ikisi de işçi hareketinin gelişimini setlemeyi amaçlayan yasaların çıkmasını engellemek için gerçekleştirilmiş eylemlerdir. Söz konusu yasa tasarısı girişimleri, işçi sınıfını dolaylı da olsa boğma girişi olduğu için sınıfın kısmi politik mücadelesi sonucu geri adım atılmış girişimlerdir.

Birini diğerinden ayırıp ele almak, Türk solunun bir başka karakteristiğidir. Kendi yaptıklarını abartıp, başkalarının yaptığını görmezlikten gelme tutumu, Türk solunun bütün bölüntülerinin belirleyici özelliklerinden biridir. Toplumsal ilerleme de bu özellikten payına düşeni almış olmalı ki kendi

inisiyatifinde gerçekleşen eylemi, "doğrudan doğruya politik hedefe yönelik" eylem olarak değerlendirmiştir.

Burada dikkat çeken bir başka nokta daha vardır ki bu nokta, Toplumsal İlerleme geleneğinin, "maoculuk"la suçladığı çevrelerle bir kez daha ortaklaştığı görülebilecek noktadır. Bu nokta, sendikalara yüklenen misyonlar konusunda ne kadar da "aynılaştıkları"nı açığa çıkartan noktadır. Dönem, kitlesel muhalefetin yükseldiği dönemdir ve Türk solunun bütün bölüntüleri, en "keskin" ifadeler kullanarak, ne kadar "aktif" olduklarını kanıtlamak istemektedirler. Bu arada, diğerlerini de pasiflikle suçlama yarışı sürer. Sendikaların gerçekleştirdiği bir eylemi, "doğrudan doğruya politik bir eylem" olarak adlandırmak da böyle bir şeydir. Toplumsal İlerleme geleneği, kendi inisiyatifinde gelişen bu hareketi gereğinden fazla abartmıştır. Dönemin sol hareketlerinde bu tarz abartılar çok fazladır. Böylece kitlelerin kendilerine meyledeceğine ilişkin yaygın bir kanı vardır.⁸

Daha önce de anlatıldığı gibi sendikalar, ekonomik mücadele çerçevesinde, kendi faaliyetlerine engel olan yasal düzenlemelerin ortadan kaldırılması için bir mücadeleye girerler. Bu mücadelenin zeminini politik bir zemindir. Ancak, sendikalar, bu politik zemine dolaylı yoldan gelirler; doğrudan değil. Geleneksel solun muhafazakar temsilcileri konumunda olan "Sosyal faşistler"ın ve "maocu bozkurtlar"ın ortak kaderi de buymuş demek!

Toplumsal İlerleme geleneği, sendikal hareketle diğerlerine oranla daha tanışıktır. Bu geleneğin sendikal hareketle tanışıklığının en önemli faktörlerinden birinin DİSK ile kurduğu dirsek teması olduğu söylenebilir. DİSK'in pratiğiyle partinin çözümlemelerinin birbiriyle diyalektik bir ilişki içinde olması, bu nedenle beklenmektedir. Bunu belirtmenin nedeni, teoride

öngörülenlerin pratikte gerçekleşmemesi nedeniyle ayıklanma şansının en çok bu çevrede bulunuşudur. Olumsuz sonuçlanan pratiklerden yola çıkılarak, teorik öngörülerin istenmeyen yanlarının ayıklanabilmesi, bu nedenle olanaklıdır. Nitekim, Fransa'dan gelip, DİSK'te uzmanlık yapanların, beraberinde taşıyıp getirdikleri sendikal perspektiflerin işçi hareketinin gündemine girmesinde önemli işlevleri olmuştur. Kısacası, oluşturdukları teori, pratikte doğan gereksinmelere yanıt vermeyi amaçlamalıdır. Ancak, Türk solunda böyle bir tutum görülemez. Genellikle teori yazılmış, pratik politika da buna uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Sonuç, kitlelerle sosyalistlerin arasındaki açının daha da genişlemesine yol açmıştır.

Bu nedenle Toplumsal İlerleme geleneğinin yayın organlarında sendikal hareketin nasıl olması gerektiği konusunda fazla bir açıklama bulunmaz. Çünkü, bu konuda DİSK yönetimi ile birbirini tamamlayan çalışmalar yaptığı söylenebilir. Toplumsal İlerleme geleneğinin savunuculuğunu yapan Türkler-Güzelce ekibinden oluşan DİSK üst yönetimi, sendikal merkezli açıklamalar yaparken, ÜRÜN Dergisi de sendikal hareketle parti arasında kurulması öngörülen ilişkiler üzerine açıklamalar yapmış, teorik çözümlemelerde bulunmuştur.

DİSK ve Toplumsal İlerleme geleneği, paralel görüşler üretmişlerdir. DİSK'in Sesi ile Ürün Dergisi'nin birbirini tamamlayan açılımlarda bulunmasını şöyle örneklemek olanaklıdır. DİSK'in Sesi Dergisi'nde, "Sınıf sendikası, işçi sınıfının burjuvaziyle olan çatışmanın toplum yaşamının tüm kesimlerine yansıdığı gerçeğinden çıkarak, işkolu, işkolları, ekonomik sektörler ve politik, ideolojik yöneliş ve genel ülke ve dünya sorunlarından ayırmaz."⁹ denilirken, Ürün Dergisi'ndeysen "Durum böyle olunca sınıf sendikacılığı kapitalist toplumda

düzenin doğurduğu sonuçlara değil de, bu düzenin kendisine karşı mücadeleyi kapsar."¹⁰ ifadesi kullanılmaktadır.

DİSK'in Sesi'nin açıklamaları, sendikal hareket merkezli olurken, Ürün Dergisi, daha bir siyasal hareket merkezli yazılara yer vermiştir. Nitekim, siyasal hareket merkezli yazıldığı için de literatürün bugüne değin kullanıp geldiği, "sınıf sendikası" deyimini kullanmıştır. Bu aynı zamanda, geleneksel solun bütün özelliklerini üzerinde barındıran Toplumsal İlerleme çevresinin literatür konusundaki muhafazakarlığının da bir göstergesidir. Çünkü, aynı dönem, DİSK içinde sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışını savunan Toplumsal İlerleme, Ürün Dergisi'nde de şunları söylemektedir:

"Kitle sendikacılığı dediğimiz zaman ise, en geniş işçi kitlelerini tek tek görüşleri ne olursa olsun, ortak çıkarları doğrultusunda örgütlemeyi anlıyoruz."¹¹

E- Toplumsal İlerleme ve Mülteciliğe Geri Dönüş

12 Eylül darbesi, herşeyden önce ve herkesten çok sosyalist solun önünü kesmek, ilişkilerini koparmak, deyim yerindeyse "sudan çıkmış balığa çevirmek" gibi bir amacı vardır. Bu amacını büyük oranda gerçekleştirdiğini kabul etmek gerekmektedir. Darbe gerçekleştiğinde, Toplumsal İlerleme geleneği, önemli kitleli ilişkilerle sahiptir. İşçi hareketi içinde, öğretmen ve "memur" örgütlenmelerinde, üniversitelerde, aydınlarda ve diğer demokratik kitle örgütleri içinde ağırlığı olan politik bir çevredir. 12 Eylül darbesi, önce radikal sosyalist çevrelerden başlayarak, bütün solun kitleli ilişkiler zeminini dağıtmıştır. Toplumsal İlerleme geleneğinin ilişkilerini de tıpkı diğer sola yaptığı gibi tırpanlamayı hedefleyen 12 Eylülcüler, DİSK'e, Barış Derneği'ne, KÖY-KOOP'a, TÖB-DER'e, TKP'nin yan kuruluşu gibi çalışmış olmaktan dolayı çok sayıda dava

açmış, yüzlerce sendikacı, yazar, sanatçı ve bilim adamı cezaevlerine tıkmıştır.

Bir yandan kitlesel ilişkiler, bir yandan radyo-günlük gazete ve diğer süreli yayınlar, bir yandan da uluslararası ilişkilerdeki etkinliği, Toplumsal İlerleme geleneğini, Türk solunun önemli politik güçlerinden biri yapmıştır. Ancak, 1978 yılı, bütün sol gibi Toplumsal İlerleme geleneği için de kitlesel ilişkilerde tıkanmanın ve dolayısıyla gerilemenin başlangıç yılı olmuştur. 1978 yılı, aynı zamanda araştırmamıza konu olan diğer sol çevrelerde de bölünmelerin ve tıkanıklığın başlangıç yılıdır. Bu bölünmenin etkisiyle Toplumsal İlerlemenin okları, "maocular" kadar kendilerinden kopan çevrelere de yönelmiştir.

Bu ara bilgi, '78'de başlayıp, 12 Eylül ile doruk noktasına çıkan kitlesel ilişkilerdeki kopuşu belirtmek ve bu sürecin Toplumsal İlerleme açısından önemli bir dönüm noktası olduğunu ifade etmek için verilmiş bulunmaktadır. İdeolojik mücadelesini, birbirine yöneltmiş sosyalist hareketin farklı bölüntüleri, 78'den sonra kitlelerle bağlarının giderek kopması üzerine kafa yormamış, birbirleriyle uğraşmaya devam etmişlerdir. Araya giren 12 Eylül dönemi, birbirini "maoculuk", "sosyal-faşistlik", "goşistlik" veya "revizyonistlik"le suçlamalarını gerektirecek bir neden bırakmamıştır. Çünkü, birbirlerini böylesine sıfatlarla tanımlayanlar, birbirleri için tehlike olmaktan çıkmışlardır; varlıklarını korumak için çeşitli önlemler almanın yollarını araştırmaya girişmişlerdir. 1973'den önce tümüyle mülteci, 73'den sonra da bir ayağı "öbür" yakada olan Toplumsal İlerleme geleneği, 12 Eylül darbesiyle birlikte yeniden mülteci konumuna dönmüştür.

Bu yıllar, aynı zamanda sosyalist hareketin uluslararası boyutlarda gerilediği, kapitalist dünyanın ideolojik saldırılarının sonuç aldığı yıllardır. Uluslararası sermaye, sosyalizmin

"varolan uygulamaları"nın özgürlük getiremediğini daha kolay propaganda yapabilir duruma gelmiştir. Kitleler, hem özgürlüksüz hem de temel gıda maddelerinden yoksun yaşamayı daha fazla sürdüremeyeceklerini anlayarak, tepkilerini sokaklara dökmüştür. Sokağa taşan öfkeli kalabalıkların hem "duvar"ları hem de "duvar"larla korunan bürokratik iktidarları yıkmışlardır. Bu durum, Toplumsal İlerleme geleneği açısından çok önemli bir noktadır. Çünkü, kitlelerin bizzat kendileri, Toplumsal İlerleme geleneğinin toz kondurmak istemediği "reel" sosyalizmlerin yıkılmasında büyük rol oynamışlardır. Bu yıkılıştaki uluslararası sermayenin yıllardır sürdürdüğü karşı propagandanın etkisi, hiç kuşkusuz vardır. Ancak, bir propagandanın etkili olabilmesi için ona kaynaklık edecek bir maddi zeminin de bulunması gerekir. Ürün Dergisi'nin öve öve bitiremediği Çavuşeskular, kendisini destekleyen bir gösteri düzenletmesinin hemen ardından, galeyana gelen işçi yığınlarının şiddet eylemleri sonucu yıkılmıştır. Honecker'se tarihin garip cilvesi bu ya faşist cuntacıların Şili'sine sığınmıştır. Gorbaçov'a ise olup bitenleri açıklamanın dışında yapacak bir şey kalmamıştır.

"Reel" sosyalist ülkelerdeki bu gelişmeler, hiç kuşkusuz, Türk solu içinde en başta Toplumsal İlerleme geleneğini etkilemiştir. Çünkü, Moskova'dan yağın yağmurdan ıslanmamak için, İstanbul'da şemsiyeyle dolaşacak kadar Sovyetler Birliği'ne endekslenmiş bir gelenek olan Toplumsal İlerleme, bu gelişmelerden sonra "pusula"sını kaybetmiştir. Yaşananlar, bir süre için Toplumsal İlerleme geleneğinin bocalamasına yol açmıştır. Ancak, bir süre sonra, kendi başının çaresine bakmak zorunda olduğunu kavramış ve legalleşme çalışmalarını hızlandırmıştır. Legalleşme çalışmalarının başladığı tarihten sonra da Toplumsal İlerleme, geleneksel olarak taşıyıp getirdiği bütün tezlerle yönelik sistemli eleştiriler yöneltmiştir. Dünyanın

değiştirdiğini, değişen koşulların kapitalistler kadar işçi sınıfını da sorumlu davranmaya zorladığını, sınıflararası ilişki ve çelişkilerin yeni bir rotaya konulması gerektiğini savunur hale gelen Toplumsal İlerleme geleneği, sendikal perspektifinde de önemli değişimler yapmıştır.

F- Toplumsal İlerleme ve Çağdaş Sendikacılık

Toplumsal İlerleme geleneğine göre, 20. yüzyılı geride bırakmaya hazırlanan dünya, global sorunları, ekolojik dengeyi korunması, nükleer silahlanmanın varlığı, yeni bir savaşla birlikte yok olup gitme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sorunlar, öylesine karmaşık ve öylesine büyüktür ki bir sınıfının diğer sınıftan ayrı olarak, kendi sorunlarını öne çıkarması ve global sorunları görmezlikten gelmesi beklenemez. Çünkü, en küçük bir hata, insanlığı büyük acılara boğacaktır. Dünyanın böylesine önemli sorunlarla karşı karşıya olduğunu saptayan Toplumsal İlerleme geleneği, böyle bir realiteden, yanılmalardan güçlendirecek sonuçlar çıkarttığı görülüyor. Yanılmalardan yarar uman bir geleneğin, sendikal alanda da işbirliği ve toplumsal diyalog önermesi doğaldır. Toplumsal İlerleme geleneğinin sendikal alana ilişkin önermelerinin başında sınıflar arası uzlaşma ve toplumsal diyalog gelmektedir.

Anımsanacağı gibi, Toplumsal İlerleme geleneği, 12 Eylül'den önce, kağıt üzerinde de olsa uzlaşmacılığı reddetmişti. Sendikal anlayışları, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışıyla somutlaşmıştır. Bu amaçla Ürün Dergisi'nde, "Tabi kendimize sınıf sendikası diyorsak, devrimci sendikacılığın Türkiye'de en tutarlı temsilcisi olarak ortaya çıkıyorsa, bu, beraberinde sınıf uzlaşmacılığı gibi bir anlayışla da mücadele getiyor."¹² ifadelerini kullanan Toplumsal İlerleme geleneği, yeni dönemle birlikte adına "çağdaş sendikacılık"

denilen ve sınıflararası uzlaşmayı ve işbirliğini öneren bir sendikal perspektifi gündeme getirmiştir.

Toplumsal İlerleme geleneğinin sendikal perspektifi açısından önemli bir yeri olan CGT'nin lideri Henri Karasucki'nin belirttiği gibi, "Bir nükleer çatışmada ne yenen ne de yenilen olacaktır." ¹³ Bu iki nokta, Toplumsal İlerleme'nin yeni dönemde önerdiği sendikal perspektif açısından çok önemlidir. Toplumsal İlerleme, başlangıçta, sınıflararası uzlaşmayı şiddetle eleştirmesine karşın, Ekim'in coşkusunun bürokrasinin hantallığı içinde boğulmasından ve dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin tarihteki yerini almasından sonra, sorunu nükleer silahların korkunçluğu, ekolojik denge vb. noktalarda düğümlemiştir. Senaryo böyle yazılınca, bu korkunç uçurumun kenarından dönebilmenin tek yolunun toplumsal uzlaşma olduğu sonucuna ulaşılması da doğaldır.

Türk solunun legal kesiminde yer alan ve 12 Eylülcülerin hışmı nedeniyle yeraltına itilen TİP ile yıllarını mülteci olarak geçirmiş TKP'nin birleşip, legal alanda ortaya çıkmış olmaları, aynı zamanda 70 yıllık bir efsanenin de bitmesine neden olmuştur. Bütün ömrünü sözkonusu efsanenin politik projelerinin yaşama geçmesi için vermiş çok sayıda devrimci vardır. Bunlar, legalleşme çalışmalarının bir noktasından itibaren geriye birşey kalmadığını görmüş olmaları nedeniyle, kendilerini *azade saymışlar* ve hızlı bir biçimde bu gelenekten kopmuşlardır. Türk solu içinde tarihsel olarak en köklü geçmişe sahip bir hareketin, ömrü boyunca yönünü hep sağa döndürmesinden kaynaklı olarak, kadrolarının büyük kısmını da "kendi sağındaki güçlere" kaptırmıştır. Toplumsal İlerleme geleneğinden gelenlerin, önemli bir bölümünün, bugün, hem siyasal hem de sendikal alanda, sosyal demokrasiye bel bağlamış olması başka türlü açıklanamaz. Legalleşme çalışmalarının sonuçsuz kalmasının

ardından, edinmiş oldukları sağ kültürden dolayı sosyal demokrasiye doğru bir kayış olduğu gözlenmiştir.

Bu nedenle Toplumsal İlerleme'nin yeni dönemde, politik arenada bir takipçisi olduğunu söylemek zordur. Ancak, hem 12 Eylül öncesinde, sendikal yaşamdaki ağırlıkları hem de tarihteki yerlerini almış olsalar da, sendikal hareketin gündemine sokmuş bulundukları çağdaş sendikacılık kavramı nedeniyle araştırmanın içine dahil edilmiştir.

Sendikal hareketin gündemine Toplumsal İlerleme geleneği sayesinde girmiş bulunan çağdaş sendikacılık anlayışı, günümüzde sosyal demokratlarca savunulan bir anlayış halini almıştır. Çağdaş sendikacılık kavramının temelinde, toplumun tıkanmışlığı tezi yatmaktadır. Açıktır ki "Tıkanmış bir toplum, ekonomik ve toplumsal bir tıkanıklık anlamına gelir."¹⁴

Dünyanın değişmesi ve global sorunların öneminin artmış olması iddiası, başka bir iddianın da gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu iddiaya göre, toplumun çıkarlarıyla bireyin çıkarları arasında karşıtlık yoktur. Bu durumun farkında olan farklı toplumsal gruplar, aralarındaki çatışmalı ilişkileri azaltmış ve işbirliği eğiliminin güçlenmesinin önünü açmıştır. Buna göre günümüzde, çatışarak hak alma döneminin yerine, anlaşma yolunun açılması daha da önem kazanmıştır. Dünyayı, bir kaç defa yok edebilecek kadar nükleer silahın varlığı, bir çatışma anında bütün insanlığın yok olmasına neden olacaktır. Bu durum, bir gemide aynı yöne giden toplumsal güçlerin çatışma yerine, uzlaşmayı tercih etmelerinin daha rasyonel olduğunu göstermektedir.

Burjuva ideologlarının geliştirdiği işbirliği tezlerini, dönemde tutmaya yarayan bir başka etken de "reel" sosyalizmin yaşadıklarıdır. Kapitalizm, günümüzde, uluslararasılaşmakla

sınırlı kalmamış, sistemi tehdit etme potansiyelini içinde taşıyan ancak statükoyu korumanın dışında bir iş yapmayan "reel" sosyalizme karşı da her düzeyde bir galibiyet almıştır. İdeolojik yenilgisinin, fiziki yenilgiyle birlikte hezimetle dönüşmesine karşı bir şey yapamayan "reel" sosyalizmlerin yıkılması, iki uçlu dünyanın tek merkezden yönetilmesine yol açmış ve bu da işbirliği kavramını sürekli olarak gündeme getirmiştir. Kapitalist dünyanın yeni teknolojik gelişmeleri, üretim alanında kullanmaya başlamış olması, işin ve işgücünün niteliklerinde de değişimi işbirliği teorilerini güçlendiren bir başka faktördür.

G- "Reel" Sosyalizmin Çözülüşü ve Toplumsal İlerleme Geleneklerinin Sonu

Böyle bir ortamda, sendikaların konumu ne olmalıdır? Geleneksel sendikacılık anlayışının sorunları çözmeye yeterli olamayacağına inananlarca öne sürülen çağdaş sendikacılık bu soruya şu yanıtı vermektedir: Uluslararası ölçekte, işin niteliği değişmiş, işgücü farklılaşmış, teknoloji yoğun üretim gerçekleşmiş, işsizlik yoğunlaşmış, sanayileşme daralmış, spekülasyon alanının ağırlığı fazlalaşmış, kadın ve beyaz yakalı çalışanların oranı, mavi yakalılara oranla büyük artış göstermiş, standart dışı çalışma biçimi yaygınlaşmış, işgücünün esnekleştirilmesi gündeme getirilmiştir. Bütün bu olup bitenler, sendikaların işçi sınıfının bir bütün olarak temsil etme ve bu temsili de sistemle çatışarak gerçekleştirme olasılığını ortadan kaldırmıştır. Çağdaş sendikacılık kavramını Türkiye'ye taşıyan Toplumsal İlerleme geleneği, tarihsel ömrünü tamamladığı için bu alana ilişkin bayrağını sosyal demokratlara devretmiştir.

Bugün DISK yönetiminin önemli bir bölümü, sosyal demokrat sendikacılardan oluşmaktadır ve bu sendikacılar, sen-

dikal perspektiflerinin çağdaş sendikacılıkla malül olduğunu dile getirmektedir. Tarihsel olarak işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki ilişkiyi uzlaşma yoluyla çözme perspektifinden hareket eden sosyal demokrasinin, sendikal alandaki yaklaşımının en iyi bir biçimde ifadesi olan, çağdaş sendikacılık anlayışı da bu perspektife uygundur. Çağdaş sendikacılık, sınıflar arasında varolan çelişkilerin şiddetlendirilmesinde değil, işbirliği ve uyumunda yarar gören bir anlayıştır. Çağdaş sendikacılığı savunanlar da sendikal alanda bir krizin olduğuna inanmakta ve bu krizin aşılabilmesi için, uluslararası boyutlarda yaşanan değişimin mantığını kavramak ve gerisine düşmemek gerektiğini iddia etmektedirler.

Çağdaş sendikacılığın zorunluluğuna işaret edenlere göre, günümüzde, yalnızca, işçi sınıfının mavi yakalı olarak adlandırılan kesimleri sendikalaşma eğilimi taşımaktadır. Bu işkollarında da nitelik farklılığı kendisini fazla hissettirmediği için işçi sınıfının örgütsel bütünlüğünü sağlama isteği yaygındır. Oysa, günümüzde bilgisayar teknolojisini de kullanan bankacılık gibi işkolları, giderek en önemli stratejik işkolu haline dönüşmüşlerdir. Bu işkollarında da nitelikli işgücü kullanıldığı bilinmektedir. Hem nitelikli işgücünün hem de yan sektörlerde çalışanların sendikalardan uzak durduğu iddiası da dikkate alınırsa sendikaların bilinen yöntemlerle etkinliklerini sürdüremeyecekleri açıktır. Çağdaş sendikacılık anlayışını savunanlara göre, standart dışı çalışmanın da iş yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olması, sendikaları, geleneksel tutumlarından vazgeçmeye zorlamaktadır. Çağdaş sendikacılığın gerekçelerine göre, günümüzde işçi sınıfı arasında sınıf dayanışması zayıflamıştır. Çünkü, yukarıda da belirtildiği gibi işgücünün niteliği değişmiştir. Sınıf dayanışmasının zayıflamasını iddia eden Çağdaş sendikacılık anlayışına göre, bunun yerini işletmeye bağlılık ve işyeri dayanışması almıştır.

Bu iddianın hareket noktası doğru olmakla birlikte ulaştığı sonuç kabul edilebilir bir şey değildir.

H- Kriz, İşbirliğiyle Atlatılabilir mi?

Uluslararası düzeyde, "reel" sosyalizmi, hem ideolojik hem de fizik olarak yenilgiye uğratan dünya kapitalizmi, buna karşın, içine düşmüş olduğu krizden kurtulabilmiş değildir. Krizin yükünü her koşulda çalışanların üstüne yıkmaya kararlı olan uluslararası sermayenin dayatmaları, sendikalar açısından paradoksal bir durum yaratmıştır. Yukarıda çizilen çerçevede de anlaşılabileceği gibi, sınıflararası mücadele, düz bir hat izlememiştir ve bundan sonra da izlemeyecektir. Ancak, paradoks şuradadır ki dünyanın global sorunlarının varlığını kabul eden bir sendikal perspektifin, hem dünyayı içinde düşmüş olduğu durumdan kurtarmaya hem de üyelerini daha müreffeh bir ortama kavuşturmayı nasıl birleştirebileceği konusunda kafa karışıklığına sahiptir.

Sendikal hareketi yerinden oynatabilecek saptamalar olarak sunulan dünyanın globalleşmesi ve dış rekabetin artışı, işçi sınıfının hak ve taleplerini görmezlikten gelebilecek; bu sorunları mikro sorunlar olarak algılamamıza neden olabilecek gelişmeler olmadığı da açıktır. İşte çağdaş sendikacılığın açmazı buradadır. Çağdaş sendikacılığı savunanlara göre, dünyanın böyle önemli sorunları varken, bir avuç işçiye merkezine koyan politikaların, toplumun çıkarlarını önemseyen politikalar olarak kabul görmeyecektir. Oysa dünyanın bütün olanaklarını har vurup harman savuran kapitalist sistemin yıkıcılığının önüne geçebilecek tek güvence, çalışanların örgütlü gücüdür.

Üstelik, dünya ekonomisinin büyümede durgunluk yaşadığı ve işsizlik sorununun buna bağlı olarak alabildiğine büyüdüğü gözlemlenmektedir. Bir başka önemli iddia da emeğin

sermaye ile işbirliğine gitmesinin zorunlu olduğu iddiasıdır. Çağdaş sendikacılığı savunanlara göre, ekonomideki durumun aşılabilmesi, sermaye ile emeğin işbirliğine gereksinmesi bulunmaktadır. İşsizlik sorunununsa birbiriyle ilintili bir kaç boyutu vardır. Bunlardan birincisi, emek yoğun üretimden sermaye yoğun üretime geçişten kaynaklı olarak, bir işsizlik olgusu yaşanmaktadır. ikincisi, teknolojik gelişme, birden çok işçinin yapacağı işi, "teknoloji harikaları"na yaptırabilir bir hale gelmiştir. Yeni teknolojiye geçiş, yeniden yapılanmayı da zorunlu kılmış, bu da işsizliği körüklemiştir.

Yukarıda özetlenen düşünce, çağdaş sendikacılığın hareket noktasıdır. Böyle bir mantık silsilesi içinde sendikal hareketin de, kendisini yenilemesi zorunlu olmuştur. Üretimin yapısındaki değişiklik, işgücünün niteliğindeki değişim, istihdam ve büyüme sorunları, sendikaların toplumsal rollerinin de giderek değişmesini gerektirmiştir. Çağdaş sendikacılık anlayışını savunanlara göre, "Ekonomik yapıdaki değişimlerin siyasal yapıyı ve ekonomik politikaları değiştirmesi nedeniyle sendikaların toplumda oynadıkları rol de zorlanmaktadır."¹⁵ İşgücü maliyetlerinin artması, hizmet sektöründeki istihdamın sanayi sektörüne oranla artış göstermesi, işgücünün niteliğinde ve yapısında değişim olduğu iddiaları ve sürekli işsizlik tehlikesinin kapıda beklediği bir ortamda, ücret ve çalışma koşullarının toplu olarak görüşülmesinin sonuç vermeyeceği iddia edilmektedir. Bu tarz, toplu sözleşme görüşmelerinin gerçekleştirilmesi için sendikaların eski çizgilerinde ısrar etmemeleri ve işbirliğine ve uzlaşmaya yanaşmaları önerilmektedir.

Koşulların böylesine değiştiği bir toplumsal sistemde, eski tarz sendikacılığın başarılı olamayacağını iddia eden çağdaş sendikacılık anlayışını savunanlar, "Sendikaların, örgütsel güçleri, yasal destekleri, işveren örgütleri ve işletme yönetimiyle

geliştirdikleri ilişkiler ölçüsünde bu sorunlar karşısında bir etkinlik gösterme ve üyelerinin çıkarlarını koruma olabileceğini¹⁶ söylemektedirler. Hiç kuşkusuz, dünyanın değiştiği doğrudur ve bu değişimi anlayamayanlar, toplumsal değişimler sürecinde yokolup gitmeye mahkumdur. Ancak, çağdaş sendikacılık anlayışının, sınıflararası işbirliği önermesinin çalışanların lehine bir gelişme olduğunu söylemek de zordur. Çünkü, uluslararası sermaye, sendikaların yeteneksizliği ve yönetici bürokratları istedikleri gibi yönlendirme anlayışından dolayı, iş yaşamına yeni kavramları yerleştirebilmiştir. Standart dışı çalışma, yan işler gibi iş alanına yönelik değişimler gündeme getirilirken, üyeleriyle birlikte karar alma sürecini geliştiremeyen sendikal örgütlenmeler, olaylara seyirci kalmışlardır.

Çağdaş sendikacılık, adı itibariyle çağı yakalayan bir sendikal anlayış olarak gündeme getirilmiş olmasına rağmen, sınıflararasındaki ilişkilerde uzlaşmayı ve toplumsal diyalogu öne alan bir hareket noktasına sahiptir. Sınıflararasındaki mücadelenin seyrinin bazen uzlaşmayla sonuçlanmasının, hiç kuşkusuz, işçi sınıfı açısından olumsuz bir yanı yoktur. Ancak, işkoşullarında değişiklik, nitelikli işgücünün örgütlenmeye yanaşmaması, yan işler, standart dışı çalışma vb. gibi gerekçelerle sendikaları ortaya çıkış gerekçelerinden uzaklaştırmayı hedefleyen çağdaş sendikacılık anlayışı, sendikal hareketin içinde bulunduğu krizden kurtarmaktan çok işlevsizleştirilmesine neden olmuştur. Söz konusu değişimler, 19. yüzyılın koşullarında doğan sendikaları, ortadan kaldırıp, işlevsizleştirmez. Tam tersine, koşullara uygun örgütlenme ve mücadele biçimleri geliştirmeyi zorunlu kılar. Çağdaş sendikacılık anlayışı, değişen kapitalizmin sermayeyi rasyonel olarak kullanma anlayışını benimseme yerine, işçi sınıfının hak ve taleplerini is-

rarla savunabilecek bir örgütlenme modeli geliştirmeyi benimsemelidir. Yoksa, sendikaların görevi, sermayeye akıl hocalığı yapmak değildir.

Dördüncü Bölümün Dipnotları

- (1) Ürün Dergisi, S.19, s.31.
- (2) Agd, S.45, s.6.
- (3) Agd, S.45, s.6.
- (4) Agd, S.25, s.44.
- (5) Agd, S.25, s.42.
- (6) Agd, S.44, s.72.
- (7) "61. sonrası hareketlenen siyasal ortamda, işçi sınıfını temsil edebilecek yetenekte bir parti gereksinimi, TİP'i doğurmuştur. Sendika liderlerinin oluşturduğu TİP, daha sonra sırf hareketi içinde önemli bir tutan DİSK'in ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Ortaya çıkışı, işçi hareketi açısından bir dönüm noktası olan DİSK'in tarihinin ve TİP ile ilişkisinin ayrıca yazılması gerektiğine inanıyorum.
- (8) Türk solunun bütünü benzer olaylar karşısında, aynı tutumu takmıştır. Devrimci Yol, Kurtuluş, Halkın Kurtuluşu ve diğerlerinin Tekel, Tarih, Antbirlik'te gerçekleşen direnişlere ilişkin olarak yaptıkları "heyecanlı" açıklamalar, bunun tipik örnekleridir.
- (9) DİSK'İN SESİ, S.16, s.41.
- (10) Ürün Dergisi, S.19, s.32.
- (11) Agd, S.43, s.32.
- (12) Agd, S.43, s.32.
- (13) Henri Karasucki, Çağdaş Sendikaya Evet, Amaç Yayınları, 1st. 1989, s.140.
- (14) Prof. Dr. Meryem Koray, Değişen Koşullarda Sendikacılık, Tüses Yayınları, 1st. 1994.
- (15) Age.
- (16) Age.

TROÇKİST EĞİLİMLER AÇISINDAN SENDİKALAR: "Günlük Mücadelelerden İktidarın Fethine Uzanan Köprü!"

A- Kronstad'ın Bastırılmasından "Demokrasi" Söylemine

Sendikal alana ilişkin bir değerlendirme yapılırken, Troçkist hareketi de değerlendirmek gerekiyor. Türk solunun sendikal perspektifi hakkında genel bir bilgilendirme yapılması isteniyorsa Troçkistlerin görüşlerinin de analiz edilmesinde yarar vardır. Bilindiği gibi Troçkist hareket, hem dünya ölçeğinde hem de Türk solu içinde uzun dönem yok sayılmıştır. Bu "resmi söylem"in bir yararının olmadığı pratik deneylerden sonra anlaşılmıştır. Bu nedenle Türk solu incelenirken, hem Stalinci çizginin muhafazakarca savunusunu yapan grupları hem de Stalin dönemi 3. Enternasyonalî'nin egemenliğine ses çıkarmadıkları halde, görece bağımsız duran siyasal hareketleri incelemek yetmez. Bir de geleneksel solta uzun süredir ideolojik zeminde hesaplaşmaya çalışan Troçkist eğilimler vardır. Troçkist eğilimlerin Türk solu içinde canlı ilişkileri çok yaygın olmamakla birlikte, gene de incelenmeye değerdir. Çünkü, inceleme konumuzun hareket noktası, Türk solunun sendikal perspektifi ol-

makla birlikte, bu perspektifin uluslararası sol akımlarla ilişkisini görmezlikten gelemeyiz. Çünkü, söz konusu bağlantı, hem Stalinci hem de Troçkist eğilimler açısından geçerliliği vardır. Merkezci olarak değerlendirilen Devrimci Yol ve Kurtuluş geleneği de bu iki çizginin arasında gidip gelen bir rota tutturmuşlardır. Bu nedenle, kitlesel ilişkileri itibariyle önemli bir yer tutmavan Tr çkist eğilimlerin sendikal perspektiflerini de incelemek zorunludur.

Sorunumuz biraz da sendikal hareketin içine düşmüş olduğu krizin nedenlerini araştırmak ve bu krizden kurtulmanın yol ve yöntemlerini bulmak olduğu için Türk Troçkistlerinin konuya yaklaşımlarını da dikkate almak gerekliliği kendini dayatmıştır.

Bilindiği gibi, uluslararası ölçekte bir kriz yaşayan sosyalist hareket, sendikal harekete ilişkin yeni açılımlar yapabilecek performansa sahipken, kendi zeminin kayganlığı nedeniyle bu performansı gösterememiştir. Kapitalist sistem de krizdedir ve içine düşmüş olduğu krizin yükünü çalışanlara yüklemek istemektedir. Bu nedenle sendikal hareketi, işçi sınıfının hak ve özgürlüklerini korumak ve geliştirmek misyonundan uzaklaştırmaya çalışmaktadır. İşsizlik olgusu, işin niteliğindeki değişme vb. nedenlerden dolayı, sendikalaşma eğilimini tehditlerle zayıflatan sistem, sendikal hareketi, işbirliğine zorlamaktadır. İşçi hareketinin günümüzde izlemiş olduğu rotanın sınırı Türk işçi hareketiyle sınırlanamaz. Sendikal hareketin krizi uluslararasıdır. Krizin aşılmasına da uluslararası bir sorun olarak bakabilmek gerekmektedir. Bu nedenle sendikal harekete ilişkin yaklaşımlar ve önermeler değerlendirilirken, uluslararası sosyalist hareket içinde önemli bir akım olan Troçkist hareketin sendikal perspektifine de yer vermekte yarar bulunmaktadır.

3. Enternasyonal içinde sendikalara bakışı itibariyle Lenin tarafından şiddetle eleştirilen Troçki, daha sonraki dönemde, 3. Enternasyonal içinde muhalif bir kanatın önderi olarak siyasal mücadelesini sürdürmüştür. 3. Enternasyonal'in feshine paralel olarak 4. Enternasyonal örgütlenmesini gerçekleştiren Troçki'nin ayrıntılar dışında, sendikal perspektifi itibariyle geleneksel soldan farklılık gösteren bir bakış sergilediğini söylemek zordur. Dahası, Lenin döneminde Kızılordu komutanlığını da yapan Troçki'nin Kronstad ayaklanmasını bastırmak için şiddet kullanması, aslında, Troçki-Stalin farklılığının nerede başlayıp nerede bittiği konusunda bir fikir verebilmektedir. Gene de biri "eylemleri" ile diğeriye "söylemleri" ile uluslararası sol hareketin görmezlikten gelemeyeceği iki "usta"dan biri olan Troçki'nin sendikal perspektifine bakmak yerinde olur.

Sendikal hareketin krizi tartışılarak, yeni bir çıkış yolunun arandığı günümüzde, Türk solunun geleneksel bölüntülerinin incelenmesi ve bu incelemenin sonuçlarını Troçkist hareketin sonuçlarıyla karşılaştırması araştırmamızın nesnelliği açısından önemlidir.

İncelemenin buraya kadar gelen bölümlerinden de görüldüğü gibi, 3. Enternasyonal'i eksen alan sosyalist sol, sendikalar ile siyasal partiler arasında bazen açık bazen de gizli bir biçimde "doğrudan bir ilişki"den yana olmuşlardır. 3. Enternasyonal çizgisinde bulunan geleneksel solcular açısından, "partinin denetimi altında yürütülmeyen sendikal çalışmaların başarılı" olamayacağına ilişkin yaygın bir kanı vardır. Bununla birlikte, zaman zaman sendikal örgütlenmelerin iç işleyişine ve demokratikleşmesine ilişkin önermeler de yapılmıştır. Bu önermelerin, derli toplu olduğu söylenemez. Dahası, bu önermeler, 3. Enternasyonal çizgisini izledikleri halde, kendilerini Stalin-Troçki çekişmesinde taraf olarak görmeyen siyasal çev-

relerce geliştirilmiştir. Herhangi bir merkeze bağlı olunmaması ve uluslararası bir deneyinin bulunmayışı, merkezci sosyalist hareketin, önermelerini el yordamıyla yapmasına yol açmıştır. Sendikalara bürokratik bir kastın egemen olduğu, kendilerini, "Türkiye'ye özgü yolu yaratma" uğraşında olanlar olarak değerlendiren çevrelerce dile getirilmiş ve bu bürokratik yapının yıkılması için "sosyalist işçilerin sendika yönetimine" gelmesi şartı konulmuştur. Öte yandan, Stalin çizgisinin takipçileri konumunda olan sosyalist hareketin de parti çizgisini izlemeyen sendikaların başarısız olacağına ilişkin belirlemesi, sendikal hareketin tartışma gündeminden uzun yıllar düşmemiştir.

İster geleneksel sol kaynaklı olsun ister yönünü geleneksel sola döndüğü halde araya mesafe koyan merkezci solda olsun isterse de Troçkist hareketlerde olsun, Türk solu, bir bütün olarak sendikal hareketin içinde bulunduğu krizden kurtulabilmesi için dört başı mamur bir çıkış yolu önerisinde bulunamamıştır. 20. yüzyılın başında, kitlelerin devrimcileşmesine bağlı olarak, artan sendikalaşma eğilimi, sosyalist hareketin, sendikaların nasıl olması gerektiğinden çok parti inisiyatifini ne kadar önemseyip önemsememeleriyle ilgilenmişlerdir.

Oysa sorun çok daha farklı ve bir o kadar da karmaşıktır. Sendikal yapılar, partili veya partisiz, bürokrasinin doğmasına olanak tanıyan zeminler haline gelmişlerdir. Partiye "bağlı" olduğunu iddia eden sendikalar da, partisiz sendikal hareket de bürokratik yapılara teslim olmak zorunda kalmışlardır. Kapitalist sermaye, işçi sınıfının özörgütlenmelerinin en önemlisi olan sendikaların yönetimlerini çok kısa süre içinde kendilerine bağlı hale dönüştürmüşlerdir. Sendikaların üyeleri için bir hapishaneye dönüşmesine olanak tanıyan, üyeyle örgütü arasında yabancılaşmanın doğmasına yol açan yönetimler, dün olduğu gibi bugün de varlıklarını korumaktadırlar. Sorunun en önemli

yanı burasıdır. Bürokratik-hantal yapılara karşı panzehir olabilecek önermeler de buradan hareket ederek ortaya çıkabilir. Dolayısıyla tartışmaya bu noktadan başlanılmalıdır.

Bu araştırma açısından da tartışma noktası burasıdır. Bu noktaya girmeden önce belirtmek gerekir ki Türk solunun radikal ve muhafazakar kesimleri, artık her konuda olduğu gibi sendikal harekete ilişkin görüş ve önerilerini ortaya koymak istedikleri zaman, Troçkist hareketi görmemezlikten gelemez olduklarını kavramışlardır. Bu nedenle Troçkist hareketin başlangıçtan günümüze kadar sendikal harekete ilişkin bakışına bir gözetmek gerekmektedir.

Uluslararası düzeyde, sendika ile parti arasında bir bağ kurulmasını zorunlu olarak öngören geleneksel sol anlayış, başlangıç itibariyle Troçkist harekete de eğemendir. Bu eğilim, en iyi bir biçimde, kendisini, Troçki'nin kendisinde göstermektedir. Troçki, "Sendikalar Üzerine" adlı çalışmasında, şunları söylemektedir:

"İlke olarak sendika bağımsızlığını, Komünist Partisinin önderliğine karşı çıkaranlar böylelikle ister istemez proletaryanın en geri bölümünü işçi sınıfının öncülerine, dolaysız ve en yakın talepleri için verilen mücadeleyi, işçilerin toptan kurtuluş için verilen mücadeleye reformizmi komünizme, oportünizmi devrimci marksizme karşı çıkarmış olmaktadır."

Buradan da anlaşılabilceği gibi, başlangıçta, 4. Enternasyonal'e fikir babalığı yapan Troçki'nin sendikal perspektifi de 3. Enternasyonal'in Stalin çizgisiyle koşuttur. Hiç kuşkusuz, Troçki'de görülen, çubuğun yönünü parti ile sendika arasındaki ilişkinin dolaysız olmasına yönelik olarak fazlaca bükümüştür. Bu tutumundaki ısrarlığının nedeni, sendikaların hiç bir koşulda partiyle paralelleşemeyeceğine ilişkin yaygın bir an-

layışın egemenliğine karşı çıkmasındandır. Aynı yıllarda Stalin'in de benzer görüşlere sahip olduğu bilinmektedir.

Parti ile sendikalar arasındaki ilişkinin "dolaysız" olması gerektiğini savunan görüş, uzun yıllar, marksistlerin, sendikalara bakışını belirleyen bir görüş olmuştur. Marksistler için, "sendika-parti" ilişkisinin dolaysızlığı, hep bir veri olarak kabul edilmiştir. 3. Enternasyonal çevresinin Kızıl Sendikal Federasyonu'nunu da bu minval üzere örgütlemiştir. 1921'de örgütlenen Kızıl Sendikal Enternasyonal, işçi hareketinin genel birliğinin bölünmesine yol açmış ve bölünmenin etkisi yıllar boyu sürmüştür.

Bölünmenin en çok da sermayeye yaradığı söylenebilir. Zira, o döneme kadar sosyalist hareketle doğal ilintisi olan sendikalar, gene sosyalist hareketin tutumundan dolayı iki büyük parçaya bölünmüştür. Sosyal demokrat yöneticilerin egemen olduğu Amsterdam Sendikalar Enternasyonal'i'ne karşı, Komünist Partilere bağımlılığını açıkca ilan eden Kızıl Sendikalar Enternasyonal'i'nin örgütlenmesi, burjuvazinin, benzer uluslararası nitelikli sendikal örgütlenmeler yaratmasına yol açmıştır. 2. Büyük Paylaşım Savaşı'nın ardından, kapitalist dünyanın sendikalarla bilinçli bir biçimde ilgilendiği de gözönüne alınırsa, sendikal hareketin bağımsızlığı sorununun önemi daha da anlaşılabilir. Sendikaların, sermayeden ve devletten bağımsız olması gerekiyor. Ancak, kimileri, sendikal örgütlenmelerin, siyasal partilere bağımlılığını gerekli görüyor. Buradaki çifte standart kendisini ele veriyor. Çünkü bir yandan, kendi partisine bağımlı bir sendikacılığı öne çıkarırken, diğer yandan sendikalardan, sermaye partilerine karşı bağımsız olmalarını istemek, çifte standartlıktır. Doğrusu, sosyalist siyasal düşünce, "tarihin en devrimci sınıfı" olarak işçi sınıfını görür ve kendisini bu noktadan hareket ederek kurgular. Bu kurgunun işçi sınıfı

tarafından kabul edilip edilmeyeceği, söz konusu hareketin performansı ile doğrudan ilişkilidir.

B- Bürokratik Sendikalar: "Politik Karakol"

Şimdi, Troçkist hareketin sendikal harekete bakışını incelemeye geçebiliriz. Troçkist hareketle Stalin çizgisini takibeden 3. Enternasyonal kökenli partilerin, sendikal perspektifleri zamanla birbirinden uzaklaşmıştır. Partiye bağımlı sendikacılığın savunuculuğunu, Stalinci eğilimler sürdürürken, Troçkist eğilimler, sendikaların iç işleyişine ilişkin önermeler üzerinde perspektiflerini genişletme çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Türk solu içindeki ağırlığı fazla olmayan Troçkist hareketlerin derli toplu ilk yayın çalışmasına, 70'li yıllarda rastlanmaktadır:

"İlk kez; 78 yılının ortalarında yayınlanan Sürekli Devrim Dergisi'yle düşüncelerini yazılı planda derli toplu dile-getiren Türk Troçkistleri, "Devrimci marksistlerin önlerindeki görev, işçi sınıfına; günlük mücadelesi ile iktidarın fethi arasındaki köprüyü kurabilmesinde yardımcı olabilen bir önderliğin yaratılması sürecini başlatmaktadır."² demektedir. Bunun ne anlama geldiğiniyse; biraz aşağıda şöyle dile getirmektedir:

"Bu, kitlelerin bulunduğu her yerde, bugün için özellikle sendikalarda yer almak, bunları güçlendirmek ve yaygınlaştırmak, içlerinde devrimci marksizmin programını ısrarlı bir biçimde savunmak, bürokratik liderliklerin politikalarına karşı sınıfın bağımsız gücünü geliştirmek ve bu doğrultuda işçi demokrasisi temeli üzerinde devrimci öncünün birliğini sağlamak ile mümkündür."³

Çağrının yapıldığı döneme dikkat edilmelidir. Bu dönem, kitle hareketinin yükselişinin durduğu dönemdir ve sendikal harekete, kendi liderliklerini kabul etmesi gerektiği yönündeki

çağrılarının alabildiğine arttığı böyle bir dönemde, sözkonusu çağrının yitip gitmesi muhakkaktır. Hele bu çağrının "reel" sosyalistler tarafından uluslararası planda adları kullanılmadan eleştirilen ve resmi solun yok saydığı bir çevre tarafından yapılmış olması da kaybolup gitmesine neden olmuştur. Troçkist hareketin kitlesel bağlarının zayıflığı da, yerinde yapılmış bu çağrının karşılıksız kalmasının bir diğer nedenidir.

Tarih olarak 1978 tarihinin Türk solu açısından belirleyici bir öneme sahip olduğunu söylemeliyim. Bu tarih, Türk solu açısından kitlesel ilişkilerin doygunluğa ulaştığı bir tarihtir. Kitlesel ilişkilerde zayıflamanın başlangıç tarihi olan 1978'den itibaren kitlelerin sosyalistlerden uzak durmayı seçtiği gözlemlenmektedir. Ancak, aynı tarihler, kitlesel ilişkilerin yaygınlığından dolayı yapılan çağrılar karşılıksız kalmış olması da doğaldır.

"Sürekli Devrim"cilerin yukarıya aktardığımız parçasında dikkat çeken bir kaç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki, sendikalarda yer almak, bunları güçlendirmek ve yaygınlaştırmak hedefidir. Türk Troçkistlerinin, sendikal perspektifleri itibariyle "yukarıdan" bakar bir halleri yoktur. Sözkonusu dönemde, Türk solunun diğer bölüntüleri, işçileri kendi partilerinde örgütlenmeye "çağırır"ken, "Sürekli Devrim"ciler, taraftarlarına, "sendikalara gitmek" çağrısı yapmışlardır. Bu nokta, geleneksel solculardan farklılık olarak değerlendirilmesi gereken en önemli noktadır. İkinci olarak, "bürokratik liderliklerin politikalarına karşı işçi sınıfının bağımsız gücünü geliştirmek" gibi bir hedefleri önüne koymuşlardır. Troçkist hareket, bu açıdan da, geleneksel soldan ayrı bir noktada durmuştur.

Bilindiği gibi geleneksel sol, sendika yönetimlerini genellikle "revizyonist-reformist" olarak tanımlamış ve bunlara karşı panzehir olarak "kendilerini" desteklemeyi önermişlerdir.

Troçkistlerin, sendikal alana ilişkin üçüncü önermeleriye "sendikalarda, ısrarlı bir biçimde devrimci marksizmin programını savunma"yı önermişlerdir.

Troçkist hareket, işçi hareketine yönelik olarak önemli saptamalarda bulunmuştur. Bunların başında, örgütlü işçilerin, hemen tamamını bünyesinde toplamış bulunan DİSK ve TÜRK-İŞ'e yönelik olarak yaptıkları değerlendirmedir. "Sürekli Devrim"cilere göre, mevcut sendikalar, "burjuvazinin işçiler üzerindeki politik karakolu" konumundadır. Bu tanımlamalarıyla Troçkistler, Althuser'in "sendikaları devletin ideolojik aygıtı" olarak gören tahlilleriyle bir paralellik gösterdiği görülmektedir.

Sendikalar, işçi sınıfının günlük mücadelesini yürütücüsü konumundaki örgütlerdir. Ancak, sendikalar, her koşulda, sınıfın örgütlü gücü olarak sermayeyi dize getirebilecek bir örgütlenmeler değildir. İkinci Paylaşım Savaşı'nın ardından kapitalist dünyanın sendikal hareketle ilgilenmesi de işin bu yönünün, sistem tarafından farkedilmesiyle ilgilidir. Nitekim, Troçkistlerin, "politik karakol"; Althuser'in "ideolojik aygıt" tanımlamaları veya tarafımdan yapılan "hapishane" belirlemesi, sistemin hegemonyası altına almış olduğu sendikal yapıları anlatmak için kullanılmış ifadelerdir.

Bu açıdan, "Sürekli Devrim"cilerin "politik karakol" tanımlaması, zaman ve mekan dikkate alındığında, son derece doğru ve yerinde bir saptamadır. Eğer bürokrasiye karşı mücadele edilmezse, sonuç olarak sendikaların yarar yerine zarar getiren kuruluşlar haline dönüşeceğini en iyi bir biçimde anlatan bir deyimdir. Sürekli Devrim Bildirgesi'nde şöyle denilmektedir:

"...Türk-İş ve Disk ve onların liderlikleri, sınıfın bağımsız gücünü ve militanlığını artırmak yerine giderek devletle bü-

tünleşmekte ve onun işçiler üzerindeki politik karakolları haline gelmektedir. Böylece sınıf, kendi mücadele deneyleri içinde kapitalizme karşı savaşın eğitimini görememekte, öncülerini oluşturmamakta ve hareket alanı sendika bürokrasisinin saptadığı sınırlar içinde kalmaktadır."⁴

Troçkist hareket açısından bir olumluluğa daha dikkat çekmekte yarar bulunmaktadır. Troçkist hareket, bir yandan yaşanan olumsuzlukları adlandırırken, diğer yandan da alternatif önermekte ve böylece geleneksel solun "antici" tutumundan uzaklaşmış olmaktadır. Sendikaların politik karakol olmaktan çıkabilmesi için de devrimci bir çalışmanın şart olduğunu dile getiren "Sürekli Devrim"çiler, buralardaki çalışmaların da sendikal örgütlerin devletten bağımsızlıkları, sendikal demokrasi ve geniş talepleri üzerine kurulması gerektiğini önermişlerdir. Bu üç önemli gerekçe, aynı zamanda sendikaların, üyelerinin çıkarlarını, gerçek anlamda koruyabilmesinin de önkoşuludur. Devletten bağımsız olmaya önem vermeyen sendikal örgütlenmelerin, üyelerine rağmen sermayeyle içli dışlı olmayı tercih ettiği bilinmektedir. Nitekim siyasal iktidarla arasına sınır çekemeyen TÜRK-İŞ'in hem devlet bütçesinde hem de ABD'den finansal yardım almış olması, sendikal mücadele tarihi üzerinde bir iz bırakmıştır. TÜRK-İŞ'in, varlığından beri savunageldiği, "partilerüstü politika", siyasal iktidara göre şekillenmenin yuturmacasından başka bir şey değildir.

Kapitalist sistemin merkezinde hep kar etme olgusu bulunduğundan dolayı, sendika yöneticilerinin "ikna" edilmesi de zor olmamaktadır. İşçi sınıfı açısından, bürokratik yöneticilerin, sermaye tarafından kolaylıkla "ikna" edilmesi tehlikesi her zaman mevcuttur. Bürokratlaşan sendikacıların hemen sermayeyle dirsek temasına geçtiği ve işçi hareketinin yükselen ivmesini dumura uğratmasının örneklerini, Türk işçi hareketi ta-

rihinde bulabilmek, fazlasıyla olanaklıdır. Bu açıdan, "Sürekli Devrim"cilerin, sendikal demokrasi kriterleri önemli bir ayrı-
raçtır. Bu kriterle birlikte düşünülmesi gereken bir başka önemli
kriter de, günlük mücadelenin sınırlarının nereye kadar olduğu
konusundaki ısrarlarıdır. Güncel mücadele yöntemleriyle ser-
mayenin sömürü düzeninden kurtulma şansı yoktur. Bu ne-
denle en küçük talepten yola çıkarak, düzenin çirkinliğini an-
latmayı hedefleyen "Sürekli Devrim"ciler, geçiş talepleri prog-
ramını, asla bir yana bırakmamışlardır. Güncel mücadelelerden
iktidarın fethine ulaşan çizginin, geçiş talepleri programını her
fırsatta gündeme getirmekle yaşam bulacağına inanmaktadır.

C- Troçkistler ve Sendikalarda İşçi Denetimi

"Sürekli Devrim"cilere göre, sendikalarda bürokrasinin
güçlenmesi, mevcut yöntemlerle engellenemez. Bürokrasinin
önüne geçebilmek için işçi denetimini sağlayabilecek bir me-
kanizma geliştirmek gerekmektedir. Çünkü, faaliyetinin her
aşamasında, denetlenebilecek bir sendika yönetiminin, işçileri
aldatma şansı azaltılmıştır. Sürekli Devrim'de şöyle de-
nilmektedir:

"Sendikaların gerçek proleter demokrasisi okulları haline
dönüşmesi, ancak sendika bürokrasilerinin yıkılması ve sendika
liderlikleri üzerinde işçi denetiminin kurulmasıyla müm-
kündür. Bu denetim, yöneticilerin her yıl demokratik bir biçimde
üyelerin dolaysız oyuyla seçilmesi, yöneticilerin her an geri alı-
nabilmesi, ücretlerinin vasıflı bir işçinin ücretinden fazla ol-
maması, sendikalar içinde açık muhalefet eğilimlerinin ku-
rulabilmesi ve sendika yayınları içinde seslerini duyurabilmesi
ile ifade edilebilir."⁵

Türk solu içinde sendikal harekete, demokrasi öneren, ilk eğilim, Troçkist eğilimdir. Gerçi, Troçkistler tarafından "orta yolcu-merkezci sol" olarak tanımlanan Kurtuluş ve Devrimci Yol geleneği de zaman zaman benzer şeyler önermişlerdir. Ancak, onların önermeleri, hiç bir zaman Troçkistlerden yukarıya aktardığımız parçadaki kadar bütünlük taşımamıştır. 12 Eylül öncesinde yayınlar dikkate alındığında, böyle bir önermenin yapılabilmiş olması, Troçkist hareketin uluslararası niteliğiyle ilişkili olduğunu belirtmekte yarar bulunmaktadır. Öte yandan sendikal hareketi, devrim mücadelesine hazırlama sürecinde çok önemli bir okul olarak değerlendiren, Türk Troçkistleri, sendikalarda, "kadrolaşma, propaganda ve ajitasyon" çalışmalarının düzenli olarak yürütülmesinden yanadırlar. Bu önermede dikkat çekici bir yan vardır. Bilindiği gibi, "Sürekli Devrim"çiler tarafından, Stalinci çizginin dışında tutulan Devrimci Yol ve Kurtuluş geleneği de, 12 Eylül öncesinde, sendikalarda çalışmanın önemli koşullarından biri olarak "kadrolaşma" koşulunu koymuştur. Bu açıdan, birbirlerini etkiledikleri söylenebilir.

Troçkistlerin sendikal perspektifini belirlemeleri açısından sendikal demokrasinin öneminin büyük olduğunu belirtmek gerekmektedir. Yukarıya Sürekli Devrim'den aktardığımız parçaya paralel olarak, Ne Yapmalı'da da benzer açılımlar geliştirilmişti:

"Sendika demokrasisi için mücadele, yani sınıfın sendikal sorunlarda nihai karar sahibi olma hakkı farklı siyasal eğilimlerin çalışmalarının kabul edilmesi, sendikacılığın bir nimet olmaktan çıkarılması, gerektiğinde seçilmiş organlardakilerin taban tarafından geri çekilmesi gibi demokratik işleyiş için mücadele yolunda işçi sınıfının her eylemde aktif ve bilinçli katılımı sağlanabilir."⁶

Hem Sürekli Devrim'den hem de Ne Yapmalı'dan aktarılan parçalarda da görüldüğü gibi Türk Troçkistleri, sendikal demokrasiye özel önem vermektedirler. Aslında, bu özel önem, aynı zamanda Troçki'nin sendikal üzerine yazdıklarından üstü örtük anlamda bir kopuşu da ifade eder. Sendikalarla parti arasında bir ilişkinin gerekliliğinden bahseden ve "ilk işçi devletine başkaldırdıkları" için ezilmelerine karar verilen Kronstad'a saldırı emrini veren Troçki ile sendikal yapıların her anlamda demokratikleşmesini öneren günümüz Troçkistlerinin farklılığı açıktır.

Kabul etmek gerekir ki Troçkistlerin, 12 Eylül öncesinde sendikal demokrasinin yerleşmesini zorunlu olarak öngören yukarıya aktarılan sözleri, Türk solunun diğer bölüntüleri tarafından farkedilmiş değildir. "Yöneticilerin anında geri alınabilmesi, muhalefetin kendisini ifade edebilme, nihai konularda sınıfın kendi inisiyatifini kullanabilme hakkı" gibi önemli sap-tamalar, 12 Eylül öncesinin kitlesel sol hareketleri tarafından savunulmamıştır. Yıllarca üzerinde durulmaya değer olarak görülmeyen, bu, demokratik önermeler, Türk solunun bir bölümü tarafından yeni yeni farkedilmiş ve gündeme getirilmek istenmiş bulunmaktadır. 12 Eylül öncesi koşullarda önerilen sendikal demokrasi, uygulanabilir mi uygulanamaz mı tartışma konumuzun dışındadır. Bu sorunun yanıtı, kağıt üzerinde verilemez; böyle bir yanıt, ancak pratikte verilebilir. Bu nedenle önermenin bu yönünü tartışmaktan çok, sözkonusu tarihte yapılmış olmasına dikkat edilmelidir.

Sendikal bürokrasinin ortaya çıkışını, sermayenin, işçi hareketini yönlendiren sendikacıları satın almakla sınırlandıran geleneksel Türk solunun, yalnızca yönetim değişikliklerini önemseydiği, çalışmamız sırasında görülmüştür. Biraz kabalaştırarak söylenebilir ki Troçkistlerin, "merkezci sol" olarak

tanınımladıkları Devrimci Yol ve Kurtuluş için sendika yöneticileri "iyi ve dürüst", "kötü ve üçkağıtçı" sendikacılar olarak ikiye ayrılmıştır. "Kötü ve üçkağıtçı" sendikacıların bürokrasinin doğuşunda önemli rol oynadığına dikkat çekilerek, "sosyalist işçilerin sendika yönetimine" gelmesiyle herşeyin hal yoluna gireceği zannedilmiştir. Bu idealize edilmiş anlayışa karşın, Türk Troçkistleri, sendikaların işçilerin örgütü haline gelebilmesi için sendikal yapılarda radikal dönüşümlere gereksinme olduğuna dikkat çekmişlerdir. Değişimi, bireylerin yeteneklerine bağlamamışlar, yapısal değişikliği önemsemişlerdir.

Troçkistlerin, sendikaların yönetimlerinde değil de mekanizmalarında değişikliğe gidilmesi ve sendikal demokrasinin ancak böyle yerleşebileceği şeklindeki tezlerini yıllar önce Türk solunun gündemine sokmuş olmasında, birden fazla etken bulunduğunu söylemek doğru olur. Bu etkenlerin başında, kitlesel ilişkiler açısından Troçkistlerin ilişkilerinin zayıflığı gelmektedir. Zira, sözkonusu tarihsel dönemde, geniş kitlesel ilişkilere sahip olan Türk solunun bu ilişkiler ağı içinde yitip gittiğini söylemek haksızlık olmaz. Sözkonusu dönemde, Türk solunun diğer bölüntüleri, üzerlerine dalga dalga gelen ilişkilerin peşinde nefes tüketirken; elinde kaçırarak ilişkisi olmayan Türk Troçkistleri, dingin bir biçimde sendikal demokrasinin gereğini ifade etmişlerdir. Bir diğer önemli neden de Troçkistlerin uluslararası ilişkiler ağına sahip olmasıdır. Türk solunun diğer bölüntülerinin aksine, Troçkistler, kendilerini, uluslararası bir organizasyonun sektleri olarak değerlendirmektedirler.

Gerçi, Sovyet-Çin(Arnavutluk) yanlılarının da bir uluslararası ilişkiler ağı olduğu söylenebilir. Ancak, bu çevrelerin ilişkileriyle 4. Enternasyonal geleneğini birbirine benzetmek doğru olmaz. Zira, Troçkistler, Enternasyonal örgütlenmeleri

sayesinde, uluslararası boyutlarda yaşanan deneyleri birbirlerine aktarabilirlerken; Sovyet-Çin(Arnavutluk) çekişmesinin tarafları, şabloncu bir tutum takınmışlardır. Troçkist sekiyonlar, uluslararası gelişmeleri birlikte tahlil edip bir sonuca ulaşmayı alışkanlık haline getirmişlerken; şabloncu Türk solu, kendisine dikte edilenlerin amansız savunuculuğunu yapmanın ötesinde bir çizgi geliştirememiştir. Bu nedenle Troçkistlerin uluslararası ilişkilerinin varlığı, kendileri açısından önemli bir avantaj olmuştur.

Türk solunun bir başka özelliği de pragmatik oluşudur. Pragmatik geleneğini de Stalin dönemine kadar uzatmak olasıdır. Hitler faşizmi ile dahi anlaşabilmiş Stalin pragmatizminin geleneğinin gölgesi altında şekillenmiş Türk solu da neden pragmatik davranmayı alışkanlık haline getirmiştir. Bu Türk solunun pragmatizmini açıklamaya yeterli bir nedendir.

Bir çok konuda olduğu gibi sendikalar ve kitle örgütlerine yaklaşımları itibariyle de Türk solunun pragmatik davrandığı söylenebilir. "Kadro devşirmek", "anti-faşist mücadelede yardımcı olmak", "partinin önderliğini kabul etmek" gibi pragmatik davranışlar bunlardan bir kaçıdır. Türk soluna eğemen olan pragmatik davranışlara, Troçkistlerde rastlanmadığını söylemek, olanaksızdır. Troçkistler de, tarihin çeşitli dönemlerinde alabildiğine pragmatiktirler. Ancak, Türk solunun sendikalara ve kitle örgütlerine olan yaklaşımındaki pragmatizmin; Troçkist hareketin sendikal yaklaşımlarında belirgin bir biçimde görmek, olanaklı değildir. Troçkist hareketin sendikalara bakışındaki en faydacı değerlendirme şudur; "...ve, devrimci marksistler için kadrolaşma...çalışmaları açısından sınıf kitle örgütleri büyük öneme sahiptir."⁷ Bu değerlendirme de, diğer söylenenlerden kopartılıp, ele alınamayacağı için pragmatizm olarak değerlendirilemez. Çünkü, Troçkistler açısından kitle ör-

gütlerine gidip orada çalışmanın tek gerekçesi, "kadrolaşma" olmadığı için sendikal perspektifleri açısından pragmatizm ya-
kıştırması doğru olmaz. Her siyasal eğilim, faaliyet yürüttüğü
zeminde, kendi politik perspektifinin de egemen olmasını ister;
burada olağandışı olan bir durum yoktur.

Troçkist hareketin, kitlesele örgütlenmelerin ve sen-
dikaların varlığını gerekli gördüğü söylenebilir. Troçkistlere
göre, kitlelerin özörgütlenmeleri aracılığıyla kendi sorunlarını
bilincinde açığa çıkarması, zihinsel devrim açısından önem-
lidir. Troçkistlerin kitle örgütlerinin gerekliliği konusundaki gö-
rüşlerine bakıldığında, bu durum farkedilebilir:

"Kitlelerin bilincindeki yükselme ve doğrudan demokrasi
açayışının gelişimi elbetteki kitlelerin çeşitli özgül alanlarda o
alanlara somut talepler etrafından biraraya geldikleri de-
mokratik talepler uğruna mücadele ettikleri kitle örgütleri ara-
cılığıyla gerçekleşebilir."⁸

Bu satırlarda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta
vardır. Buna göre, kitlelerin bilincindeki değişiklikler, mücadele
içinde gerçekleşir. Bu değişikliğin olabilmesinde kitle ör-
gütlerinin varlığı önemli bir misyon yüklenir. Üstelik, kitle ör-
gütleri, doğrudan demokrasinin kolaylıkla yaşam bulabileceği
bir zemindir.

D- Troçkistler ve Doğrudan Demokrasi

Kitlelerin kendilerini ilgilendiren her konuda, bir karara
varabilmek üzere tartışma süreci başlatmış olmaları ve bu tar-
tışmayı sonuçlandırabilmeleri, kitle örgütleri aracılığıyla ola-
naklı hale gelebilir. Bu nedenle sendikalar ve kitle örgütleriyle
ilgili olarak yürütülen tartışmalarda dikkat edilmesi gereken en
önemli nokta, bu örgütlenmelerde kitlelerin inisiyatifinin öne

alınıp alınmadığıdır. Sistemin nesneleştirerek, makinenin, bandın veya başka bir aletin parçası ya da bütünleyicisi konumuna getirdiği işçilerin, kuru bir sosyalizm propagandasıyla veya "namuslu sendikacıların, sendika militanlarının, sosyalistlerin" gayretleriyle bir çıkış yolu bulabilmeleri savunulamaz. Yürütülen propaganda ile savunulan kitle örgütlenmelerinin burjuva siyasal perspektifiyle farklarının bulunması kesinlikle gereklidir. "Benim peşime takılın, size cennet vaadediyorum" demenin hiç bir anlamı yoktur. Troçkistler, bu durumun farkında olan bir politik hareket konumundadırlar. Mandel, İstanbul Konferansı sırasında şunları söyleyerek, Troçkistlerin, kitlelerin kendi inisiyatifini kullanmalarına ne kadar olumlu yaklaştıklarını ortaya koymuştur:

"Yeni bir biçimde siyaset yapma yöntemi ise dolaylı demokrasideki yetki devrini doğrudan demokrasiye uygulayarak tamamlama eğilimidir...Biz sosyalistler olarak kitlelerin bilincindeki bu doğrudan demokrasinin gelişimini kendimize dayanak noktası yapabiliriz. Çünkü bu bizim geleceğimiz ve programımızdır."¹⁰

Yukarıdaki satırlarda, Mandel, birbirinden önemli bir kaç noktaya dikkat çekmiştir. Herşeyden önce, Mandel'e göre, kitlelerin bilincinde, doğrudan demokrasi gelişimi mevcuttur. Ayrıca, Mandel, sosyalizmin geleceğini de bu doğrudan demokrasi eğiliminin gelişiminde görmektedir. Gerçekten de kitlelerin kendi kendilerini ilgilendiren her konuda karar alma sürecine katılmaları ve bu davranışların alışkanlık haline gelmesini istemek, işçi sınıfının öncülüğünde, devrim ve sınıfsız toplum projelerini gerçekleştirmeyi hedefleyenler için çok önemli bir ayrııştır. Zira, devrim, yalnızca bir toplumsal alt üst oluş değil; aynı zamanda, eskinin ortadan tümüyle kaldırılıp, yerine yeninin inşası demektir. Hele hele, yeninin inşasının, eskinin

alışkanlıklarının hüküm sürdüğü bir toplumsal ortamda gerçekleşeceği de göz önüne alınırsa, kitlelerin kendi kendilerini yönetme ve sürece katılma alışkanlıklarını kazanmaları daha da önem kazanır. Çünkü, eskinin yerine yeninin inşaası da, kitlelerin sürece doğrudan katılabilmelerini alışkanlık haline getirmeleriyle olanaklıdır.

Kitlelerin bu alışkanlıkları nasıl kazanacaklarına ilişkin soruya gelince... Bilindiği gibi, kitleler, gerçek yaşamda, binbir türlü sorunla karşı karşıya gelirler. Edinmiş oldukları kültüre paralel olarak, bu sorunların çözümünü bazen "yetkililer"den beklerler; bazen "yetkililer"in sözkonusu sorunu çözmelerini sağlamak için uyarılarda bulunurlar; bazen de önlerine çıkmış olan sorunlarını çözmek amacıyla ve yalnızca bunun için örgütlenirler. Bu örgütlenmelerini gerçekleştirmek için kapitalizmin yıkılmasını bir önkoşul olarak koymaları gerekmez; kitlelerin özörgütlenmelerinin nüveleri kapitalizm koşullarında da atılabilir. Bir çok örneği olduğu gibi, kapitalizm koşullarında da işçi sınıfı, çok çeşitli özörgütlenmeler yaratabilmiştir. Bu örgütlenmelerin ömrü uzun da olabilir kısa da... Hedefledikleri sorunun çözümü, ne kadarlık bir süreyi kapsarsa o kadar olabileceği gibi, önlerine çıkan farklı sorunlara göre yeni şekiller alabilecek bir esneklik de gösterebilir. Burada önemli olan, emekçilerin kendi inisiyatiflerini gerçekleştirebilmek için çeşitli adlar altında özörgütlenmelere gidebilmiş olmasıdır.

Bu konuyla ilgili olarak Sürekli Devrim'de şunları bulabilmek olanaklıdır: "Emekçiler, işçi denetimi perspektifi içinde, kapitalizm şartları altında öz örgütlenmelerini çeşitli biçimlerde gerçekleştirebilirler. Bunlar, işyeri konseyleri, grev ve öz savunma komiteleri vd. olarak tanımlanabilir."¹¹

Troçkist hareketin bu önerilerine benzer örgütlenme önerilerini hem geleneksel solda¹² hem de "ortayolcu-merkez sol"

olarak tanımlanan Devrimci Yol çevrelerinde de bulabilmek olanaklıdır. Ancak, eylem anına ilişkin olarak önerilen bu örgütlenme modelleri konusunda, diğer solun en önemli tereddüt noktası, Sovyet organlarına benzetilmesidir. Bilindiği gibi, Sovyet organları, devrimin öngönünde ortaya çıkmış örgütlenme modelleridir. Bu nedenle sınıflararası mücadelenin, görece dingin bir biçimde sürdüğü dönemlerde, Sovyet organlarının önerilemeyeceğine ilişkin, geleneksel solda yaygın bir kana vardır. Hatta Devrimci Yol geleneğinin "Direniş Komiteleri"¹³ ve "İşyeri Komite ve Konseyleri"¹⁴ önermeleri de daha çok bu açıdan eleştirilmiştir.

Bu noktada gözden kaçan önemli bir ayrıntıya dikkat edilmelidir. Hiç kuşkusuz, "sovyet" veya "konsey" türü örgütlenmeler, kitaplarda veya dergilerde yazıldığı için ve yazıldığı biçimiyle gerçekleşmeyebilir. Ancak, kitle inisiyatifine dayanan "konsey" ya da "sovyet"lerin ve bu inisiyatifin gelişimiyle birlikte, ayrıca bir yönetici organa gerek duyulmayacağı öngörülen sınıfsız topluma geçişte motor görevi görecek olan işçi sınıfının, bu tarzda eğitilmesi, sosyalistler açısından elzemdir. Kısacası "sovyet" ya da "konsey" örgütlenme modelleri, kitlelerin kendilerini ilgilendiren her durumda kendi inisiyatiflerini önne çıkarmayı temel hedef olarak önüne koymuş modellerdir. Sınıflararası mücadelenin dingin bir seyir izlediği dönemlerde, kitleler, bu tarz örgütlenmelere gereksinim duymayabilirler; bu nedenle yaşama geçmesinde çeşitli zorluklar doğabilir.

Ancak, bu durum, "konsey" ya da "sovyet" fikrinin, binlerce açığa çıkartılmasına yönelik olarak faaliyet yürütülmesini engelleyecek bir şey değildir. "Zamanı gelince, yapılır" demek doğru olmaz; bu konuda, "reel" sosyalist ülkelerin yaşadıklarını anımsamak yeterli olur. Tam tersine, bugünden başlayarak, "sovyet" veya "konsey" önermeleriyle ilgili olarak yürütülebilecek bir propaganda, günü geldiğinde, kitlelerin bu

tarz örgütlenmeleri tercih etmesinin önünü bugünden açacaktır. Propaganda, bir çeşit maniveladır.

Troçkist geleneğin kitle örgütlerine bakışı, dün bugün ilişkisi içinde ele alındığında, bir çelişkiden veya bir değişimden bahsedebilmek olanaklı değildir. Çünkü, daha önce de söylendiği gibi, Troçkist gelenek, teorik zemini el yordamıyla oluşturan bir gelenek değildir. Uluslararası boyutlarda örgütlenmeyi eksen aldığı için perspektiflerini günü birlik oluşturmaları diye bir şey sözkonusu olamaz. Troçkist Enternasyonal geleneğinin, uluslararası sol içinde ağırlığının olmaması, bu örgütlenmenin önemini ortadan kaldırmamaktadır. Nitekim, uluslararası örgütlenme geleneğinden dolayı, Türk solunun bir bölümü gibi "dürüst-namuslu sendikacılar"a sığınmak yerine, sınıf karakterli örgütlenme modelleri önermişlerdir. Mandel'in dikkat çektiği gibi, bu onların "geleceği ve programıdır". Bu nedenle "günü kurtarmak" gibi bir dertleri olmamıştır. Bu açıdan, Troçkistler, sendikalar konusunda geçmişte neler söylemişlerse bugün de aynı şeyleri savunmaktadırlar. Bugünün geçmişten farkı, sendikal perspektiflerini ayrıntılandırmalıdır.

Troçkistler açısından kitle örgütlerinin mücadelesine niçin gerek duyulduğuna da bir göz atarak, bu bölümü sonlandırmak istiyorum. Troçkistler, kitlelerin kendiliğinden mücadelesini önemserler; sınıf mücadelesinin seyri açısından gerekli bulurlar. Bu gerekliliği de üç noktada toplamışlardır. "Kitle örgütlerinin mücadelesi, ilk olarak, somut demokratik talepler için mücadele, kitlelerin günlük çıkarlarının ve demokratik kazanımlarının savunulması ve ilerletilmesi için gereklidir."

"İkinci olarak, böyle bir mücadele, kitlelerde doğrudan demokrasi bilincini geliştirir ve bu sosyalist demokrasi için zo-

rünlü bir koşuldur. Ve son olarak da kitleler, kitle örgütleri aracılığıyla somut demokratik talepler için yürüttükleri mücadele ile düzenle arasındaki gerçek çelişkilere ilişkin olarak bilinçlenirler."¹⁵

D- Sendikal Alan Politik Alan İlişkisi

Konuyu kapatmadan önce bir noktaya daha değinmekte yarar görüyorum. Bilindiği gibi, Türk solunun diğer bölüntülerini tartışırken, üzerinde en çok durulan nokta; sendikal hareketin mücadele perspektifinin nelerle sınırlı olduğu tartışmasıydı. Amunsanacağı gibi, kimi sol çevreler, sendikaları, "doğrudan politik mücadele yürütebilecek örgütlenmeler" olarak tanımlamışlardı. Çağdaş sendikacılık eksenli savunular ise "sendikaların hiçbir biçimiyle politikaya bulaşmaması" gerektiği yönündeydi. Bu açıdan, sermayeyle işbirliği "esas"tı. Sendikaların politik faaliyet yürütüp yürütemeyeceğine ilişkin tartışma, kimi sosyalist gelenekler için "devrimci"liğin; tersi durumlarsa "teslimiyet"in kriteri olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda, Troçkist geleneğin ortaya koyduğu çerçeve şöyledir:

"Kitle örgütleri hedef olarak bütünsel bir karşı toplum projesi önermezler(abç). Bu anlamda, siyasal örgütlerden ayrılırlar. (...) Hedefleri üzerine yapılanılan somut alanın güncel sorunlarının 'çözüm'ü ile sınırlanmıştır."¹⁶

Türk solunun geleneksel kanatlarının sendikalarla siyasal partiler arasındaki ilişkisinin "dolaysızlığı"na ilişkin bir sap-taması vardır. Geleneksel soldan el yordamıyla uzak durmaya çalışan "ortayolcu - merkezci" kesimlerinse bu konudaki görüşleri çok net değildir. Başlangıçta, geleneksel solun argümanlarını kullanan "ortayolcu - merkezci" sol, günümüzde işçi hareketinin örgütlenmelerinin toplum projesinin olmadığı fikrine daha çok yaklaşmışlardır. Kanımca, sendikaların siyasal

mücadele, yürütüp yürütemeyecekleri konusunda en kabul edilebilir bir değerlendirme, yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi, Troçkistler tarafından yapılmıştır.

Politika, gündelik yaşamın içindedir. Gündelik yaşam mücadelesinin örgütlü olarak sürdürülmesinde kararlı olduğuna sürece, ister istemez, politikaya "bulaşılır". Bu nedenle "sendikalar politika yapmamalı" önermesi, sermayeye ödün veren, gerici bir önermedir. Bu tartışılmaz bir gerçekliktir; ancak, bu gerçeklik, sendikalara, düzeni değiştirebilecek fonksiyonlar yüklemeyi de gerektirecek boyutlarda değildir. Sendikalar, gündelik yaşamları süresince, sermayenin çirkinliklerine boyun eğdirilmek zorunda bırakılmış kitlelerin, örgütlenme isteğiyle doğmuştur. Bu nedenle de gündelik yaşamı daha çekilebilir kılmak için mücadele ederler. Bu mücadeleleri sırasında, bir ayakları politik arenaya girebilir. İşte bu, yaşamın zorunlu dayatmasının sonucudur. Çünkü, yüksek üniversite harçlarından, batık bankaların kurtarılmasına; KİT'lerin yok. pahasına elden çıkartılmak istenmesinden Türk ve Kürt kardeşliğinin önüne duvar ören şiddetçi çözümlere kadar, yaşamda olup biten her şey işçi sınıfının gündelik yaşamını etkilemektedir.

Siyasal iktidarın attığı her adımla midesine giren ekmeğin ilişkisini kurabildiği sürece, işçi sınıfı sendikaları aracılığıyla politik mücadelenin içinde olabilir, olmalıdır. İşçilerin toplu sözleşmelerinden doğan hakları vermeye yanaşmayan bir siyasi iktidarı "ikna" etmenin zemini, biraz da politik mücadele zemini. İşçilerin önünde bu noktada iki yol vardır. Ya aç kalmak pahasına "politikaya bulaşma" yacaklar ya da insanca yaşayabilmek için "genel gidişat" hakkında fikirlerini, "eylemli veya söylemli" beyan edecekler. Böylece de politikaya "bulaşacak"lar! Başka yol yoktur.

Bütün bu söylenenler, sendikaların politik mücadele yürütebileceği iddialarını kanıtlamaz. Tersine, karmaşık bir politik süreçlerde, işçi sınıfının sorunlarının çözüm yollarını sunabilecek bir politik örgütlenmeye gereksinim olduğunu gösterir. Çünkü, politik mücadele örgütleri ayrıdır; ekonomik mücadele örgütleri ayrıdır. İkisi arasında diyalektik bir ilişki kurulabilir. Ancak, yukarıdaki alıntıdan da anlaşılabileceği gibi, "Kitle örgütlerinin bütünsel bir karşıt toplum projeleri yoktur". Politik mücadeleye girebilmelerinin ufku, düzen sınırlarıyla sınırlıdır. Düzenle gerçekleştirilebilecek ufak tefek değişiklikler, bütünlüklü bir politik mücadelenin değil, sendikaların mücadelesinin sonucu gerçekleşebilirliğine de dikkat çekilmelidir.

Troçkist geleneğin Türk solu içinde kaale alınabilir konuma gelmesi için 12 Eylül darbesinin yaşanması ve solun doğal kitlesinden yalıtılmış olması gerekli hale gelmiştir. Buna rağmen, sendikal perspektifleri, giderek, solun Devrimci Yol ve Kurtuluş gibi önemli bölüntüleri tarafından ucundan bucağından yakalanmaya başlanmıştır. Sosyalist siyasal perspektiflerini el yordamıyla oluşturmaya çalışan "orta yolcu/merkezci sol"un, Troçkistlerin önerdiği sendikal perspektifleri kabul etmesi, aynı zamanda, kitle inisiyatifini önemsemesi anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle kitle inisiyatifini eksen alan sosyalizan eğilimlerin, Sendikalardaki önermeleri de kitlelerin konumunu abartmadan ve küçümsemeden ele alabilir bir biçimde olmalıdır. Kitlelerin yönetme, denetleme, uygulama ve planlama alışkanlıklarının gelişebilmesi ve profesyonel bürokratlara gereksinim duyulmaması için, doğrudan kendi inisiyatiflerini sürece sokmaları gerekmektedir.

Beşinci Bölümün Dipnotları

- (1) Leon Troçki, Sendikalar Üzerine, Maya Yayınları, İst. 1976, s.26.
- (2) Sürekli Devrim, Bildirge. s.12
- (3) Age, s.12.
- (4) Age, s.12.
- (5) Age, s.13.
- (6) Ne Yapmalı, S.2, s.64.
- (7) Sürekli Devrim, Bildirge, s. 15.
- (8) Yeni Yol, Mart-Nisan 1993, s.5.
- (9) Ürün Dergileri.
- (10) Mandel'den akt. Yeni Yol, Mart-Nisan 1993, s.5.
- (11) Sürekli Devrim, S.4, s.43.
- (12) Ürün Dergisi, S.53, s.41

"Bir üçüncü grup örgütlenme biçimi olarak da kitlelerin eylem içinde eylemin dayattığı koşullara uygun olarak geliştirdiği yeni ve özgül örgüt biçimlerinden söz edebiliriz. İşgal Yönetimi Komiteleri, 1 Mayıs Komiteleri, Demokrasi ve Dayanışma Komiteleri, Direniş Komiteleri, bunların somut örnekleridir.

- (13) Öncü, Temmuz 1980, S.5.
- (14) Ali Gündoğmuş, Age, s.116.
- (15) Yeni Yol Mart-Nisan 1993, s.5.
- (16) Age.

A-Sendikalar: Sosyalist Hareketin Can Damarı!

Bu çalışmanın hareket noktalarından biri, sendikaların ve kitle örgütlerinin, sosyalist hareketin can damarlarından biri olduğu gerçeğidir. Sosyalist hareket, sendikal hareketle ilişki içine girebilmelidir. Bunun için de kendisini yenileyebilmelidir. Yani, uluslararası ölçütlerde bir kriz içinde bulunan sosyalist hareketin, bu krizden çıkabilmesi için öncelikle teorik vitrinini yeni baştan düzenlemesi gerekmektedir. Teorik vitrininin yeniden düzenlenmesi, sosyalist hareketin can damarlarıyla yeni baştan ilişki kurabilmesinin önünü açacaktır. Bu da öncelikle kitlelerle ilişkilerini yeni tarzda kurgulayabilmesine bağlıdır. Çizilen "kurtuluş projeleri"nde kendilerine yer bulamayan kitlelerin sosyalleşmeleri de beklenmemelidir.

Kapitalizm, sistemli olarak yürüttüğü mücadeleler sonucu, "reel" de olsa bir coğrafyada varolan sosyalizmin yıkılmasına yol açmış ve kesin hegemonyasını kurmuştur. Ancak, bu durum, dönemsel bunalımlarını ortadan kaldırmaya yeterli değildir. Çünkü, kapitalist sistem, işleyişi gereği, krizle iç içedir. Bundan dolayı krizle iç içe yaşamak zorunda kalan kapitalizm de, her seferinde içinde bulunduğu krizin yükünü emekçilerin üzerine yıkmayı tercih etmiştir. Ekim Devrimi ile başlayan süreçte, hegemonyasını sürdürdüğü coğrafyada gedik veren kapitalizm; aynı yüzyıl sonuçlanmadan açılan bu gediği kapatılabilir başarıyla göstermiştir. Bu başarının ardında, hiç kuşkusuz birden çok etken vardır.

Kapitalizmin "reel" sosyalizme karşı kazanmış olduğu bu

"başarı"yı burada analiz etmeye konumuzun gidişatı açısından gerek yoktur. Ancak, bir nokta, burada vurgulanmalıdır. Bilişildiği gibi kapitalizm bir dünya sistemidir. Bir dünya sistemi olarak da, hegemonyasını sürdürdüğü coğrafyada açılan gedikleri abluka altına almayı, kendisi açısından gerekli bulmuştur. Bu ablukeyin, "reel" sosyalizmi yenilgiye götüren nedenlerden biri olduğu söylenebilir. Ancak, en az bunun kadar önemli bir başka etken vardır ki konumuz açısından bu etken çok önemlidir. "Reel" sosyalist ülkelerde kitlelerin kendi inisiyatiflerini kullanabilecekleri hiç bir mekanizma kalmamıştır. "Reel" sosyalizmler, kitlelerin edilgen olmaları için her türlü bürokratik ve hantal yapıların oluşmasına göz yummuşlardır. Bir süre sonra da, kitle inisiyatifinin gelişiminin tıkanmasında yarar umar hale gelmişlerdir.

İşçi demokrasisi kavramı, Lenin'in ölümünü takip eden dönemde, kitaplarda dahi yer bulamaz hale gelmiş olması, meramımızı anlatmaya yeterli bir örnektir. Kapitalizmin hegemonyası altında bulunan dünyanın üçte birlik bölümünde kurulan "sosyalizm"lerin, kitleler açısından somut olarak bir şey getirmemiş olması, işçilerin sözde kendi iktidarları olan "sosyalizm"lere yabancılaşmasına neden olmuştur. Hem kapitalizmde hem de "reel" sosyalizmde nesne olmaktan kurtulamayan emekçi kitleler açısından birini diğerine tercih etmek; biraz da "kırk katır mı kırk satır mı?" ikilemiyle karşı karşıya kalmak demektir. Böyle bir ikilemde de tercih edilecek bir yan yoktur. Bu nedenle de büyük bir coşkuyla yaratılan Ekim Devrimi, kapitalizmin çok yönlü saldırılarıyla tarih olurken, işçi sınıfı tarafından bir tepkiyle karşılaşılmamıştır.

Kapitalist coğrafyada çalışanlar lehine açılan delik, kurulan iktidarların işçilere yabancılaşması nedeniyle işçi sınıfı tarafından savunulamaz hale gelince, çok yönlü saldırının

maddi temeli de güçlenmiştir. Burjuva ideolojik saldırıların sonuç vermesi ve yeniden hegemonyasının kurulmuş olması, tek merkezli bir dünyanın kurulduğunun resmidir.

B- Kurtuluş Umudundan Yabancılaşmaya

Ekim, geniş insan yığınları için bir kurtuluş umududur. Gerçekleştiği yıllarda, dünyanın farklı coğrafyalarında, coşkulu duygularla karşılanmıştır. Geniş emekçi yığınlar için Ekim Devrimi, baskının, sömürünün, açlığın, sefaletin, ölümün ve savaşların ortadan kalkma sürecinin başladığı anlamına gelir. Böyle bir umutla başlayan Ekim Devrimi süreci, bir toplum için kısa olan 70 yıl gibi bir süre içinde yıkılıp gitmesi, umudun sönüğü anlamına mı gelir? Böyle bir umudun sönmesi için açlık, sefalet, ölüm, savaş, sömürü vb. gibi nedenlerin ortadan kalkması gerekmez mi? Yukarıda sayılan melanetler devam ettiğine göre, Ekimin coşkusu nasıl olmuş da yerini yabancılaşmaya bırakmıştır? Bu soru önem kazanmıştır.

Bu sorunun yanıtı, sınıflar mücadelesi gerçeğinde aranmalıdır. Sınıflar mücadelesinin seyri, büyük bir coşkuyla gerçekleşen Ekim Devrimi'ni, bir karşı devrim dalgasıyla yıkmıştır. Bu bir realitedir. Sınıflar arasındaki mücadelenin seyri, artık bu realitenin üzerinde yürümek zorundadır. Bu mücadele, hangi boyutlarda ve nasıl sürdürülecektir? İşte, bu noktada kitle örgütlerinin önemi gündeme gelmektedir. "Reel" sosyalist ülkelerde yaşananların konumuz açısından önemi de buradan kendisini göstermektedir.

Kapitalist dünya, kitleleri kendi denetimi altında tutabilmek için bir yandan sendikalaşma ve örgütlenme çabalarını engellerken, diğer yandan da, bu alana büyük kaynaklara ayırmaktadır. Bu bir çelişki değildir. Kapitalizm açısından kitlelerin kendi kendilerini yönetebilecekleri zeminler olmamalı; ancak,

kitleler için "hapishane" rolünü üstlenebileceği "sendikalar" doğmalıdır. Her türlü finansal destekle gerçekleşmesine ön ayak olduğu sendikalar aracılığıyla kitleleri denetim altında tutabilecek ve politikada uzaklaştırabilecektir. Bu nedenle de yıllardır, dillerinden düşürmedikleri politika-sendika ilişkisini de birbirinden koparmaya çalışmak istemektedir. Oysa politika ve gündelik yaşam, etle tırnak gibidir; birbirinden kopartılıp ayrı ayrı ele alınamaz. Kapitalist ideolojinin işlemeye çalıştığı şey, etle tırnak gibi birbiriyle bütünleşmiş olan politika ile gündelik yaşamı birbirinden kopartarak, açlığın, sefaletin, sömürünün vb. sürmesini sağlamaktır.

C- Sınıflararası İşbirliğini Öneren Sendikacılık

Kapitalizm, bir yandan kitlelerin kendi inisiyatiflerini öne çıkartabilecekleri mekanizmaların oluşmasını her türlü yöntemle engellemeye çalışırken; diğer yandan da işbirliğini eksen alan sendikal modelleri kitlelerin başına, "demoklesin kılıcı" gibi bela etmeyi de ihmal etmemektedir. Geliştirdikleri sendikal modellerle işsizlik olgusu, teknolojik değişimin yarattığı farklılaşma, istihdamın yapısında ortaya çıkan değişikliklerle işçi sınıfını, hak arama mücadelesinden alıkoymayı hesaplamaktadır. İşbirliğini eksen alan sendikacılık hareketinin burjuva ideologlarınca sürekli olarak gündemde tutulmasının nedeni de budur. Kapitalizmin ömrünü biraz daha sürdürebilmesi için evrenselliliğinin kitlelerce kabul edilmesini sağlamak... "Japon mucizesi" denilen şeyde, "Japon modeli sendikacılığın" önemli roller oynadığı anlatılmakta; böylece üretimin artması herkesin kazanacağı anlamına getirilmek istenerek, kitleler "ikna" edilmektedir. "İkna" eyleminin hemen yanı başındaysa işsizlik ve açlık tehdidi bulunmaktadır.

Tablo karanlıktır ve kapitalist sermayenin önerebileceği bundan başka birşey yoktur. Kendi varlığını sürdürebilmek ve daha çok kar edebilmek için yüzyılların birikimi olan sendikal örgütlenmeleri gerçek işlevinden kopartmak isteyen kapitalizm, geliştirdiği işbirliği teorileriyle "karanlık ortam"ın yükünü emekçilere yıkmak istemektedir. Böylece, sermaye ile emek arasında uzun dönem "baş ağrıtıcı" konumunda bulunan sendikalar gerçek işlevlerinden kopartılıp etkisizleştirilmiş olacaktır. Sendikal örgütlenmelerin, işçi sınıfının hak ve taleplerini elde etmeyi başardığı dönemlerde, parasal ilişkiler kullanılarak, sendika yöneticilerinin "ikna" edilmesi yöntemi, artık, demode olmuştur. Bu nedenle sendikal harekete yeni bir biçim verilmek istenmektedir. Böylece, ortaya çıkış gerekçeleri, kapitalistlere karşı çalışanların hak ve taleplerini kazanmak olan sendikalar, sermayenin birer yan kuruluşu haline sokulmuş olacaktır.

D- Koşullar Değişti mi?

İşçi hareketi açısından son derece tehlikeli olan bu durum, sendikalar için kader-mukadderat mı? Gerçekten koşullar, bu kadar değişmiş midir? İşbirliği yapılmazsa çalışanları bir felaket mi bekliyor?

Bütün bu soruların yanıtı, elbetteki hayırdır. Koşullar değişmiştir. Kapitalizmin gençlik yıllarında, emek-yoğun çalışmanın yerini, sermaye yoğun çalışma almıştır. Bir başka ifadeyle emeğin sömürüsü katmerlenmiş ve işsizlik tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. İstihdam sorunu, artık, çalışanların üstünde bir tehdit sorunu niteliği kazanmıştır. Öte yandan kapitalizme karşı tam cepheden doğmuş bulunan işçi hareketi, bugün, büyük oranda kapitalist sistemin denetimi altındadır. Sendikal hareketi denetleyen kapitalizm, yaşadığı krizin yükünü emekçilere yüklemek istemiş; bunu sağlamak için de iş koşullarında çalışanların aleyhine değişiklikler gerçekleştirmiştir.

Kapitalizm, yaşıdıklarından dersler çıkarmıştır. Öyle ki çalışma hayatıyla ilgili olarak, üniversitelerde kürsüler kurulmuştur. Bütün bu olup bitenlere rağmen, sendikal hareketin fikir babalığını yapan sosyalist hareket, geleneksel yaklaşımlarında ısrar mı edecektir? Bu sorunun yanıtı, işçi sınıfının kendiliğinden hareketi açısından çok önemlidir. Bu araştırma, sendikal hareketin fonksiyonsuzlaştırılmasının nedenlerini araştırmaktadır. Türk solunun sendikalara bakışındaki pragmatik yaklaşımın da işçi hareketinin sendikalardan uzak durmasına neden olduğu bu araştırma boyunca ortaya konulmaya çalışılmıştır. İşçi hareketinin kendilerinden uzak duruşunun nedenlerini ortaya çıkarmakla mükellef olan sosyalist hareketin, sendikalara yaklaşımını derli toplu bir seyir çizgisi içinde verebilmeye çalışan eldeki araştırma, ortak yanları saptayabilmek ve sosyalist harekete egemen olan geleneksel sendikacılık anlayışını ayıklayabilmesi için ilgilileri uyarmak amacını taşımaktadır.

E- Tarihi Kahramanlar mı Yapar?

Bu araştırma süresince, saptanan önemli bulgulardan biri, "sosyalist işçiler sendika yönetimine" anlayışıyla somutlanan idealist yaklaşım tarzıdır. Sosyalist hareketin büyük bir bölümüne egemen olan bu anlayışın, aslında idealize edilmiş bir mantalitenin ürünü olduğu ortaya çıkartılmış bulunmaktadır. Daha önce de altı çizildiği gibi, böyle bir anlayış, sendikal hareket açısından radikal dönüşümlerin önünü açabilecek bir şey değildir. Bunun yanında, sosyalistler, kapitalist burjuvazinin, sendikaları politik yaşamdan uzak tutma isteklerini karşı, kuru bir biçimde, politik mücadelenin yürütülmesini savunmuşlardır. Bunu da çubuğun ucunu biraz fazla bükerek savundukları için zaman zaman "anarko-sendikalizm"e düşmekten kurtulamamışlardır. Oysa ki sendikaların politik mücadeleyi hangi oranda

yapabileceklerini teorik olarak ortaya koyabilmek, hiç de zor değildir.

Araştırma boyunca, saptanan ve tartışılmasında yarar görülen bir diğer nokta da, sendikaların bağımsızlığı konusudur. Sosyalist hareket, kendisini işçi sınıfının politik öncü gücü olarak görebilir. Kimsenin buna bir diyeceği olamaz. Ancak, politik olarak temsil edebilme hakkının pratik bir karşılığı vardır. Pratikte izlenen politika, kitlelerin ikna edilerek, kendisine maddi zemin olabilmesini sağlayabilir. Bu nedenle işçi hareketinin doğrudan siyasal bir hareketin peşine takılmasını beklemenin yanlışlığı kanıtlanmıştır.

Buna rağmen, sendikaların sosyalist siyasal örgütlenmelere "bağımlılığı"nı savunmanın, ayakları yere basmayan bir düşünce tarzı olmanın ötesinde bir anlamı yoktur. Türk sosyalistlerin hemen tamamı, sendikaların demokratik yönüyle ilgilenmediklerini saptamış bulunuyoruz. Sendikalar, kendi kitlesi için demokrasinin içselleştirilebildiği birer demokratik oluşumlar haline gelmesi gerekiyor. Oysa geleneksel sol, demokratik yapılanmaların nasıl olması gerektiği konusunda değil de "kadro devşirmek"le meşgul olmuştur. Hiç kuşkusuz, kadro devşirmek de bir politikadır; bir yöntemdir. Ancak, böyle bir politika, sosyalistler açısından kısa vadeli çıkarları ifade eder.

Çünkü, sosyalizm, teorik olarak, kitle inisiyatifine dayanan bir toplumsal proje olduğunu iddia eder. Bu nedenle sosyalistlerin, kısa vadeli çıkarlarıyla uzun vadeli hedefleri arasında diyalektik bir bağ oluşturabilmeleri ve birinciye ikinciye tabi hale getirebilmeleri gerekiyor. Başarının ölçütü, bütünsel bir projeden güncel olana bakmaktan geçer. Bu nedenle sosyalistler, sendikal perspektiflerinin merkezine, "kadro devşirmek" gibi kısa hedefleri koymamalı; kitlelerin öz örgütlenmeleri ara-

cılığıyla kendi inisiyatiflerini geliştirebilecek bir hedefi oturtmalıdır.

F- Yöneten-Yönetilen İlişkisi Oldukca Bürokrasi Olacak

Araştırma sırasında saptanan bir diğer bulgu da sosyalistlerin, sendikalarda yetkinin devredilmesi anlamına gelen "yöneticilik" kurumuna yönelik itirazlarının olmamasıdır. "Yöneticilik" kurumuna karşı çıkmamak, toplumun, "yöneten-yönetilen" bölünmesine karşı sessiz kalmak anlamına gelir. Sosyalist toplum projesi, yalnızca burjuvazinin alaşağı edilmesini önermez; aynı zamanda "yönetilen-yöneten" farklılığının da ortadan kaldırılmasını öngören bir toplumsal projedir. Bu açıdan, kitlelerin en önemli özörgütlerinden biri olan sendikalarda, yetkilerin devredilmesine karşı doğrudan demokrasiyi savunmak, sosyalistlerin uzun vadeli hedeflerine denk düşer.

Ortaya çıkış dönemlerinde, doğal olarak sosyalistlerin inisiyatifinde gelişen ve daha çok da sanayi işçisinin sermaye karşısındaki örgütlü gücü olan sendikaların günümüzde, kapitalizmin işçi sınıfını çepeçevre saran bir hapishaneye dönüştüğü bilinmektedir. Hapishaneye dönüşen bir örgütlenmenin kitleleri cezbetmesi beklenemez. Kitleleri, yeniden sendikal örgütlenmelerin içine çekebilmek için perspektif genişletici çalışmalara gereksinme bulunmaktadır. Sosyalist hareketin bu konuda da çalışmalarına hız verdiği söylenemez. Kitlelerin kendi sorunlarına sahip çıkabilmeleri için sendikal perspektiflerde devrim yapılmalıdır. İnceleme sırasında görüldüğü gibi bu umudu, "Orta yolcu-Merkezci sol" olarak bilinen çevrelerle Troçkizan geleneklerde görebilmek olanaklıdır. Söz konusu çevrelerin yakaladıkları ip uçlarını geliştirebilmesi, sendikal krizin aşılmasında önemli bir dayanak noktası oluşturacaktır.

Uluslararası kapitalizmin saldırıları karşısında gerileyen işçi hareketi, bugün, sendikal örgütlenmeler konusunda önüne sürülen yaklaşımlardan birini seçmek zorunda bırakılmıştır. Japon tipi sendikacılık, çağdaş sendikacılık gibi işbirliği esasında geliştirilen teorilerle işçi sınıfı, sermaye karşısında teslim alınmak istenmiştir. İşçi hareketinin içine sokulmak istendiği sözkonusu girdaptan kurtulabilmesi için kendiliğinden örgütlenmelere yönelik olarak bir devrim gereklidir. Artık kabul edilmelidir ki "sosyalist anavatan"ı koruma zorunluluğu yoktur. Gene kabul edilmelidir ki işçi hareketinin yerine kendisini geçiren "ikameci" sosyalizm anlayışları da iflas etmiştir. Sendikaların siyasal örgütlerin bir yan örgütü gibi çalışmasını öneren anlayışların da rağbet görmediği açıktır. Diğer yandan, sendikaların ekonomik ve siyasal mücadeleyi yürütme araçları olarak görmenin de kıymeti harbiyesinin kalmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle işçi hareketini kendisi için can damarı olarak gören sosyalist hareket, bunalımlı süreçten çıkış için çaba harcarken, yukarıda sıralanan olumsuzlukları, teorik zemininden ayıklamalıdır.

İşçi hareketinin istenilen rotayı tutturamaması nedeniyle bugüne değin yapılan ayırım, "reformist-uzlaşmacı sendikacılık" anlayışı ile "devrimci sendikacılık" anlayışı gibi iki karşıt grupta toplanabilir. İki ayrı adlandırmayla ve doğal olarak bir madalyonun iki yüzünü oluşturan sendikal yaklaşım farklılığının, bugünü açıklamaya yetmediği anlaşılmıştır. Nasıl ki tarihin bir döneminden itibaren, "sosyal demokrasi" kavramı, sınıfsız toplum ütopycılarını anlatmaya yetmediyse ve bu nedenden dolayı "komunist" kavramı kullanılmaya başlandıysa sendikal alanda da benzer bir yol izlenmelidir. Çünkü, artık, "partiyle dolaysız ilişki"yi savunan veya "devrimci işçiler sendika yönetimine" belgisini hedefleyen sendikacılık anlayışları, sistemin sendikal perspektifiyle farklılığı koyabilecek bir ta-

nımlamaya sahip değillerdir. Kısacası, sözkonusu kavramlar, olayları ve olguları açıklamakta yetersiz kalmışlardır.

G- Sendikal Perspektifte de Devrim Şartı

Sendikal perspektifler konusunda devrime gereksinme vardır. Yani, sendikal hareketin her anlamda yenilenmesi gerekmektedir. Herşeyden önce, sosyalist hareket, sendikal perspektifini bireysel yeteneklere bağlı olmaktan kurtarmalıdır. Bir tek örnek, meramımızı anlatmaya yetebilir. Kömür işçilerinin "Walesa"sı Şemsi Denizler, bireysel "yetenekleri" sayesinde, öfkeli kömür işçisini Gerede'de döndürebilmiştir. Demek ki sendikal hareketin içine düşmüş olduğu krizden çıkışın yolu, bireysel yeteneklerde değil demokrasi anlayışında aranmalıdır.

Nasıl bir demokrasi anlayışı; temsili mi doğrudan mı? İşte, işçi hareketi açısından canalcı soru budur! İşçi sınıfının kendiliğinden örgütlenmesi, kendisini ilgilendiren konularda yetkilerini doğrudan doğruya mı kullanacak yoksa başkalarına mı devredilecek?

Sendikal demokrasi denilince, geleneksel solun ilk anladığı şey, seçim ilkesidir. Bilindiği gibi seçim şartı, demokrasinin önemli şartlarından biridir. Lenin de, "Genel demokrasi ilkesi iki koşulu önvarsayar; birincisi tam açıklık, ikincisi tüm görevlere seçim yapılması"¹ şartını koymuştur. Ancak, Lenin'in üzerinde durduğu birinci koşul, genellikle atlanılmış ve seçim ile demokrasi kavramları özdeşleştirilmiştir. Demokrasiyi seçimden ibaret olarak değerlendiren zihniyetlerin, sendikaları bürokrasiden arındırma şansları yoktur. Demokrasi, her düzeyde açıklığın yaşama geçirildiği ve kitlelerin kendi inisiyatiflerini her an ortaya koyabilecekleri bir davranış biçimidir. Bu nedenle seçim ilkesinin ötesinde bir içeriğe sahiptir.

Sendikalarda demokrasinin ilk koşulu, seçilmiş yöneticilerin geri alınabilmesini vazgeçilmez bir kural haline getirmek gerekiyor. Demokrasinin doğrudanlığı, görevden alınabilmeyi de doğrudan ve anında olmasını zorunlu kılıyor. Öte yandan, bu araştırmadan çıkan bir diğer sonuç da, yönetim kurullarının karar alma organı olmaktan çıkartılmasıdır. Yönetim kurullarının varlığı, yetkilerin devredilmesini ve demokrasinin dolaylı hale getirilmesini öngörüyor. Yönetim kurulları karar alma organı olduğu sürece, sendikaların bürokrasinin cenneti olmasının önüne geçilemez. Yönetim kurulları, karar alma organı değil, eşgüdüm görevi gören kurullar haline dönüştürülmelidir. Kararlar ise işyerlerinde oluşturulacak "Konseyler" veya "Meclisler" aracılığıyla doğrudan kitleler tarafından alınmalıdır. Böylece, işçilerin ve emekçilerin istekleri ve iradeleleri dışında bir tavır geliştirmek olanağı ortadan kalkmış olur.

H- İşyeri Örgütlenmelerini Eksen Alan Sendikacılık

Doğrudan demokrasinin uygulandığı mekanizmalar, işçilerin sürece doğrudan müdahalesinin olanaklı olduğu mekanizmalardır. İşyerlerini eksen alan "Meclisler" ya da "Konseyler", işte böyle mekanizmalar olarak işçi hareketinin gündemine girmişlerdir. Bu organların, hem işçi sınıfının kendisiyle ilgili kararları almasını kolaylaştıran bir yanı henı de kitlelerin kendi kendilerini yönetme alışkanlıklarını geliştirdikleri bir mekanizma olması itibariyle her koşulda işçi sınıfının çıkarlarını koruyan örgütlenmeler olduğunu söylemek, abartma olmaz.

İşyeri "Konseylerini" veya "Meclislerini", bazılarının işaret ettiği gibi, yalnızca devrimin öngününde ortaya çıkan örgütlenmeler olarak kabul etmek, doğru olmaz. Hiç kuşkusuz, sözkonusu örgütlenme modelleri, devrimci bir durumun va-

roldüğü koşullarda daha sık görülen bir örgütlenme modelidir. Böyle olması, yalnızca devrim konjonktüründe ortaya çıkabileceğini ve yalnızca bu koşullar için savunulabileceğini anlamına gelmez. İşyeri "Konseyleri" veya "Meclisleri", her koşulda savunulabilecek bir örgütlenme modelidir. Gerçekleştirilmesi bir yana, dingin geçen dönemlerde, geleceğin örgütlenme ve karar alma mekanizması olarak, her koşulda işçi sınıfının gündeminde tutulmalı; bilincinde açığa çıkartılmalıdır.

Bu modelde, işçiler, yönetim kurullarının işlevini üstlenebilecek eşgüdüm organlarına, doğrudan aday olabilirler. Farklı önermelere sahip olan ve sınıfın yaşam ve çalışma koşullarını kolaylaştırmayı öngören herkesin, gücü oranında bu organlarda yer almasını sağlayacak bir seçim sistemi benimsenmelidir. Bu da doğal olarak, en demokratik seçim sistemi olarak kabul edilen nisbi temsil sistemidir. Türk solunun küçük de olsa bir bölümü, nisbi temsil sistemini, seçim sistemi olarak kabul etmiştir. Bu, işçi hareketi açısından küçük ama önemli bir başlangıçtır.

1- Ezilenlerin Varlığını Tanıyan Sendikacılık

İşyeri "Konseyleri" veya "Meclisleri", en demokratik mekanizmalar olduğu için, toplumun ezilen katmanları, buralarda kendilerini en iyi ve açık bir biçimde ifade edebilme olanağına kavuşurlar. Çünkü, işçi sınıfı, cinsiyetsiz ve milliyetsiz değildir. İşçi sınıfının bir kesimini meydana getiren kadınlar, kadınlıklarından kaynaklanan sorunların üstesinden gelebilmeleri için herşeyden önce kendi sınıfının bilincinde değışikliğe gitmeleri gerekir. Bunun için de, işçi sınıfının en demokratik örgütlenmeleri olan sözkonusu mekanizmalarda kendilerini ifade edebilme haklarına sahip olabilmelidirler. Kadınlara, kendilerini ifade edebilecek ve "erkek eğemen bir kültürün etkisi"ni kı-

rabilmek için işçi hareketinin her düzeyinde, sendikalarda veya diğer oluşumlarda, kota verilmesinden yana olunmalıdır. Ezilen cinsin ezildiğini kabul etmenin somut adını, buradan geçer.2 Kadın komisyonları önermeleri, sorunun önemi açısından yetersiz bir önermedir. Aynı biçimde, işçi sınıfı, tek milliyetten de oluşmaz. Dünyanın değişik bölgelerinde olduğu gibi Anadolu coğrafyası da birden çok etnik kökeni içinde barındıran bir zenginliğe sahiptir. Bu zenginliğin bir bölümü, izlenen milliyetçi-şoven çizgi nedeniyle yok edilmiştir. Geri kalanı da aynı sorunlarla karşı karşıyadır. Farklı milliyetlerden erkekçiler, sömürü sürecinde birbirinden ayırt edilip sömürülmüyorlar. Ancak, etnik kökenlerinden gelen zenginlikleri ifade edebilme olanağı bulamayanların, kendilerini ifade edebilmesi, işçi sınıfının gündelik mücadelesi açısından büyük önem arzeder. Çünkü, farklı etnik kökenli işçiler arasına konulacak "nifak"larla sınıf, "böl, parçala, yönet" politikasına kurban edilebilir. Bu nedenle kota önerisinin, farklı milliyetlerden gelen işçiler için de önerilmesini doğru ve yerinde buluyorum.

Sendikaların işleyiş ilkesi olarak kabul gören demokratik merkeziyetçilik ilkesi, sendikalara uygulanabilir bir ilke değildir. Diğerlerin de olduğu gibi, bunu da daha önceki araştırmam sırasında incelemiştim.³ Demokratik merkeziyetçilik, siyasal örgütlenmelerin işleyiş ilkesidir. Farklı dünya görüşleri ve gelenekleri taşıyan işçi sınıfının kendiliğinden örgütlenmelerinde böyle bir işleyiş ilkesini getirmek, baştan sınıfla örgütü arasına bir set çekmeyi kabul etmek demektir. Çünkü, demokratik merkeziyetçilik, yapısı gereği, yukarıdan aşağıya işleyen bir ilkedir. Lenin'nden bir aktarmayla konuya açıklık getirilebilir:

"Devrimci sosyal demokrasinin örgütlenme ilkesi... yukarıdan aşağıya doğrudur ve parçalar karşısında merkezin haklarıyla yetkilerinin genişlemesine ağırlık verir. Demokrasiye karşı bürokrasi, özerkliğe karşı merkeziyetçilik."⁴

Sonuç olarak denilebilir ki işçi sınıfının kendiliğinden örgütlenmesinin öñü, kendiliğinden bir biçimde açılmaz. Bunun için, tarihsel olarak, "dışardan bilinç götürmek" misyonuyla görevli olanların, geleneksel ifadelerden sıyrılıp, tartışma gündemine sokulmak istenen yeni öneriler üzerinde düşünmeleri gerekiyor. Eski tarz sendikacılık ve kendiliğinden örgütlenmelere ilişkin bir "bağışıklık" kazanma durumu söz konusudur ve işçi sınıfı da her fırsatta önüne konulan "eski taam"ı yemek istemediğini göstermiştir. "Eski taam"ın tadı bozulmuştur. Yeni "taam"lar için aydınlara ve entellektüellere ve en az onlar kadar sınıfsız toplum ütopycılarına büyük görev düşüyor.

Sonuç Bölümünün Dipnotları

- (1) Marcel Liebman, Lenin Döneminde Leninizm, Muhalefet Yılları, Belge Yayınları, İst. 1992, Cilt 1, s.35.
- (2) Y. Kemal Gökce, age.
- (3) Y. Kemal Gökçe, age.
- (4) Marcel Liebman, age, s.33

